

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Avaliku õiguse osakond

Janika Tasane

ÕIGUSE RAKENDAMINE ÕIGUSE KUJUNDAMISE TEEL
Magistritöö

Juhendaja:
professor Raul Narits

Tartu
2019

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. MANDRIEUROPALIKU JA COMMON LAW ÕIGUSKULTUURIDE LÄHENEMINE	7
2. VÄÄRTUSOTSUSTUS.....	20
2.1 Õiguse idee väärtusotsustuse osana	20
2.2 Õigusprintsüübid väärtusotsustuse osana.....	23
2.3 Õigusprintsüüpide kasutamine õiguse rakendamisel.....	26
2.3.1 Üksikjuhu õiglase lahenduse otsing - otsuseni jõudmine seaduse abil.....	26
2.3.2 Üksikjuhu õiglase lahenduse otsing - õiglase otsuseni jõudmine seaduse abita ..	34
3. KOHTULAHENDITE ANALÜÜS.....	41
3.1 Hea usu põhimõte.....	41
3.2 Õiguste kuritarvitamine	44
3.2.1 Õiguse ebaaus omandamine	44
3.2.2 Ebaproportsionaalsete õiguskaitsevahendite kasutamine.....	50
3.2.3 Vastuolulise käitumise keeld	57
3.2.4 Õiguse teostamine teise poole huve arvestamata enda kaitsmisväärse huvi puudumisel	65
3.2.5 Õiguse teostamine teisele isikule kahju tekitamise eesmärgil.....	69
KOKKUVÕTE	76
PELJOME	79
KASUTATUD KIRJANDUS	83
KOHTULAHENDID	87
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	90

SISSEJUHATUS

Mida tähendab õiguse kujundamine? Kohtunik peab tegema otsuse. Otsuse tegemiseks õiguslikku lahendust ei ole tal kunagi paberil must-valgelt kirjas, sest seadus võib olla ebaselge, mitmemõtteline, vastuoluline või ei anna vaidluse lahendamiseks üldse vastust. Kohtunik peab õigusliku otsuse tegemiseks sisustama õigusmõisteid, tõlgendama norme, saama üle vastuoludest, kasutama analoogiat, täitma lünki nii seaduses kui õiguses. Kohtunik leiab kõige parema tõlgenduse, mõiste sisu, analoogiavõimaluse – see on konkreetne kujundus sellele konkreetsele kohtuasjale. Ka siis, kui seadus on vastuoluline või puudub üldse, peab kohtunik kohtuasjale andma lahenduse. Kõike seda tehes ta kujundab õigust ning see saab tahes tahtmata edaspidiseks käitumisjuhiseks sarnaste asjade lahendamisel.

Kuigi Eestis ei ole kohtunikuõigus seadustatud, siis tegelikult Riigikohus oma lahenditega näitab kätte suuna, mida peavad madalamad kohtuastmed jälgima. Seega võib kindlalt öelda, et Riigikohus kujundab oma lahenditega õigust. Omalaadne lahendus, mida teised kohtud järgima hakkavad, on ka madalamas kohtuastmes võimalik, kui Riigikohus on ilmselgelt eksinud, seadus on vahepeal muutunud või pole sellist vaidlust Riigikohus lahendanud või leidub julge kohtunik, kes pakub veenvalt oma lahenduse – õiglase lahenduse, mis ei lähtu eelnevatest lahendustest.

Millest sõltub kohtuotsuse veenvus, milline on õiglase kohtuotsus? Eelkõige peab otsus olema õige ehk kehtiva õigusega kooskõlas. See aspekt on mandrieuroopalikus õiguskultuuris eriti tähtis. Kuid kui seadus on vastuoluline või seadus vaikib üldse või kehtiv seadus ei ole õiglase ega täpne? Kuidas kohtunik sel juhul ikkagi leiab õige ja õiglase lahenduse? On väidetud, et iga seadus sätestab juba miinimumeetikat, kuid kui miinimumist jääb väheks? Kohtunik peab ühelt poolt väga hästi seadust tundma ning tegema lähtuvalt seadusest õige otsuse, kuid teiselt poolt peab ta järgima lisaks veel midagi muud – väärtuseid, mida me ühiskonnas jagame. Sel juhul peavadki kohtunikku aitama väärtused, mis sisalduvad õigusprintsipiides. Printsibid on üks oluline asi, mida kohtunik peab järgima ning mis peavad lõpp-kokkuvõttes andma lahendusele õiglase sisu. Ja kui kohtunik siis professionaalselt oskab siduda kehtivat õigust ning väärtuseid või teisalt ka väärtuste kaudu lahendada vaidlust, siis on sündinud väärtusotsus. Õiglaselt lahendatud vaidlus seaduse ja printsipiide sünergiana või ainult printsibiile tuginedes on tipphehk õiguse kujundamisel. Selleni peaks püüdlema iga

kohtunik. R. Dworkin on oma teoses loonud sellise kohtuniku – Heraklese, kes on võimeline õiguse printsiipide abil tegema väärtusotsuse. Arvestama peab aga sellega, et Heraklesel on piiramatu aeg ja vahendid sellise otsuse tegemiseks – tänapäeval kohtunikul Eestis seda kindlasti ei ole.

Kohtute roll printsiipide kujundamisel on igati loomulik ja õigusriigis lausa vajalik. Just kohtutel lasub õigusriigis viimase instantsi otsustamise kohustus. Seepärast on printsiipide (ja kohtunikuõiguse) võidukäigust rääkimine igati õigustatud.¹

Printsiibipõhine lähenemine vaidluste lahendamisel on eriti omane common law õiguskultuuriga maades, kus kohtunikud otseselt kujundavad oma lahendustega õigust – loovad pretsedendi. Eesti õigusruumis kui mandrieuroopalikus õiguskultuuris on vastupidi – seaduse rakendamine on õiguse kujundamise aluseks. Samas on need kaks õiguskultuuri lähenemas ning tänapäevane õigusotsus ka mandrieuroopalikus õiguskultuuris peab olema midagi enamat, kui seaduse mehaaniline jälgimine. Tänapäevane õigusotsus peab olema väärtusotsus, milles rakenduvad seadusest kõrgemal olevad printsiibid. Seadust mõtestades ja tõlgendades või seaduse puudumisel lahenduse leidmisel kujundab kohtunik õigust, annab sellele näo.

Kui kohus tõlgendab seadusnormi, annab mingi mõiste määratluse, täidab lünki – siis tegelikult kohtunik kujundab ja loob õigust ning see konkreetne lahendus saab tegelikult vaatamata oma mittesidususele edaspidiseks käitumisjuhiseks kohtutele.

Mandrieuroopalikus õigusmõtlemisses on viimastel aastakümnetel toimunud kvalitatiivne muutus ning õigusmõtlemisses vundamendiks on kujunenud väärtused. Väga paljude Euroopa riikide rahvuslike õiguskordade ratsionaalses tunnetamises on sellele tasemele juba jõutud. Tõsi, üleminek uuele kvaliteedile õigusmõtlemisses on võtnud suhteliselt palju aega. Eestis on tõsisemaid märke läbimurdest õigusmõtlemisses tänapäevasele tasemele. Samas tuleb nõustuda taasiseseisvumisjärgse esimese Riigikohtu esimehe R. Marustega, kes väitis, et meie mõtlemist piirab ajalooline traditsioon, positivistlik arusaam õigusest, mis oli levinud Euroopas ja ka Eestis 20. sajandi esimesel poolel. Ta lisas, et see ei ole ainult kohtunike probleem, vaid juristide ja õiguspoliitikute probleem tervikuna. Kui vähemalt Euroopa

---

¹ M. Sillaots. Kohtunikuõigus. – Juridica 1998, nr 5. Tartu: SA Iuridicum, lk 238-241.

kultuuriruum on väärtusjurisprudentsile ümber lülitunud aastakümnete vältel, siis meie oleme silmitsi olukorraga, kus tuleb teha selline ümberlülitus suhteliselt lühikese aja jooksul. Kohtunike kutseühingu esimees A. Jõks ütles 1997. aastal, et kohtunikke raputas diskusioon õiglase ja väärtustele orienteeritud õigusemõistmise ning seadusest tuleneva kohtupidamise kohast Eesti õigussüsteemis.² See kõik tähendab seda, et seaduse taga tuleb osata näha väärtusi. Väärtusjurisprudents tunnustab seadusest kõrgemal seisvaid väärtusmastaape ja loeb ennast nendega seotuks³.

Töö eesmärgiks oli uurida, kas ja kuidas kaks õiguskultuuri – mandrieuroopalik ja common law on teine-teisele lähenenud ning mis roll on õiguse printsiipidel üksikjuhu õiglase lahenduse tegemisel. Põhieesmärk on analüüsida Eesti kohtupraktikat, et välja selgitada, kas ja kuidas Eesti kohtunikud kujundavad õigust hea usu põhimõtte kui ühe oluliseima tsiviilõigusliku põhimõtte abil.

Lähtuvalt eesmärkidest püstitab töö autor järgmised hüpoteesid:

- 1) kohtuotsuse tegemiseks ei piisa enam üksnes subsumeerimisest ning selle juurde kuuluvast lihtsast tõlgendamisest;
- 2) kohtuotsuse tegemisele on lisandunud õigusprintsiibid;
- 3) esineb juhtusid, kus õigusotsustus tehakse ainult õigusprintsiipidele tuginedes.

Töö koosneb kolmest osast. Esimeses peatükis annab autor vastuse küsimusele, missugused on põhijooned, mis annavad spetsiifilise iseloomu mandrieuroopaliku ja common law õiguskultuurile ning milles seisneb kahe õiguskultuuri lähenemine. Teises peatükis esitab autor väärtusotsuse kujunemise õigusprintsiipide abil ja seda nii otsuse aluseks oleva seaduse olemasolul, kui selle puudumisel. Töö kolmandas peatükis esitab autor hea usu põhimõttele tuginevate kohtulahendite analüüsi.

Töös esimese ja teise osa koostamiseks on kasutatud kvalitatiivset ning võrdlevat ja kolmanda osa kohtupraktika analüüsil kvantitatiivset uurimismeetodit.

Kasutatud kirjandus põhineb valdavalt venekeelsel õiguskirjandusel, kuna ka Vene õigus on hakanud lähtuma printsiibipõhisest otsustusest ning just kaasaegset materjali selles

---

² Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. – www.pohiseadus.ee/index.php?sid=1&ptid=2 (01.03.2019).

³ Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. – www.pohiseadus.ee/index.php?sid=1&ptid=2 (01.03.2019).

valdkonnas on avaldatud hulgaliselt. Samuti on töös kasutatud Eesti õigusteadlaste materjale, suures osas just professor R. Naritsa avaldatud töid. Mainimata ei saa ka jätta R. Dworkini teoseid, mis olid printsiiibikeskse õiguse lahtimõtestamisel olulised. Kolmas osa on koostatud hea usu põhimõtte kasutamise kohta Eesti kohtupraktikas. Kohtulahendite otsingul kasutati märksõnu: hea usu põhimõtte, TsÜS § 138, TsÜS § 32, (vana seaduseversiooni TsÜS § 108), VÕS § 6. Kohtulahendid jäävad vahemikku 1997 – 2019. Töö autor püüdis välja tuua just lähiaastate (2019 - 2017) lahendeid, kuid mööda ei saanud minna ka ajaliselt vanematest lahenditest, kuna need olid teerajajateks uutele ning kajastusid süsteemselt neis. Töö autor on kohtupraktika analüüsimisel teadvalt jätnud uurimisesemest välja Euroopa Liidu kohtuinstantside praktika, sest töö eesmärk on siduda doktriin õiguse kujundamisest Eesti kohtupraktikaga.

Töö aktuaalsus ja vajalikkus seisneb töö autori arvates selles, et kuigi Eestis on märke läbimurdest õiguspõhisele tänapäevasele tasemele, mis põhineb väärtustel, siis vana, õiguspositivistliku arusaama kammitsate lõdvemaks laskmine ei ole iseenesest kerge ega ka kiire protsess. Õiguspositivismil on kindlasti jätkuvalt koht õigusele vastavate lahenditeni jõudmisel, kuid paljudel juhtudel jääb ainuüksi õiguspositivismist väheks. Sel juhul on õiguspositivismi kõrval vaja kasutada ka printsiiibikeskset lähenemist. Kindlasti on õiguspositivismil oma koht õigusele vastava lahendi tegemisel, kuid tähelepanuta ei tohi jätta väärtuspõhist meetodit, mida Eesti kohtunikud peaksid samm- sammult süvendama. Sellega seoses tahabki töö autor rõhutada, et õiguse kujundamine kas siis seaduse alusel või seaduseta, kuid kindlas koostöös õigusprintsiiptidega, on tänases õigusmaailmas – õiguse tunnetamisel ja õiguslikus otsustamises kindlasti prioriteet number üks. Venekeelset õiguskirjandust läbi töötades jäi autorile kõlama tähelepanek, et lähima 20 aasta jooksul on Vene õiguses kesksel kohal õigusprintsiibid mitte enam ainult seadus. Töö autor loodab, et ka Eesti õiguses jõuame selleni, et lahendused kätkevad endas rohkem õigusprintsiipe ning mis omakorda tähendab, et kohtunikud liiguvad üha enam õiguse kujundamise teed õiguse printsiiibikeskse tõlgendamise kaudu.

Töö märksõnad: õiguse printsiibid, mandrieuroopalik õiguskultuur, common law, hea usu põhimõtte.

Töö autor tänab professor R. Naritsat toetava ja suunava juhendamise eest.

1. MANDRIEUROPALIKU JA COMMON LAW ÕIGUSKULTUURIDE LÄHENEMINE

Mandrieuroopaliku ja common law ⁴ õiguskultuuri analüüsimisel uurib töö autor, missugused on need fundamentaalsed omadused ja ka erinevused, mis annavad spetsiifilise iseloomu nendele õiguskultuuridele ning kas ja kuidas on need õiguskultuurid teine-teisele lähenenud. Nendele küsimustele vastamiseks peab avama õiguse olemuse neis õiguskultuurides ning peatuma ka sellel, kuidas neis õigust luuakse.

Klassikaliselt eristatakse Kontinentaal-Euroopa ja Anglo-Ameerika õigussüsteeme. Eristuvad kaks süsteemi selle poolest, et Kontinentaal-Euroopa õigussüsteemis on loodav õigus seadusepõhine ehk õigus tekib seadusloome käigus abstraktsete õigusnormidena. ⁵ Seda nimetatakse ka seadusõiguseks ehk kirjutatud õiguseks, kuna õiguse leidmiseks tuleb pöörduda esmalt seaduste poole. Õiguse allikateks on õigusaktid. Mandrieuroopalikus õigusperekonnas on õiguse allikas, kui ühiskonna tahtel põhinev õigus. Ta on ühiskonna mõne organi poolt vastu võetud. Kui tava on ühiskonnas paljukordse kordamise tõttu muutunud üldtunnustatuks, siis on tegu tavaõigusega. Lõppastmes taanduvad nii seadusõigus, kui tavaõigus mandrieuroopalikus õiguses kirjutatud õigusele. ⁶

Seadusõiguse omapäraks on seaduste kodifitseerimine, mis hõlmab deduktiivset mõtlemist, põhinedes normatiivse massiivi eraldamisel ja üldistamisel olulistest üksikutest või isegi tüüpilistest faktilistest olukordadest; väljendab (looduslik-õiguslikku olemust) soovi moodustada loogiliselt universaalseid norme („automaatselt” ilma kohtuniku subjektiivse meelevaldsuseta), mida kohaldatakse paljude ühesuguste juhtumite suhtes. ⁷

---

⁴ Töö autor kasutab väljendeid mandrieuroopalik ja common law õigussüsteem, kuid erinevates õigustekstides on kasutatud ka teisi nimetusi: Kontinentaal-Euroopa, Mandri-Euroopa, Anglo-Ameerika õigussüsteem. Autor ei parandanud teiste väljendatut, kuid rõhutab, et terminoloogiliselt on õigem mandrieuroopalik ja common law õigussüsteem, kuna õiguskultuurid ei ole Euroopale ega Ameerikale kuuluvad, vaid nad on teatud omadusi sisaldavad nähtused.

⁵ S. Kaugia. Õigusnormide kohast eri kultuuriruumides. – Riigikogu Toimetised 2002 nr 6. Tallinn: Riigikogu Kantselei. - www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11925&highlight=%C3%B5igusteaduse&op=archive2 (03.03.2019).

⁶ Õiguse Entsüklopeedia. – Quizlet.com. – www.quizlet.com/18415459/oiguse-entsuklopeedia-flash-cards/ (03.09.2018).

⁷ А. М. Михайлов. Универсальные пути правогенеза: немецкая историческая школа права и семья общего права. - Российский юридический журнал 2009, nr 4, lk 52. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=12854784> (01.03.2019).

See tuleneb sellest, et Mandri-Euroopa õiguskultuur toetub peamiselt kahele arusaamisele õigusest: loomuõigusele ja positivismile. Positivism väljendub just õiguskorra normatiivsuses - õigus kas lubab, keelab või kohustab. Õiguskorra normatiivsus tähendab, et on olemas mingisugune etalon, määr või kohustuslikkus, millega saab mõõta inimkäitumise kohustuslikkust.⁸ Positivismi idees väljendub püüdlus koostada täiuslikke koodekseid.⁹

Common law õigussüsteem on aga otsusepõhine¹⁰ ehk õigust luuakse ja kujundatakse konkreetsete eluliste juhtumite lahendamise käigus kohtunike poolt. Seda nimetatakse ka kohtuniku- või pretsedendiõiguseks. Õiguse allikateks siin on peamiselt lahendatud kohtuotsused (lisaks õigusaktidele) ning õigusnormi abstraktsuse aste on madalam, kui Mandri-Euroopa õigussüsteemis.¹¹

Pretsedendiõigus koosneb kahest osast: üldine õigus (common law) ja õigus õiglusest (права справедливости, equity law). Viimane juhindub moraali ja õigluse põhimõtetest. Õiguse õigusemõistmisele ei ole siiski iseseisev pretsedentide süsteem. See täiendab ainult tavapärasest õigust, pehmedades viimase nurgasust.¹²

Briti ja Ameerika juristid räägivad pretsedendiõpetusest - selle all mõtlevad nad õpetust, mille kohaselt peab uue kohtuasja puhul tegema samasuguse otsuse, nagu on tehtud varasemates piisavalt sarnastes kohtuasjades. Eristatakse kahte liiki: ranget ja leebet pretsedendiõpetust. Vahe on selles, et range pretsedendiõpetuse korral on kohtunikud kohustatud järgima varasemaid otsuseid, kuid leebe pretsedendiõpetuse korral peavad kohtunikud järgima varasemaid kohtuotsuseid, välja arvatud, kui otsused on nende meelest valed.¹³

Olenemata sellest, millisele seisukohale juristid asuvad pretsedendi iseloomu ja jõu küsimuses, rakendub pretsedendiõpetus ainult nendele varasematele kohtuotsustele, mille juhtumiasjaolud on käsil oleva vaidluse asjaoludega piisavalt sarnased.¹⁴

---

⁸ Õiguse Entsüklopeedia. – Quizlet.com. – www.quizlet.com/18415459/oiguse-entsuklopeedia-flash-cards/ (03.09.2018).

⁹ M. Sillaots. Kohtunikuõiguse võimalikkusest ja vajalikkusest kontinentaal-euroopalikus õiguskorras. Tartu: Atlex 1997, lk 12.

¹⁰ Nimetatud ka kui üldine õigus.

¹¹ S. Kaugia. (viide 5).

¹² А. Райников. Основные частноправовые семьи: общие черты. Журнал российского права 2013, nr 9, lk 76. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=20186686> (03.03.2019).

¹³ R. Dworkin. Õiguse impeerium. Tallinn: Valgus 2015, lk 51.

¹⁴ R. Dworkin. (viide 13), lk 52, 53.

Erinevalt seadusandjast ei loo kohtunik common law süsteemis üldist laadi otsuseid tulevikus tekkida võivate juhtumite jaoks. Kohtunik tegeleb sellega, mida nõuab õigusemõistmine ning tema roll sel juhul on tegeleda konkreetse kohtuliku vaidlusega.¹⁵ Seega common law süsteemis ei ole eesmärk üldise reegli sõnastamine tulevikuks, vaid käsiloleva konkreetse kaasuse õiglane lahendamine. Seda eesmärki silmas pidades on õigusemõistmist reguleerivad normid märksa olulisemad, kui käitumise üldised reeglid ja peamiseks õiguse allikaks ei ole mitte normatiivne akt, vaid kohtupretsedent.¹⁶

Seadus common law's ei moodusta üldpõhimõtteid, vaid täidab ainult kohtupraktika lünki või kõrvaldab selles sisalduvad vastuolud. Seetõttu on pretsedent vaatamata muutustele endiselt common law õiguse keskmes. Üldise õiguse süsteemi stabiilsus on tingitud selle praktilisusest.¹⁷ Samas saab väita, et seaduse roll on üldise õigusega maades oluliselt suurenenud.¹⁸

Otsusepõhine lähenemine muudab üldise õiguse normid paindlikumaks ja vähem abstraktsemaks kui mandrieuroopaliku süsteemi õigusnormid, ning samal ajal muudab õiguse ka rohkem individuaalsemaks (kasuistlikumaks) ja samas vähem spetsiifilisemaks.¹⁹ Professor R. Naritsale toetudes saab väita, et common law kohtuotsused on situatsiooni individuaalseks reguleerimiseks, tegemist on inimkäitumise korrastamisega ühekordse reguleerimisakti teel. Sellisele reguleerimisele vastandub normatiivne reguleerimine, mis laieneb kõigile sama liiki juhtudele.²⁰ Sellest vaadelduna erineb pretsedendiõiguse norm oma mandrieuroopalikust „analoogist“ märkimisväärselt.²¹

Common law's on seadus parimal juhul protoõigus (proto: esi-, eel-, alg-, ürg-), esmane õiguslik materjal, millest kohtunikud tõlgendamise teel moodustavad hulga tegelikke

---

¹⁵ Ю. Воробьева. Особенности судебного правотворчества в странах общего прав. - Ленинградский юридический журнал 2015, nr 3, lk 239, 240. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=25399054> (01.03.2019).

¹⁶ S. Kaugja. (viide 5).

¹⁷ A. Райников. (viide 12), lk 78.

¹⁸ A. Райников. (viide 12), lk 79.

¹⁹ В. Брежнев. Судебный прецедент: право на существование 2011, nr 5, lk 33. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=21028794> (01.03.2019).

²⁰ Riigikohtu lahendid eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Riigikohtu teadustööde konkursi kogumik. Eesti Riigikohus: 2005. - www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/22323 (05.03.2019).

²¹ Ю. Воробьева. (viide 15), lk 240.

pretsedendiõigusi ja halvimal juhul on seadus „võõrorgan”, mis riskib igavesti jääda „raamatuõiguseks”.²²

Kohtunik loob common law's normi antud juhtumiks, võttes arvesse konkreetseid asjaolusid, ja ei lähtu hüpoteetilisest tingimusest, nagu seadusandja seda teeb.²³ Selline lähenemine võimaldab võtta arvesse õigusliku olukorra vähimaidki nüansse.

Autori arvates saabki siin juba välja tuua kahe õiguskultuuri lähenemise. Nimelt common law süsteemis, mis ei ole traditsiooniliselt seadusepõhine, on samas seaduste rõhk oluliselt suurenenud. Teisalt on jälle mandrieuroopalikus õiguskultuuris pretsedentidega arvestamise roll tähtsustunud ning tihti saab kohtuotsuses väljatoodud tõlgendus või põhimõte sama liiki juhtude lahendamisel aluseks. Samas, kui juhtum erineb eelmisest, siis kohtunik peab olema see, kes uute faktiliste asjaolude korral arvestab nendega. See tähendab, et kuigi seaduses ei ole arvestatud kõike nüansse, siis kohtunik lahendades konkreetset juhtumit, ei jäta ühtegi nüanssi arvestama ehk kohtunik teeb õiglase lahenduse, kuigi seadus teda võib-olla ei toeta.

Pretsedentide süsteem on kindlasti tundlikum kui kirjaliku õiguse süsteem, reageerides toimuvatele muudatustele. Uued reeglid ilmuvad kohtute poolt varem ettenägematute vahejuhtumite kaalumise tõttu ja vanad normid kohanevad uue elu reaalsusega. Selle tulemusena on õigusnormide lüngad ühise õiguse süsteemis kergesti silutavad ja täidetavad.²⁴

Ükski seadusandja mandrieuroopalikus õigussüsteemis pole võimeline aga nii täpselt tulevikku vaatama, et näha ette kõiki võimalikke arenguid, mis nõuavad õigusega reguleerimist. Ka kõige paremal juhul jõuab õiguse rakendajani objektiivse õiguse tekst, mis on vastu võetud teatud aeg tagasi. Õiguse rakendajat lahutab objektiivse sunnist alati ajaline distant. Seega on objektiivne õigus õiguse rakendaja vaatepunktist suhteliselt staatiline nähtus võrreldes dünaamilise ühiskondliku eluga.²⁵ Eluliste asjaoludele vastava abstraktse faktilise koosseisu mitteleidmine võib olla tingitud ka seadusandja mittekvaliteetsest

---

²² А. Михайлов. Универсальные пути правогенеза: немецкая историческая школа права и семья общего права. - Российский юридический журнал 2009, nr 4, lk 56, 57. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=12854784> (01.03.2019).

²³ А. Райников. (viide 12), lk 78.

²⁴ А. Райников. (viide 12), lk 78.

²⁵ R. Narits. Õigusteaduse metodoloogia I. Tallinn: Juura 1997, lk 48.

töötamisest, kui õiguskorda satub õigustloov akt, millesse on lünk juba algselt sisse programmeeritud.²⁶

Kuigi esmapilgul võis tekkida mulje, et seadusõiguse efektiivseks toimimiseks pole vaja midagi muud, kui seadusandja poolt formuleeritud õigusreegleid, mis paratamatult muutuvad – kui nad sisalduvad kehtivates õigustloovates aktides – õiguse rakendaja jaoks siduvaks,²⁷ siis tegelikult on see näilik mulje. Seadus pole peaaegu kunagi õiguse rakendaja jaoks valmis – otsuse tegemiseks peab kohtunik selle n-ö lahti harutama ning vajadusel õiglase otsuse tegemiseks kogu õigussüsteemist abi otsima, mis tegelikult tähendab nii seadusele, dogmaatikale kui ka printsiipidele tuginemist.

Millal on siiski tegemist õiguse kujundamisega mandrieuroopalikus õigusruumis? Kuigi, nagu töös on välja toodud, on seadus on mandrieuroopalikus õigussüsteemis primaarne ja õigustloova akti tekst on normatiivne alus õigusele vastava lahenduse leidmisel, ei saa (tegelikult ei tohigi) kohtunik seadust mehhaaniliselt rakendada.²⁸ Muidugi ei tule alati kohtunikul asuda iga normi tõlgendamata, sest esiteks on olemas selgeid ja ühetähenduslikke norme ning teiseks võib olla juurdunud kindel arusaam normi tähendusest – on olemas n-ö tõlgendamispretsedent.²⁹

Tegelikult on õigusnormide tõlgendamine vältimatu – sõnad on kavatsuse ja mõtte edasiandmisel täiuslikkusest kaugel. Sõnad on ju vaid tegelikkuse peegelduseks. Kõiki elusituatsioone ette näha ja õiguslikult reguleerida ei ole võimalik. Pealegi võib norm elule jalgu jääda ning see, mis seaduse kehtestamisel oli eesmärgiks, ei ole enam aktuaalne.³⁰

Lisaks ei selgu sageli seadusest mõne mõiste tegelik sisu³¹ või tõde³² – kui on jõutud sellise üldistustasemeni, kus samasuse kindlakstegemine raskendatud või juriidilise otsustuse tegijal on raske tõmmata võrdlusjooni.³³ Samas on loomulik, et on vastuolud õiguse üldise iseloomu

---

²⁶ R. Narits. (viide 25), lk 48.

²⁷ R. Narits. (viide 25), lk 44.

²⁸ R. Narits. (viide 25), lk 45, 84-88.

²⁹ M. Luts. Lünga vastu tõlgendamise või analoogiaga? - Juridica 1996, nr VII, lk 349.

³⁰ A. Kangur. Kohus ja kohtulahend. Riigikohus: 2012, lk 63.

³¹ R. Narits. Konstitutsioonikohtute tänapäevastest töömeetoditest mandrieuroopaliku õiguskultuuri ja common law kui mõtlemisviiside lähenemise tingimustes. Riigikogu Toimetised: 2008, nr 17. - <https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2016/04/RiTo-17.pdf> (20.03.2019).

³² R. Narits. (viide 25), lk 45, 84-88.

³³ R. Narits. (viide 25), lk 45, 84-88.

ja sellest tuleneva mõistete ebatäiuslikkuse vahel, sest õigus peabki andma piisavalt üldised otsustamisreeglid.³⁴

Seega normatiivne alus jõuab juristi ette mitte “valmis kujul”, vaid tekstina, milles sisaldub küll õigustloova akti või selle sätte normatiivne ehk siduv mõte ja eesmärk³⁵, mis ei pruugi olla lihtsalt tõlgendatav, mida on võimalik mitmeti mõista keele ebatäiuslikkuse, sõnade mitmetähenduslikkuse tõttu või kui norm sisaldab määratlemata õigusmõisteid. Ent vaatamata sellele peab kohus ikkagi tegema õigusele vastava otsuse. Normi rakendaja peab asuma normi tõlgendama, kui on tekkinud vajadus uueks küsimuseasetuseks ning olemasoleva tõlgenduse korrigeerimiseks.³⁶ Sel juhul aga kohus juba täpsustab normi – muudab seda konkreetsemaks, võimalik, et ka kitsamaks või laiemaks.³⁷

Seega võiks öelda, et just elu muutustele aeglane reageerimine on seadusõiguse miinuseks, mis paneb mandrieuroopaliku süsteemi kohtuniku õlule suurema koorma vaidluse lahendamisel. Samas ka siin näeb autor kahe õiguskultuuri lähenemist, sest ka mandrieuroopalikus õiguskultuuris ei saa kohtunik jätta vaidlust lahendamata, kui seadus ei ole ajaga kaasas käinud või pole kunagi ajakohane olnudki. Ehk kuigi seadus võib mitte reguleerida konkreetset situatsiooni, siis kohtunik peab antud juhtumi ikkagi lahendama ehk kaasas käima dünaamilise ühiskondliku eluga, mis omakorda tähendab, et normid kohanevad uue elu reaalsusega kohtuniku abil.

Seega võib ka öelda, et kohtuotsuste roll on ühelt poolt anda konkreetse vaidluse lahendamisel õigusnormidele tõlgendused, mis aitavad õigusnorme paremini ja ühetaolisemalt mõista järgnevates samalaadsetes kaasustes. Seadusandja poolt antud normitekst osutub sel juhul vaid üldiseks skeemiks (mustriks) või omamoodi teeviidaks, mis aitab suunata tõlgendaja vaimset tegevust teksti sisu loomisel. Seega reaalse sisu normitekstile annab tõlgendaja seadusandja poolt ette antud normiteksti ja oma eelteadmisliku, kultuurilise, sotsiaalse ja keelelise konteksti koosmõjul.³⁸ Samuti peab kohtunik jälgima õigusdogmaatikat ja printsiipe. Nende aspektide koosmõju tulemus ongi see, et kohtunik õiguse rakendamisel kujundab õigust.

---

³⁴ R. Narits. (viide 31).

³⁵ R. Narits. (viide 25), lk 45, 84-88.

³⁶ M. Luts. (viide 29), lk 349.

³⁷ A. Kangur. (viide 30), lk 23.

³⁸ M. Sillaots. (viide 9), lk 24.

Erialakirjandusestki võib leida seisukohti, milles väidetakse, et seadust tuleb käsitleda pelgalt programmina. Määravaim on kohtuniku õigustunnetus ja praktiline mõistus. Kohtunik ratsionaliseerib oma irratsionaalse otsustuse ainult kontrollides seda õigusnormi abil.³⁹

Ka common law õiguse tähendust saab mõista vaid siis, kui pöördutakse pretsedendi poole, kus samuti seaduse sätteid tõlgendatakse ja interpreteeritakse.⁴⁰ Seaduse tõlgendamine kohtuniku poolt õigusnormide otseses kohaldamises on ühise õiguse oluline osa, mis on „common law õiguse olemasolu võti (ilma selleta ei ole seadust olemas)”. B. Leoni märgib, et common law's on „seadus midagi, mida tuleb avastada ja mitte rakendada”.⁴¹ Seaduse kohtuliku tõlgendamise volitus on nii suur, et „Inglismaal /.../ eelistavad nad alati seaduse teksti asemel tsiteerida seda seadust kohaldavat kohtuotsust. Ainult selliste otsuste juuresolekul teab inglise advokaat tõesti, mida seadus soovis öelda, sest just sellisel juhul ilmub õigusriigi põhimõtte tavapärase kohtuotsuse vormis”.⁴² Seega seaduse tõlgendamise tähtsust tunnustatakse mõlemas juriidilises perekonnas: seda peetakse „mis tahes riigi stabiilsuse aluseks”, ilma milleta õiguslik tegevus on võimatu.⁴³ Samas peab nentima, et valitsev tõlgendus ei pruugi igaveseks valitsema jääda ja seda nii mandrieuroopalikus kui ka common law õigussüsteemis.

Aga kui vaadata seaduse täpse järgimise küsimust, siis ei põhjusta see common law süsteemiga kohtusaalis peaaegu mitte kunagi elavat arutelu; kui kohtunikud on juba õiguse sisu välja selgitanud, vaevad nad harva küsimust selles võtmes, kas nad on kohustatud õigust täpselt järgima.⁴⁴ Seepärast on common law süsteemis ka vaidluse lahendused julgemad, kui kontinentaalses õigussüsteemis, kus kohtunik on eelkõige seaduse rakendaja mitte looja.⁴⁵

Hoiaku kujundamiseks, kuidas kohtunik common law õigussüsteemis mõtleb, võiks kasutada Lord Alfred Denningu käsitlust, et Inglise kohtunikuvande tuumaks on väljend „Ma tahan

---

³⁹ R. Narits. (viide 25), lk 64.

⁴⁰ A. Райников. (viide 12), lk 78.

⁴¹ С. Кутузова. Некоторые особенности традиции толкования закона в общем и континентальном праве. Материалы III всероссийской научно-практической конференции 2017, lk 73. -<https://elibrary.ru/item.asp?id=32680797> (01.03.2019).

⁴² С. Кутузова. (viide 41), lk 75.

⁴³ С. Кутузова. (viide 41), lk 72.

⁴⁴ R. Dworkin. (viide 13), lk 28.

⁴⁵ K. Härmand. Õiguspoliitika õiguskultuuri kujundajana. - www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/dokumendid/kai20he4rmand20-20d5iguspoliitika20f5iguskultuuri20kujundajana.pdf (01.03.2019).

teha õigust“, mis tähendab „Ma tahan teostada õiglust“, mitte lihtsalt „Ma hakkan rakendama õigust“. Õigus ei ole inimliku arusaamisvõime tulem, vaid hoopis inimliku vaimu osa.⁴⁶

Kui mandrieuroopaliku õiguskultuuriga kohtusse saabub vaidlus, mida õigus konkreetset ei reguleeri, pole kohtul ometi võimalust otsustamist edasi lükata. Kohus peab tegema otsuse, lähtudes eksisteerivast õiguskorrast. Samas aga siin on kohtul veel suurem otsustusruum ja kohtulahendil veel suurem kaal. Niisuguses olukorras on võimatu mööda vaadata tõsiasiast, et kohtulahend on uue õiguse allikas, millest tegelikult hakkavad edaspidi juhinduma teised kohtud.⁴⁷

Professor R. Narits on välja toonud ka, et kui seaduse sätestatule ning kõigi meetodite rakendamisele vaatamata ei ole võimalik kaasust lahendada, on kohtunikul õigus ja kohustus luua õigust. Nii ei teki loomulikult üldkohustuslik materiaalne õigus, vaid kohtunik otsustab, mis on üksikjuhtumil õigem.⁴⁸ Uue õiguse loomine ei ole aga mandrieuroopaliku õigussüsteemi eesmärgiks, pigem kehtiva õiguse edasiarendamine, mis vahel võib viia ka seaduses sätestatust oluliselt erineva tulemuseni. Nii võib leida kohtute poolt seadusesättele vähemalt õiguspraktika valguses teistsuguse sisu andmist, kui seda ehk algselt seadusandja silmas on pidanud. Kindlasti ei ole tegemist tingimata negatiivse arenguga.⁴⁹ Kuigi, ka mandrieuroopalik süsteem võib tunnistada kohtuliku õigusloome olemasolu „kirjaliku“ õiguse raames.⁵⁰ Kohtuotsused pole seega mandrieuroopalikus süsteemis formaalses mõttes siduvad, vaatamata sellele, et neid kasutatakse ka selles süsteemis õiguse leidmisel (rakendamisel). Kuid kohtuotsust peetakse siiski nõrgalt kohustavaks õiguse allikaks.⁵¹

Kohtunike volitused common law õigussüsteemis luua õigust, mis on edaspidiste analoogiliste kaasuste puhul kohustuslik, pole paika pandud ei parlamendis vastu võetud statuudiga, veel vähem koodeksiga. See tuleneb common law õigussüsteemi põhiprintsiibist.

---

⁴⁶ H. Kranich. Inimväärikuse mõiste sisu sõltuvus õigussüsteemist. Suurbritannia näide. – Juridica 2010, nr 9. Tartu: SA Iuridicum, lk 639-648.

⁴⁷ A. Kangur. (viide 30), lk 24.

⁴⁸ Riigikohtu lahendid eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Riigikohtu teadustööde konkursi kogumik. Eesti Riigikohus: 2005. - www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/22323 (05.03.2019).

⁴⁹ R. Narits. Objektiivse õiguse korrastamisest Eestis: kodifitseerimisest õiguse ümberkujundamiseni. Riigikogu toimetised: 2005, nr 4. - <https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2016/03/Objektiivse-%C3%B5iguse-korrastamisest-Eestis-kodifitseerimisest-%C3%B5iguse-%C3%BCmberkujundamiseni.pdf>. (03.03.2019).

⁵⁰ A. Райников. (viide 12), lk 78.

⁵¹ Riigikohtu lahendid eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Riigikohtu teadustööde konkursi kogumik. Eesti Riigikohus: 2005. - www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/22323 (05.03.2019).

Parlamendid võtavad küll aeg-ajalt vastu seadusi, mis tühistavad kohtute poolt juba paika pandud kaasuste lahendamise printsiipe (*ratio decidendi*), kuid seda ei tohi käsitleda kui reeglit. Professor A. K. R. Kiraffly püüab doktriini seletada publitsistlikult: „Esimene asi, mida igaüks meist mõne probleemiga kokku puutudes küsib, on: „Mida me tavaliselt teeksim“ või „Kuidas on seda probleemi varem lahendatud“. Me eeldame, et meie esivanemad ei ole ilmtingimata meist rumalamad olnud.“⁵²

Tegelikult, nagu ei saa väita, et *common law* maades on vaid *pretsedent* otsuse tegemise aluseks, nii ei saa ka väita, et mandrieuroopalikus õiguskultuuris on kohtunikule otsustamise aluseks ainult seadusnormid. Kohtunik peab otsustuse tegemisel, sh seadusetekstile tõlgendamise teel teistsuguse sisu andmisel või ka üldse reguleerimata õigusküsimuse lahendamisel kaaluma erinevaid väärtuseid ja põhimõtteid. Kohtunik annab suunise, millega ta tegelikult panustab ka kogu õiguse kujundamisse, kuigi Mandri-Euroopas kohtunikupoolse õigusloome tulemina loodud õigusreeglil enamasti puudub kohustuslik siduvus.⁵³ Võiks ka öelda, et kohtunik püstitab tähise, mis on suunanäitajaks teistele sarnaste küsimuste lahendamisel. Seda saab tegelikult lugeda mandrieuroopalikuks kohtnikuõiguseks. Kohtnikuõigus Mandri-Euroopa õigusruumis on mõneti sarnane Anglo-Ameerika *pretsedendiõigusele*, sest ka kohtuniku loodud õigusreegel võib osutada juhiseks sarnaste õigusküsimuste lahendamisel tulevikus.⁵⁴

Eelkõige õiguskindluse põhimõttest tuleneb, et kohtuniku poolt tehtud tõlgendav otsustus ei saa jääda isoleeritud üksikjuhtumiks, kuivõrd samasuguseid juhtumeid saab sama normi alusel lahendada vaid sama moodi, kui ei ole just eriti kaalukaid põhjusi senise seisukoha muutmiseks. Kui otsuse on teinud kõrgem kohus, ei saa alama astme kohtud sellest seisukohast enam mööda - õigusel ei saa erinevates kohtutes olla erisugune sisu.⁵⁵ Kui kohtud hakkaksid ühte ja sama seadusesätet sarnaste asjaolude korral erinevalt tõlgendama, rikutakse põhiseaduses sätestatud võrdse kohtlemise põhimõtet.⁵⁶ Riigikohtu otsuste

---

⁵² R. Narits. Kohtupretsedendist. – *Juridica* 1995, nr 9. Tartu: SA Iuridicum, lk 380-382.

⁵³ M. Sillaots. Kohtunikuõigus. – *Juridica* 1998, nr 5. Tartu: SA Iuridicum, lk 238-241.

⁵⁴ M. Sillaots. (viide 53), lk 238-241.

⁵⁵ A. Kangur. (viide 30), lk 23.

⁵⁶ Riigikohtu lahendid eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Riigikohtu teadustööde konkursi kogumik. Eesti Riigikohus: 2005. - www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/22323 (05.03.2019).

käsitlemine õiguse allikatena ei kahjustaks meie õiguskultuuri, pigem rikastaks seda mõnede Anglo-Ameerika õigusele omaste joontega.⁵⁷

Pretsedendimaades on pretsedent juriidiliselt kohustuslik hilisemate analoogiliste asjade suhtes, mis selgelt kuuluvad juba kord otsustatud põhimõtte alla. Põhimõtte alla, mille alusel otsustati – ehk edaspidi rakendatakse neid pretsedente, mida on peetud õigeks ja õiglaseks, analoogsete juhtumite puhul.⁵⁸ Seega on common law õigussüsteemis kohtuotsustele antud siduv jõud ning kohtutel on sõltumatus muude võimalike õiguse allikate suhtes.⁵⁹ Kohtu otsus omandab seaduse jõu, mida rakendatakse ka tulevaste kohtuvaidluste puhul. Samal ajal on olemas pretsedente, mida on ilmselt hiljem peetud ebaõnnestunuteks ja mis tähendavad selliste otsuste järk-järgulist isolatsiooni langemist.⁶⁰ Ehk kui mingi pretsedendiõiguse säte on aja jooksul muutunud täiesti absurdseks või ebaõiglaseks, peab kohus selle tühistama ja looma radikaalselt uue pretsedendi.⁶¹

Ka R. Dworkin leiab, et põhimõtteliselt kohtunikud „loovad“ õigust iga kord, kui nad teevad olulise kohtuasja otsuse. Nad teevad teatavaks normi või põhimõtte või õigusliku kvalifikatsiooni või õiguse täpsema selgituse, mida kunagi varem ei ole kuulutatud.⁶² Kuigi mandrieuroopalikus õiguskultuuris kohtunik ei loo üldjuhul õigust, siis oma otsustega kohtunik kindlasti kujundab õigust. Õigust kujundanud otsus võib saada hilisemaks õiguse loomise aluseks ning siis saab ju öelda, et kohtunik oli vähemalt kaudselt õiguse looja. Ka siin leiab autor, et see on märk kahe õigussüsteemi lähenemisest.

Tänapäeva sotsiaalne reaalsus on aga pidevas muutumises ning seetõttu on ka õigus muutunud üha keerulisemaks süsteemiks, kus näha ette kõiki elulisi situatsioone ning jõuda neid ka seadustena jõustada, (nagu on esmane mandrieuroopalikus õiguskultuuris) tundub ilmselgelt võimatu. Maailma iseloomustab pidev liikuvus, läbipõimuvus, suhete keerulisus, peadpööritav tehnoloogia areng ja avastused ning sotsiaalse elu üha suurenev spetsialiseerumine.

---

⁵⁷ Riigikohtu lahendid eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Riigikohtu teadustööde konkursi kogumik. Eesti Riigikohus: 2005. - www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/22323 (05.03.2019).

⁵⁸ R. Narits. (viide 25), lk 6.

⁵⁹ R. Narits. (viide 52), lk 380-382.

⁶⁰ R. Narits. (viide 52), lk 380-382.

⁶¹ J. Burke, J. Kohtuniku roll Ameerika õigussüsteemis. – Juridic 1993, nr 3. Tartu: SA Iuridicum, lk 56-60.

⁶² R. Dworkin. (viide 13), lk 29.

Õigusteadus on iseenesest konkreetne ja praktiline teadus. Ta peab suutma adekvaatselt reageerida sotsiaalsele reaalsusele, sh ka õigussuhete ja õigusnormide üha tihedamale läbipõimumisele ⁶³ ehk teisiti öeldes õiguse globaliseerumisele selleks, et seda reaalsust jätkuvalt adekvaatselt peegeldada.

On ilmselge, et globaliseerumine mõjutab ka õigust, mis omakorda on paratamatult kaasa toonud õigussüsteemide lähenemise ja segunemise. Eelkõige siis antud töö kontekstist vaadatuna - mandrieuroopaliku, kui seadusõiguse ja common law, kui pretsedendiõiguse lähenemise. Professor R. Narits on seisukohal, et kaks erinevat õiguskultuuri on teineteisele lähenenud mõneti, eelkõige kui mõtlemisviisid, rõhutades seejuures, et nii common law kui ka mandrieuroopaliku õigussüsteemi puhul on tegemist ju ühe ja sama sotsiaalse fenomeni (õiguse) funktsioneerimise seaduspärasustega. Ilmselt peab neis siis ju rohkem ühist, kui erinevat olema. ⁶⁴ Tegelikult eksisteeribki ju Euroopas kõrvuti seadusõigus ja pretsedendiõigus, seega on igati normaalne, et kaks õiguskultuuri lähenevad. Jutt ei ole ega saagi olla kultuuride asendamisest, vaid kultuuride, kui suhteliselt iseseisva kvaliteediga õiguse tunnetusviiside põimumisest. Seega on tegemist nii ajaloolise, kui ka objektiivset tagapõhja omava protsessiga. ⁶⁵

Autor esitab kokkuvõtlikult kahe õigussüsteemi tunnused. Common law õigussüsteemi tunnused on järgmised:

1. Üldõigus on oma olemuselt kohtunikuõigus. ⁶⁶

2. Menetlusõiguse prioriteet materiaalõiguse suhtes.

Kui mandrieuroopalikus õigussüsteemis on huvi sellest, kuidas antud olukord on reguleeritud, siis common law's - millises järjekorras seda käsitletakse, et jõuda õigele kohtuotsusele.

Menetlusmehhanismid sotsiaalsete konfliktide lahendamiseks on välja töötatud regulatiivse täpsusega, mis on „avatud” kohtupraktika n-ö „kõnekaart” ja ei iseloomusta „suletud” õigussüsteeme. ⁶⁷

3. Õiguslikuks allikaks loetakse kohtupraktikat (pretsedenti) sõltumata sellest, kas asja reguleerimiseks on seadus või mitte. ⁶⁸

---

⁶³ K. Pettai. Seaduse ja kohtulahendi roll õiguse allikatena tänases Eestis. Magistritöö 2014, lk 26, 27. - http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/42608/pettai_katri.pdf?sequence=1. (03.03.2019).

⁶⁴ R. Narits. (viide 52), lk 380-382.

⁶⁵ R. Narits. (viide 30).

⁶⁶ М. Марченко. О понятии общее право. Правоведение 1999, nr 4, lk 257. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=23602252>. (03.03.2019).

⁶⁷ А. Михайлов. (viide 22), lk 58.

Loomulikult mängivad rolli ka seadused, kuid peab arvestama, et juba seaduste tegemisel võetakse arvesse kohtuotsustes sätestatud. Seega tähtsaimaks üldõiguse arengufaktoriks oli ja jäävad kohtuotsused, kohtute tegevus, tuginetakse olemasolevale õiguspraktikale ja kasutatakse seda õiguse allikana.

4. Õiguse loomisel on oluline roll kohtutel.

5. Üldise õiguse norm on individuaalse (kasuistliku- case law) iseloomuga, kuna see on konkreetse otsuse „mudel”, mitte üksikjuhtumite seadusandliku abstraktsuse tulemus, ⁶⁹ tegemist on inimkäitumise korrastamisega ühekordse reguleerimisakti teel. ⁷⁰

6. Peaaegu puuduv kodifitseeritud seadusandlus. ⁷¹

7. Õiguse tegevusvaldkonnad ei ole nii selgelt väljendatud kui kontinentaalses õiguslikus peres.

8. Puudub õiguse jagamine avalikuks ja eraõiguseks; õigus on jagatud üldõiguseks ja õigluseks (право справедливости). ⁷²

9. Vähene Rooma õiguse mõju. ⁷³

Mandrieuroopaliku õigussüsteemi tunnused on järgmised:

1. Kirjutatud õiguse primaarsus.
2. Kodifitseeritus.
3. Seaduste edasiarendamine kohtupraktika kaudu.
4. Normatiivne reguleerimine, mis laieneb kõigile sama liiki juhtudele.
5. Kohtunik on eelkõige seaduse rakendaja mitte looja.

Tihti peale rõhutatakse just mandrieuroopaliku õiguskultuuri puhul common law, kui pretsedendiõiguse ülevõtmisest. See on kindlasti õige. Töö autorgi tõi eespool välja asjaolusid, mis näitab, et oleme üle võtnud paljutki common law süsteemi kuuluvat. Eelkõige peab mainima, et mandrieuroopalikku õigussüsteemi ei saa enam nimetada puhtalt seaduspõhiseks. Ainult seaduse põhjal ei ole võimalik vaidluseid lahendada. Kohtunikud peavad n-ö seadust „töötleva”, et see vastaks reaalsele elule. Seda „töötlust” kasutavad aga kohtunikud järgmiste sarnaste asjaoludega kohtuasjade lahendamisel ehk tegelikult on see

---

⁶⁸ В. Кожевников. Современное ангийское общее право: новое прочтение. Вестник Омского университета 2015, nr 4, lk 56.

⁶⁹ В. Кожевников. (viide 68), lk 60.

⁷⁰ Riigikohtu lahendid eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Riigikohtu teadustööde konkursi kogumik. Eesti Riigikohus: 2005. - www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/22323 (05.03.2019).

⁷¹ М. Марченко. (viide 66), lk 257.

⁷² В. Кожевников. (viide 68), lk 50.

⁷³ М. Марченко. (viide 66), lk 257.

viide pretsedendiõigusele. Siit saab aga järgmist järeldada. Kuna kasutatakse otsuse tegemisel eelnevaid kohtulahendeid, kus kohtunikud on andnud suunised, kujundanud õigusreegli, siis ei saa kindlasti mainimata jätta, et see on õiguse loomine. Küll võib-olla kaudne, sest ametlikult formaal-juriidiliselt on see ju tunnustamata.

Ka mandrieuroopaliku õigussüsteemiga maades muutub üha olulisemaks see, et seaduse kõrval peab kohtunik nägema väärtuseid. Ta peab tunnetama seadusest kõrgemal olevaid väärtuseid, et tema otsustus oleks väärtusotsustus. Väärtusotsustus saab aga tugineda õiguspriinsipidele. Ehk ka see on järjekordne märk, et kaks õiguskultuuri on tunnetuslikult lähenemas.

Autoril oli eelkõige rõhk näidata mandrieuroopaliku õiguskultuuri lähenemist common law süsteemile. Samas õiguskirjandusele tuginedes ⁷⁴ saab tõdeda, et tegelikult toimub ka vastupidine protsess ehk üldise õiguse maades juurutatakse ka meie õigussüsteemile omaseid tunnuseid, näiteks Ameerikas on teatud seadused pretsedendi suhtes ülimuslikud.

Maailma jurisprudentside kogemus ja arengutendentsid siiski näitavad, et see läbipõimumine ning parimate elementide ülevõtmine on vajalik ning lõpptulemusena saab kohtuotsus õige ja õiglase lahenduse. Tooksin siinkohal välja Tartu Maakohtu kohtuniku K. Kerstna-Vaks ühes ettekandes toodud sõnad: „I astme kohtunikul peab olema võime ära tunda, millal ühiskond vajab tema insenerimõtet, millal on vaja teha pretsedent ja julgeda see otsustada ja kirjutada. Ja mitte arvestada kõigi raamidega, mis oleks nagu kõrgemate kohtute poolt ette antud.”

Seega, tegelikult peab kohtunik olema see, kes lahendab ebakõlad terviksüsteemis ja seda nii common law kui ka mandrieuroopalikus õigussüsteemis. Ja oleme üha enam väljumas raamidest, mis seadusepõhine õigussüsteem meile traditsiooniliselt on dikteerinud.

---

⁷⁴ Vt nt K. Pettai magistr töö (viide 63).

2. VÄÄRTUSOTSUSTUS

2.1 Õiguse idee väärtusotsustuse osana

Mis on väärtusotsustus? Kas pelgalt õigusnormi alusel tehtud otsustus on väärtusotsustus? Kindlasti mitte. On veel midagi tähtsat, millest otsustaja ei saa mööda vaadata. See on õiglane õigus ja seda nii seaduse olemasolul kui ka selle puudumisel

Õiguse igipõliseks ideaaliks on olnud õiglane õigus, st õiglus on õiguse sisuks, õigus aga õigluse vormiks.⁷⁵ Õigus peab seega sisaldama peale õigusnormide midagi enam - normivälist, mida nimetatakse õigluseks, kõrgemaks õiguseks⁷⁶.

Väärtusjurisprudentsi näol on tegemist tänapäevase arusaamaga, kuidas jõuda seaduse abil ja seaduse kaudu õigusele vastava – õiglase – lahenduseni.⁷⁷

Väärtusjurisprudentsi aluseks peab olema üldine usk õiglusesse - õigusideest peaksid läbipõimunud olema nii õigusloovad aktid kui ka õiguslikud otsustused - ning mille tekkimisele peavad kaasa aitama nii õigusnormide loojad kui rakendajad.⁷⁸ Sest õigus on loomupäraselt ja paratamatult seotud õigusideega.⁷⁹

Õigusidee kasvab ja kujuneb tegelikult orgaaniliselt otsustavas tegevuses ja selle kujundamiskäigus. Õigusteadlane on tegelikult juhitud kogu aeg õigusideest. Õigusidee ei ole tajutav mingisuguses vormelis ega positiivse õiguse eeskirjas. Ka õigusnormid ei ole ilma õigusideeta. Õigusidee annab neile mõtte ja väärtuse.⁸⁰

Cicero väitis oma De Legibus'es (Seadustest), et õiguse mõistmine ei tohiks tuleneda formaalsetest õigusnormidest, nagu näiteks põhikiri, mille on kehtestanud populaarsed assambleed või kohtunike käsk. Õigluse aspekt tuleb leida inimese olemusest.⁸¹

---

⁷⁵ Narits (viide 25).

⁷⁶ G. P. Fletcher. Basic Concepts of Legal Thought. New York: Oxford University Press 1996, lk 28-40.

⁷⁷ R. Narits. Eesti õiguskord ja väärtusjurisprudents. - Juridica 1998, nr 1, lk 2-6.

⁷⁸ M. Linntam. Õigluse idee kui argument Eesti Vabariigi Riigikohtus ja Euroopa Kohtus. - Juridica 2002, nr I, lk 3.

⁷⁹ P. S. Atiyah. Law and Modern Society. Oxford (etc): University Press 1995, lk 123.

⁸⁰ A. Taska. Õigusteaduse metodoloogia. Lund 1978, lk 36.

⁸¹ P. Stein, J. Shand. Legal Values in Western Society. - British Journal of Law and Society 1974, nr. 2. - <https://www-jstor-org.ezproxy.utlib.ut.ee/stable/pdf/1409874.pdf?refreqid=excelsior%3A21a7472f6813d6b853f9b076bf38e22d>. (03.03.2019).

Universaalsed õigluse määratlust on ilmselgelt mõttetu konstrueerida. Kuna tegemist on tõepoolest inimliku olemise mõttes kõikehõlmava, olemise praktiliselt kõiki struktuure läbiva fenomeniga, mis paraku nähtub, avaldab ennast olemise eri tasandite, vormide, aspektide jne lõikes erineval kujul, siis on ülimalt keeruline, kui mitte päris võimatu sõnastada õigluse sisuline ja vormiline rikkus ühe universaalse definitsiooni raames. Küll aga tasub näha vaeva selle nimel, et avada õigluse objektiivne alus ja tunnetuslik sisu ühiskonna, inimliku olemise kontekstis niivõrd, kui suudame seda olemist konkretiseerida, mingist üheselt piiritletud rakursist vaadelda.⁸²

Väärtusjurisprudentsi jaoks ei ole norm (ei see mis on kirja pandud ega ka see, mille ise kujundame) kunagi valmis ja rakendatav. Normi tegelik mõte saab selgeks normi konkretiseerimise käigus – selguvad faktid, mida norm tegelikus elus seob, ja normiprogramm – tõlgendamise tulemusel saavutatud korrastatud ja korrastav mastaap ehk määr. Seaduses sisalduv norm vajab selgitamist ja tõlgendamist. Õiguse rakendaja peab leidma normist esmalt need väärtused, mida ka seadusandja on väärtusteks pidanud. Ja isegi sellisel juhul, kui seadusandja püüaks elulisi asjaolusid võimalikult üksikasjalikult kirjeldada, peab õiguse realiseerija või jurisprudents mõisted uuesti õhku laskma ja elu tegelike väärtustega arvestama.⁸³ Elu on alati rikkam igasugusest skeemist – vajalik on küllaldase vastavuse ja sarnasuse saavutamine.⁸⁴

XX sajandi õigusteadus räägib veel seadusest kõrgemalseisvatest väärtusmastaapidest. Õigusteaduslikku mõtlemisse on juurde tulnud midagi sellist, mida varem ei ole olnud. See on selline mõtlemine, kus miski seisab seadusest kõrgemal või seaduse kohal. Jutt on väärtusmastaapidest. Need peaksid olema aluseks nii seaduslooja kui ka rakendaja korrastatud mõttele. See pole enam puhtalt normikeskne arusaam õigusest, vaid midagi enamat. Tänapäevane juriidiline otsustus peab olema väärtusotsustus.⁸⁵

Seega täna ei saa opereerida vaid heale seadusetundmisele, kohtunik peab nägema n-ö normidest kaugemale. Ta peaks tunnetama seost õigusnormide ja eluliste situatsioonide vahel ning seostama seda konkreetse ajaga. Sest aeg on muutuv ning ka väärtused võivad muutuda. Kuid kuidas jõuda tõelise väärtusotsuseni? I. Tammelo on kirjeldanud tõelise

---

⁸² Narits (viide 25).

⁸³ R. Narits. Jurisprudentsi põhijoontest. Juridica 1995, nr 9, lk 378-380.

⁸⁴ Narits (viide 25).

⁸⁵ Narits (viide 25).

väärtusotsustuseni jõudmist paraduktsiooni mõiste kaudu. Paraduktsioon on mõistuse abil leitav kompromiss erinevate väärtuste vahel. I. Tammelo toob välja, et ükski väärtus ei ole eesmärk omaette, vaid püüdlema peab väärtuste harmoonia poole.⁸⁶

A. Taska toob välja õigusliku väärtustamise, mis tähendab, et õigusteadlase ülesanne on faktide sidumine kehtivate õigusnormidega, mis on otsustamine õigusnormide järgi ehk õiguslik väärtustamine. Kuid kuidas siduda fakte seaduse normidega, kuidas teostada väärtustamist? Seadusnormid käsitlevad ja reguleerivad tavaliselt läbilõike ja sagedamini esinevad juhtumid. Piirjuhtumeid, mis võivad moodustada üleminekut teistele normidele teiste õiguslike tagajärgedega, seadus tavaliselt ei käsitle. Normide mehaanilise kohaldamisega jäävad puht individuaalsed nähted ja erinevused väärtustamata. Viimane asjaolu kujuneb eriti ohtlikuks siis, kui individuaalsete nähete arvessevõtmist nõuab üldine õiglustunne.⁸⁷ Taska toob välja, et neil juhtudel tuleb õigus- ja seadusnormidele lisaks tähelepanu pöörata otsustamisele õigusidee järgi, s.t otsustuse juurde kuulub ka lähtumine õigluse ja üldsuse heaolu printsiipides.⁸⁸

Seega Tammelo ei pea väärtuste aluseks ainult seadust, vaid mõistuse abil leitavat kompromissi väärtuste vahel. Kuigi Taska leiab, et otsustamine õigusnormide järgi on õiguslik väärtustamine, peab ta õigeaks, et arvestama peaks iga üksikjuhuga eraldi. Võiks öelda, et väärtusotsuse aluseks on seadus, kuid selle mehhaaniline rakendamine ei vii väärtusotsuseni, vaja on näha seadusest kaugemale. Kahtlemata peaks iga õigusemõistja jõudma parima lahenduseni – väärtusotsustuseni, kuid selle tegemist raskendavad mitmed asjaolud – ei ole olemas ju üht ja kindlat õigluse määratlust, samuti on kaasaegses ühiskonnas väärtuste pluralism⁸⁹ (on mitmeid kaitstavaid väärtuseid, mille vahel võib tekkida vastuolu, nt eraelu puutumatus ja sõnavabadus). Sel juhul määrab kohus kohaldatava printsiibi, mis põhineb selle „kaalukategooria” (kaalukuse) hindamisel.⁹⁰ Samuti puudub universaalne väärtuste hierarhia.⁹¹ Pole olemas ja ei saa ollagi skeemi väärtusotsuseni jõudmiseks ning ei ole võimalik õigusidee tajumise mehhanismi välja töötada.

---

⁸⁶ I. Tammelo. Õigus ja hool. Tartu: Ilmamaa 2002/2006, lk 305.

⁸⁷ A. Taska. (viide 80), lk 35, 36.

⁸⁸ A. Taska. (viide 80), lk 36.

⁸⁹ M. Linntam. (viide 78), lk 3.

⁹⁰ A. Сибатян. Об алгоритме определения прецедентной нормы в международном праве. Журнал российского права, nr 8, lk 102. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=17954685>. (03.03.2019).

⁹¹ M. Linntam. (viide 78), lk 3.

2.2 Õigusprintsiibid väärtusotsustuse osana

Vaieldamatult on väärtuste tunnetamise kriteeriumid printsiibid. Reeglina jõuab õiguse rakendaja väärtusteni õigusprintsiiptide kaudu, sest õigusprintsiibi taga seisab mingi väärtus.

⁹²

Õigusprintsiibid on kahtlemata seotud õigusideega, mille olulisim komponent on õiglus. Õigluse printsiipt on oluline printsiipt, mis nõuab moraalselt õiget otsustust.⁹³

Kuid mis on siiski õigusprintsiibid? Üks lühemaid printsiiptide määratlusi on “väga tähtis üldine reegel”. F. Bacon nimetab põhimõtteid „esmasteks ja lihtsamateks elementideks, millest kõik muu on tekkinud.”⁹⁴

Ka R. Dworkin nimetab printsiibike standardit, mida tuleb järgida, mitte sellepärast, et see edendab või kindlustab majanduslikku, poliitilist või sotsiaalset olukorda, vaid sellepärast, et see on õigluse või moraali muu dimensiooni nõue. Ja ta eristab printsiipte üldistest reeglitest.

⁹⁵

Venekeelses õiguskirjanduses on välja toodud õigusprintsiiptide kohta järgmised arvamused.

Õigusprintsiibid on esialgsed, määratletud ideed, sätted, hoiakud, mis moodustavad moraalse ja organisatsioonilise aluse õiguse tekkimiseks, arendamiseks ja toimimiseks ja need on tihedalt seotud õiguse olemuse ja väärtusega.⁹⁶

Õiguse põhimõtted on juhised, mis iseloomustavad õiguse sisu, tema olemust ja eesmärki ühiskonnas. Ühelt poolt väljendavad nad õigusnorme ja teiselt poolt kujutavad nad endast kõige üldisemaid norme, mis kehtivad kõigis õigusliku reguleerimise valdkondades ja mis laienevad kõikidele subjektidele. Need on kas kirja pandud seaduses või tulenevad seaduse

---

⁹² M. Sillaots. (viide 9), lk 24.

⁹³ R. Alexy. The Dual Nature of Law. - Law of Ukraine 2011, nr 1, lk 44, 45.

⁹⁴ Н. Малиновская. Принцип права как объект правовой интерпретации. Вестник воронежского государственного университета 2010. lk 49, 50. -<https://elibrary.ru/item.asp?id=15204215> & . (03.03.2019).

⁹⁵ R. Dworkin. The Model of Rules, lk 22. - https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://scholar.google.com/&httpsredir=1&article=4614&context=fss_papers. (03.03.2019).

⁹⁶ В. Вепрев, А. Соловьева. универсальность как свойство правовых принципов. Вестник южно-уральского государственного университета. 2017, nr. 3, lk. 78–84. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=29930381>. (03.03.2019).

üldisest tähendusest. Õiguse põhimõtted väljendavad õiguse olemust ja lähtuvad üldisest õigluse ja vabaduse ideest.⁹⁷

Õiguspõhimõtted on algsed regulatiivsed põhimõtted (imperatiivsed nõuded), mis määravad kindlaks sotsiaalsete suhete õigusliku reguleerimise üldise suuna, õiguse põhiideed, väljendades selle olemust ja eesmärki. Leitakse ka, et õiguse põhimõtted määravad õiguse mõju avalikele suhetele ja need on õiguse subjektidele õiguse väärtuse kriteeriumiteks.⁹⁸

Printsiipide kohta on öeldud veel, et need on kui põhitõed, üldised tõed, moraalsete või eetiliste standardite või otsuste kooslused. Sellest vaatenurgast on printsiibid välja kujunenud tavapäraseks standardiks või käitumisstandardite kogumiks, mis eeldatakse olevat lihtsalt ühiskonna või inimkonna käitumise standardid.⁹⁹

Õiguspõhimõtted toimivad konkreetsete sotsiaalsete reguleerijatena, väljendades õiguse olemust ja sotsiaalset eesmärki. Väidetakse veel, et õiguse põhimõtted ei väljenda mitte ainult õiguse olemust, vaid ka selle seadusi ja ka õiguse toimimist, s.t laiendavad nende mõju mitte ainult staatikale, vaid ka seaduse dünaamikale. Samas on arvatud, et õiguspõhimõtted on alati kohustuslikud ja on õigussüsteemi kõige olulisem element.¹⁰⁰ Veelgi enam, õiguspõhimõtet mõistetakse ka kui põhistandardit, millest tulenevad muud normid.¹⁰¹

Olles omamoodi üldnormid, kujutavad õiguspõhimõtted endast üldist konsensust ühiskonna põhiliste arusaamade osas. Need on teatud tüüpi käitumisreeglid, mida ei saa ad hoc abil muuta mis tahes riigiorgani otsus, vaid ainuüksi üldise otsuse alusel, mis ei oleks selle põhjusega vastuolus. Sellest vaatenurgast on õiguspõhimõtted inimeste käitumisreeglid, mida kasutati ja mis olid inimkonna jaoks tähtsad juba enne kirjutatud õigust (seaduse algust).¹⁰²

---

⁹⁷ В. Шамаров. теоретико-правовая учебная литература о принципах права. вестник екатерининского института 2011, nr 2. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=16654326>. (03.03.2019).

⁹⁸ В. Шамаров. (viide 97).

⁹⁹ J. Daci. Legal Principles, Legal Values and Legal Norms: are they the same or different? - www.researchgate.net/publication/307795533_Legal_Principles_Legal_Values_and_Legal_Norms_are_they_the_same_or_different. (13.01.2019).

¹⁰⁰ В. Шамаров. (viide 97).

¹⁰¹ J. Daci. (viide 99).

¹⁰² J. Daci. (viide 99).

Õiguspõhimõtete puhul on huvitav rõhutada, et õiguspõhimõtted on peaaegu kõikides maailma õigussüsteemides samad. See näitab õiguspõhimõtete tõelist olemust universaalsete õiguslike maksimumidena.¹⁰³

Printsiibi universaalsus on seotud tema ülimuslikkusega õiguslikus reguleerimises ning originaalsuse astmega.¹⁰⁴

R. Dworkin on leidnud, et printsiipe saab reeglitest eristada mitmete kriteeriumite alusel¹⁰⁵:

1) loogiliste ja regulatiivsete omaduste alusel.

Kui reeglid („Liikluse kiirus maanteel ei tohi ületada 60 km/h”) on kategoorilised, töötavad vastavalt „kõik või mitte midagi“ skeemile ja määravad ära juhtumi tulemuse, siis põhimõtted („Keegi ei tohi saada oma õigusrikkumisest kasu”) ei dikteeri lõplikku lahendust, vaid annavad ainult suunised, poolt ja vastu argumendid.

Kui reegleid iseloomustavad reaalsus ja nende vastuolude korral jääb ainult üks neist kehtima, siis põhimõtteid hinnatakse nende tähtsuse, "kaalu" järgi ja konkreetsetes asjas „kaalukam“ põhimõte ei tühistata konkureeriva põhimõtte edasist kehtivust.

2) staatuse, õigusriigi põhimõtte alusel.

Eeskirjad määratakse kindlaks päritolu kaudu, põhimõtted - nende sisu, moraalsete ja poliitiliste väärtuste kaudu.

3) olulisuse järgi kohtuotsuses

Just printsiibid mängivad siin olulist rolli, tagades kõige õigustatuma õigusliku tulemuse saavutamise, sealjuures olles lahenduse aluseks selgete õigusnormide puudumisel või viimaste kasutamata jätmise korral, kuid ka otsusele kaalukuse andmisel.

---

¹⁰³ J. Daci. (viide 99).

¹⁰⁴ В. Вепрев, А. Соловьева. универсальность как свойство правовых принципов. Вестник южно-уральского государственного университета. 2017, nr. 3, lk. 78–84. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=29930381>. (03.03.2019).

¹⁰⁵ С. Касаткин. проблема судейского усмотрения в полемике г. харта и р. дворкина: очерк основных позиций. 2018, nr 4, lk 23. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=36634670> (03.03.2019).

2.3 Õigusprintsipi kasutamine õiguse rakendamisel

2.3.1 Üksikjuhu õiglase lahenduse otsing - otsuseni jõudmine seaduse abil

Kuidas siis jõuda üksikjuhu õiglase lahenduseni ehk väärtusotsuseni konkreetse vaidluse lahendamisel? Õiguse rakendajal on õiglusele vastava otsuseni vaja jõuda, aga kas siis seaduse abiga või ilma selleta? Laias laastus eristatakse printsipi ja normi. Mandrieuroopalikus õiguskultuuris on alati olnud kesksel kohal kirjutatud õigus, *ius scriptum*. On loomulik, et õiglusele vastava lahenduse leidmine algab kirjapandud õigusest. Järgnevalt analüüsib autor olukorda, kui seadus on olemas, kuidas jõuab kohtunik siis õiglase otsuseni.

Formalism või „mehaaniline kohtupraktika” (юриспруденция) käsitleb õigust kui „suletud süsteemi”, kus kehtivad seadused sisaldavad vastuseid mis tahes õiguslikele küsimustele ja kohtunik leiab need sealt otse või tuletab „loogiliselt.”¹⁰⁶

Kohtunik peab otsust tehes arvestama antud juhtumi üksikasjadega – juriidiliste faktidega ja lähtuma kehtivast objektiivsest õigusest. Kohtunik teeb lahenduse, mis sellel hetkel kehtiva õiguse kohaselt vastab kõige rohkem õiglusele.

Õiguse ülesanne on anda küllaldaselt üldised ja selged ettekirjutused teatud käitumise liiki ja selle määra silmas pidades.¹⁰⁷ See on positiivne õigus, millelt oodatakse, et temast tulenevad lahendid oleksid õiglased. Ka kohtunik peab eelkõige jälgima õiguse rakendamisel (subsumeerimisel) positiivset õigust, reeglistikku, mis on formaalselt määratletud ja kirja pandud (*ius scriptum*).

Kõige lihtsamateks võib nimetada kaasuseid, kus õigusnormi dispositiivne osa „katab” konkreetse üksikjuhtumi elulised asjaolud ning mille põhjal loogilise deduktsiooni abil võib jõuda õiguspärase lahenduseni.¹⁰⁸ Neil juhtudel ei pöörduta lahendamisel muude väärtuste poole, eeldatakse, et need sisalduvad rakendatavas normis. Seega normi otse rakendades on eelduslikult saavutatud ka õiglase lahendus.

Kui lahendamist vajav eluline juhtum piiritletud reguleerimisalasse ei mahu, tulevad kõne alla seaduslünkade täitmise erinevad moodused. Kuni kohtunik võib tavalisi tõlgendamisvõtteid

---

¹⁰⁶ C. Касаткин. (viide 105).

¹⁰⁷ R. Narits. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura 2007, lk 35.

¹⁰⁸ M. Linntam. (viide 78), lk 3.

kasutades piirduda elulise juhtumi subsumeerimisega olemasolevale normile, võib tema tegevust nimetada õiguse rakendamiseks. Olemasolevat normistikku täiendades, selles leiduvaid lünki täites esineb ta aga uue õiguse loojana.¹⁰⁹

Seaduslünkade täitmise ehk normi täiendamise ehk kohtuliku õigusloome vajadus on tingitud igasuguse õiguskorra olemuslikust tunnusest – olles küll normatiivsete reeglite pidevalt arenev süsteem, ei vasta see ometi kunagi täielikult ja täiuslikult oma reguleerimisesemeks oleva ühiskondliku tegelikkuse arengunüanssidele.¹¹⁰ Lünga täitmiseks kasutatakse analoogiat, vastavalt siis kas seaduse või õiguse analoogiat.

Prantsuse seadusandja on pannud kohtunikule kohustuse täita seaduselüngad analoogiaotsustuse, tavaõiguse või õigusdogmaatika abil. Seda kohustust täiendab lausa karistusähvardus. Code civil (1804):

„Kohtunikku, kes keeldub õigust mõistmast seaduse vaikimise, ebaselguse või puudulikkuse ettekäändel, võib karistada talle pandud õigusemõistmiskohustuse mittetäitmise eest.“¹¹¹

Tänapäeval valitseb saksa õigusteoorias seisukoht, et analoogia saab olla üksnes kohtuniku vaba õigusloome vahend. Tavaline tõlgendamine seevastu kuulub seaduse rakendamise valdkonda, kus kohtunik tegutseb üksnes seadusandja tahte elluvijjana.¹¹²

Analoogiat rakendades astub kohtunik juba seaduse sättest kaugemale, ei ole enam pelgalt seaduseandja poolt loodud õiguse rakendaja. Analooogia on kui kohtuniku õigustloova tegevuse võte, millest tuleb eristada seaduse rakendamisel toimuvat nn tavalist tõlgendamist.¹¹³

Ka meie TsÜS prg 4 sätestab seaduse ja õiguse analoogia kasutamise võimaluse. See tähendab, et analoogiaotsusega ei astu kohtunik üle seaduse rakendamise ja uue õiguse loomise vahelisest piirist, vaid täidab otseselt seadusest tulenevat kohustust – rakendab TsÜS prg 4.¹¹⁴ Kuid autori arvates selle rakendamisel ta ikkagi kujundab õigust.

---

¹⁰⁹ M. Luts. Lünga vastu tõlgendamise või analoogiaga? - Juridica, 1996, nr VII, lk 350.

¹¹⁰ N. Achterberg. Allgemeines Verwaltungsrecht. Heidelberg 1986, lk 320.

¹¹¹ M. Luts. (viide 29), lk 351.

¹¹² F.-R. Grabau. Über die Normen zur Gesetzes- und Vertragsinterpretation. Berlin 1993, lk 94.

¹¹³ W. Fikentscher. Methoden des Rechts in Vergleichenden Darstellung. Tübingen 1975, lk 9.

¹¹⁴ M. Luts. (viide 29), lk 350.

Samuti on tänapäevased õiguskorrad keerulised juriidilised süsteemid, milledesse on kätketud tuhandeid ja tuhandeid õigusnorme. Seepärast pole põhimõtteliselt välistatud nn normide konflikti situatsioon. ¹¹⁵

Normide konflikt tuleneb sagedasti asjaolust, et õiguskorra struktuur on hierarhiline. Õiguskorra hierarhilisuse põhiidee on see, et madalamal astmel asuv norm või õigustloov akt peab olema vastavuses kõrgemalseisva normi või õigustloova aktiga. Vastuolu korral on tekkinud konfliktisituatsioon. Konflikt võib tuleneda ka näiteks sellest, et üht ja sama elulist asjaolu reguleerivad mitmed õigusnormid. ¹¹⁶

Tegelikult saab kokkuvõttes öelda, et õiguse tundmine pole pelgalt seaduseraamatute tekstidega tuttav olemine või koguni nende peast teadmine. On vähe juhtumeid, kus vaidlus on lahendatav lihtsalt subsumeerimise teel. Õiguse tundmine eeldab kohustusliku elemendina õigusest arusaamist. Arusaamine omakorda saab tuleneda teatud reeglite, seaduspärasuste, printsiipide jm tundmisest, mis aitavad kaasa õiguse olemuse, tema seaduspärasuste tunnetamisele, seoste ja suhete tuvastamisele teiste sotsiaalsete fenomenidega, lõpuks individuaalsete juriidiliste otsustuste tegemisele. ¹¹⁷

Kohtuniku kohustuseks on lahendada kaasus ja sellest ei saa keelduda ettekäändel, et pole olemas asjakohast seadust (statuuti). Taoline olukord tähendab common law's seda, et otsustaja peab läbi uurima terve hulga pretsedente, et luua eeldus (premiss), mis hõlmaks neid kõiki olemuslikust küljest. Formaalses loogikas nimetatakse taolist mõtlemist induktiivseks loogikaks. Common law jurist peab seega kõigepealt induktiivselt tuletama üldise õigusliku teesi ja alles seejärel tuletama deduktiivselt viisi, kuidas seda kasutada antud kaasuse puhul. Deduktiivset loogikat saabki kasutada üksnes siis, kui selge ja kindel premiss ehk eeldus on olemas (näiteks seadus Mandri-Euroopas) või see on enda jaoks loodud. Inglismaa kohtunikel on ise tulnud välja töötada ja viimistleda enamus õigusemõistmise printsiipe. ¹¹⁸

Kontinentaal-Euroopas ei oma niivõrd tähtsust see, kuidas kohtunik otsuseni jõuab, vaid millised on otsustuse seaduslikud alused. Parim tee seaduslikul alusel otsustamiseks on

---

¹¹⁵ R. Narits. (viide 25), lk 46.

¹¹⁶ R. Narits. (viide 30).

¹¹⁷ R. Narits. (viide 25), lk 6.

¹¹⁸ R. Narits. (viide 52), lk 380-382.

traditsiooniline deduktiivne rakendusmudel ehk subsumeerimine. Tuleb leida side seaduse semantilise kuju ja seadusandja tahte vahel. See kindlustab kaasustele võrdse lähenemise. Subsumptsiooniga ületatakse keeleline mudel. See on skemaatiliselt lihtne tee – väikse eelduse hõlmatusel suurest eeldusest järgneb sünteesina järeldus. Tegemist on süllogismi mudeliga ja siin saab kasutada formaalse loogika reegleid. Väidetakse, et õiglane otsustus peab sündima kehtiva seaduse raames, see vajalik, et tagada võrdsuse printsiip ja õiguskindlus. Väidetakse veel, et küsimuse aitab lihtsalt lahendada hoolikas normi valimine.

119

Sellega ei ole professor Narits päris nõus ning töö autor toetab seda mõtet, sest õigussuhted on nii keerulised. Õiguse rakendamise käigus tehtav otsustus saaks olla puhtalt süllogistlik aga vaid juhul, kui eksisteeriks täiuslik, lünkadeta õiguslik regulatsioon, mis eeldab, et kõik eluvaldkonnad peavad olema õigusnormidega reguleeritud ning keeleliselt peaksid olema absoluutse täpsuse ja ühemõttelisusega. See on tänases kiirelt muutuvas ühiskonnas kindlasti võimatu arvestades asjaolu, et õigusnorm oli ja jääb abstraktseks võrreldes elus eettulevate üksikjuhtumite asjaoludega.

Seadus saab ikkagi vaid siis õigus olla, kui temas sisaldub õiguse idee. Deduktiivne otsustusmudel pole seega piisav, vaid vaja on süstemaatilist lähenemist. Kehtivast õigusest võiks tuua viimast seisukohta kinnitava näite – kohtunik, menetledes mingit asja ja leides, et seda reguleeriv õigusnorm ei vasta põhiseadusele (aga Põhiseadus peaks eelduslikult garanteerima ka ühiskonnas aktsepteeritud väärtuste rakendumise), peab jätma normi kohaldamata ning käivitub põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus. Subsumeerimismudeli kriitikas väidetakse veel, et põhirõhk pole loogilisel tuletamisel, vaid väärtusotsustustel. Iga argument argumentatsiooniketis peab võimaldama otsustuse taandamist väärtusotsustusele. Subsumeerimine on alles viimane aste.¹²⁰ Otsustaja sisuline tegevus common law puhul on printsiipiaalselt erinev Mandri-Euroopas kasutatavast käitumismudelist.¹²¹

Professor R. Narits juhib tähelepanu veel sellele, et on võimalus langetada contra legem otsustusi. Probleem siin on õiguse mõistmisest õiguse rakendamisel ning see on taandatav

---

¹¹⁹ R. Narits. (viide 52), lk 380-382.

¹²⁰ R. Narits.(viide 52), lk 380-382.

¹²¹ R. Narits. (viide 52), lk 380-382.

positivistlikule ja loomuõiguslikule arusaamale.¹²² Ja nimelt. Õiguspositivistid (nt Hart, Hobbes, Kelsen) on seisukohal, et iga korralist teed pidi sündinud seadus on vaatamata tema sisule kohustuslik.¹²³ Mandrieuroopalikku õiguskultuuri on alati kammitseenud õiguspositivism. Loomuõigus seevastu kutsub üles õigust ennast järgima „õiget“ õigust (nt Platon, Hegel, Kant).¹²⁴

Kumbki käsitlus pole probleemivaba – objektiivset õigust ei saa jätta tähelepanuta, samas pole olemas absoluutset moraali ja absoluutset õiglust, mis vastaks inimese loomusele ja tuleneks inimese loomusest, mistõttu poleks vaja ideaalse põhinormi üle diskuteerida.¹²⁵

Töö autori arvates peab kohtunik küll järgima seaduses sätestatud (juhul kui seaduses kirjutatu on piisav ja õiglane konkreetse juhtumi lahendamiseks), kuid kiirelt muutuv ühiskonnas jäävad seadused paratamatult ajale jalgu. Seepärast pooldab töö autor vabaõiguse õpetuse põhimõtteid, mis toovad välja järgmise:

1. Õigusotsustust ei saa ainult puhtdeduktiivselt seadusest tuletada.
2. Seadus ja õigus ei ole identsed.
3. Õigus ei ole staatiline, kindlalt püsiv ja muutumatu suurus, vaid on pidevalt muutuv ka ilma seadusandjata. Õigusel on dünaamiline iseloom.¹²⁶

Vabaõiguse koolkond püüdis kohtunikku mitte suruda seaduse ja mõistesüsteemi suletusse ning pööras tähelepanu õiguse sotsiaalsetele alustele ja suhetele. Õiguse rakendamine oli nende jaoks midagi enamat kui formaalloogiline operatsioon – subsumptsioon. Õiguse rakendamist mõisteti kui loomingulist tegevust.¹²⁷

Ent kuna õigusnormid on kõrge abstraktsioonitasemega või oma olemuselt mitmetähenduslikud, siis võib tekkida olukord, kus mõni eluline situatsioon ei paigutu faktilise koosseisu alla. Kuid kuidas siduda fakte seaduse normidega, kuidas teostada väärtustamist sel juhul? Seadusnormid käsitlevad ja reguleerivad tavaliselt läbilõike ja sagedamini esinevatest juhtumitest. Piirjuhtumeid, mis võivad moodustada üleminekut teistele

---

¹²² R. Narits. (viide 25), lk 48.

¹²³ R. Narits. (viide 25), lk 48.

¹²⁴ R. Narits. (viide 25), lk 48.

¹²⁵ R. Narits. (viide 30).

¹²⁶ A. Kaufmann. Freirechtsbewegung – lebendig oder tot? - Juristische Schulung. 1965, lk 8.

¹²⁷ M. Sillaots. (viide 9), lk 16.

normidele teiste õiguslike tagajärgedega, seadus tavaliselt ei käsitle. Normide mehhaanilise kohaldamisega jäävad puht individuaalsed nähted ja erinevused väärtustamata. Viimane asjaolu kujuneb eriti ohtlikuks siis, kui individuaalsete nähete arvessevõtmist nõuab üldine õiglustunne.¹²⁸ Taska toob välja, et neil juhtudel tuleb õigus- ja seadusenormidele lisaks tähelepanu pöörata otsustamisele õigusidee järgi, s.t otsustuse juurde kuulub ka lähtumine õigluse ja üldsuse heaolu printsiipides.¹²⁹

R. Dworkin toetab seisukohta, et õigusprobleemi tuleb lahendada selle põhjal, mida seadus ütleb. Kuid ka tema leiab, et see on võimalik siis, kui seadus konkreetselt ja sõnaliselt annabki käitumisjuhise kaasuse lahendamiseks. Ent alati ei aita meid ettekujutus keele toimest või nagu ütleb R. Dworkin, et see ettekujutus muudab meid semantilise nakkuse suhtes vastuvõtlikuks ning ei aita õigluse käsitlemisel, kuna meil ei ole ühiseid keelereegleid, mille abil otsustada, millise asjade seis korral on tegemist õiglase ja millise korral ebaõiglase olukorraga.¹³⁰

Ent R. Dworkin arvab, et kui õigus on tõlgendav mõiste, peab iga vähegi väärtuslik õigusfilosoofia olema rajatud vaatekohale, mis tõlgendamist seletab.¹³¹ R. Dworkin kirjeldab seaduste tõlgendamise meetodit, kus seaduseid peab mõistma nii, nagu järeldub seadusandliku menetluse kui terviku paremast tõlgendusest.¹³² Sel juhul kohtunik ei pea saavutama mitte parimat sisulist tulemust, vaid püüa peab olema leida minevikus toimunud seadusloomesündmusele parimat võimalikku õigustust. Kusjuures seadusest parima võimaliku leidmine ei tähenda, et kohtunik kannab seadusesse üle lihtsalt omaenda veendumused.

R. Dworkini jaoks vajab seadus tõlgendamist, kui see on ebaselge. Seadus on aga mingi sõna mitmetähenduslikkuse, ebamäärasuse või abstraktsuse pärast probleemne juhul, kui esineb vähemalt mingi kahtlus, kas seadusega täidetaks seadusandlikku ülesannet paremini siis, kui seadust mõistetakse ühes, mitte teises tähenduses¹³³. Tõlgendamise teel tuleb välja tuua argumente järelduste toetuseks, mis näitaksid nende ratsionaalset aksepteeritust. Lihtsatel

---

¹²⁸ A. Taska. (viide 80), lk 35, 36.

¹²⁹ A. Taska. (viide 80), lk 36.

¹³⁰ R. Dworkin. (viide 13), lk 106.

¹³¹ R. Dworkin. (viide 13), lk 81.

¹³² R. Dworkin. (viide 13), lk 409.

¹³³ R. Dworkin. (viide 13), lk 427.

juhtumitel piisab puhtalt analüütilisest deduktiivsest põhjendamisest ex post facto süllogistilise põhjendamise läbi.¹³⁴

Kui väljendada J. Derridat, siis võiks öelda, et nende kaasuste puhul on õigus kui rehkenduse element. Nende õiglus peitub selles, et on järgitud õigusnormi, mille otsus on omastanud, heaks kiitnud, selle väärtust mingi taaskehtestava tõlgendamisaktiga kinnitanud, justkui polekski seadust eelnevalt eksisteerinud, justkui kohtunik ise leiutaks selle iga kord uuesti.¹³⁵

R. Dworkin on leidnud, et õigust peab järgima ja rakendama, ja kui me nii ei arvaks, siis ei oleks erilist mõtet käsitada õigust tõlgendava mõistena. Võttes vaatluse alla õigusjõu mõttes „normaalsed“ juhtumid, saame eristada õiguse allikaid puudutavad küsimused ja keskenduda neile.¹³⁶

Kuid tõsiasi on ka see, et mitte ainult õigusnormid ei moodusta kohtute jaoks otsustamise alust. Kohtutele on otsustamise normatiivne baas palju laiem. Nagu mainitud, on demokraatlikus õigusriigis õiguse rakendamise lähtekohaks kirjapandud seadused – iga täielik õigusnorm on normi rakendajale käitumismastaabiks. Ent üldjuhul peab sättel põhinev tõlgendamine avama seadusandja poolt sättesse sisestatud mõtte, eesmärgi. Seega peab seaduse rakendaja leidma normist eelkõige need väärtused, mida ka seadusandja on väärtusteks pidanud.¹³⁷

Tekkinud võib aga olla olukord, kus tegelikkus on muutunud selleks ajaks, kui norm vastu võeti. Kujunenud on pingsituatsioon ajalooliselt vormunud tegelikkuse ja tänapäevase tegelikkuse vahel. Ilmselt tuleb siis otsustus langetada kehtivate väärtusmastaapide alusel. Tõusetub küsimus, kuidas „vanu“ õigusnorme uutele faktilistele asjaoludele ja väärtusettekujutustele redutseerida, et neid siis rakendada.¹³⁸ Autor on nõus professor R. Naritsaga, et sel juhul ei saa probleemi ületada traditsioonilise seaduse tõlgendamise teel, vaid appi tuleb võtta õigusdogmaatika, mis teenib õiguse rakendajat kohtunikuõiguse tähenduses. Õigusdogmaatika toetab siis seaduste ratsionaalset mõtestamist. Kuigi kohtunikud on seaotud objektiivse õigusega, kujundavad nad õigusdogmaatikat kasutades iseseisvalt

---

¹³⁴ M. Linntam. (viide 78), lk 3.

¹³⁵ J. Derrida. Õigusest õiglusele. - Akadeemia 2003, nr 3, lk 498, 506.

¹³⁶ R. Dworkin. (viide 13), lk 151.

¹³⁷ R. Narits. (viide 30).

¹³⁸ R. Narits. (viide 30).

õiguskorda. Ehk teisiti öeldes, kui tõlgendamiskaanonite kasutamine ei aita kohtunikul otsustust teha, siis nagu ütleb R. Narits, „on õigusdogmaatika kohtunikele „kompassiks”, mida kasutades saab sündida õigusele vastav otsustus”¹³⁹. Õigusdogmaatikad kujutavad endast „... õigete, s.t kehtiva õiguskorra raames mõistuspäraselt põhistatud lahendite „salvestatud” kogusid”.¹⁴⁰ Dogmaatika tähendabki õigusele rakendatuna põhiväärtuste, probleemi lahenduste ja põhistuste selgitust.¹⁴¹ „Dogmaatika peab kehtivat õigust ratsionaalse veenmisjõuga ja üldiselt tunnustatud põhiväärtuste valguses seletama. Ta on samal ajal erinevatest arenguastmetest kasvanud, mitteülevaatliku ja sageli vastuoluliselt kirjapandud õiguskorra sisemine süsteem.”¹⁴²

Mandrieuroopalikus õiguskultuuris aitab dogmaatika kaasa sellele, et sama kvaliteediga vaidlusküsimusi ei vaielda ikka ja jälle uuesti, vaid lähtutakse juba olemasolevast dogmaatikast, mis on teatud lahendused väärtustanud ja pakkunud dogmaatilise lahendumustri.¹⁴³

Kohtunik võib ka dogmaatikast kõrvale kalduda, otsustada dogmaatika vastaselt, kuid sel juhul peab ta tehtud otsust väga veenvalt argumenteerima. R. Narits on leidnud, et dogmaatika on õiguse rakendaja jaoks juriidiliselt siduv õiguse rakendamise piir, üks õiguse tõlgendamise piirikivi.¹⁴⁴ Dogmaatika määrab kohtuniku otsustuse jaoks mänguruumi tingimused ja piirid, uute konstruktsioonide lubatavuse ja argumentatsioonimustri õigusprobleemide lahenduste jaoks.¹⁴⁵

Kuid tegelikult on neil juhtudel, kui olemas on seadus ja dogmaatika pidepunktid, oluline roll õiguse rakendamisel ka printsiipidel. Ja seda just printsiibi praktilise juriidilise funktsiooni kaudu.

Printsiipide praktiline juriidiline funktsioon tähendab eelkõige seda, et printsiipidel on oluline koht ka argumenteerimisel (seega ka tõlgendamisel). Rutiinse tõlgenduse korral pole seda

---

¹³⁹ R. Narits. (viide 30).

¹⁴⁰ U. Volkmann. Veränderungen der Grundrechtsdogmatik. - Juristen Zeitung, nr 6, lk 261.

¹⁴¹ R. Narits. (viide 30).

¹⁴² B. Rüthers. Die neuen Herren – Rechtsdogmatik und Rechtspolitik unter dem Einfluss des Richterrechts. - Zeitschrift für Rechtsphilosophie, nr 1, lk 3.

¹⁴³ R. Narits. (viide 30).

¹⁴⁴ R. Narits. (viide 30).

¹⁴⁵ N. Luhmann. Rechtssystem und rechtsdogmatik. Stuttgart: Kohlhammer, 1974, lk 24.

iseenesest mõtet kasutada. Küll aga näiteks siis, kui on olemas kaks võimalikku tõlgendust. Sel juhul tuleks eelistada seda, mis on ühildatav õigusprintsiibiga. Samuti kasutatakse printsiipti kui abimeetodit argumenteerimisel ja soovitud eesmärgi saavutamisel ning otsustuse õigusjõu tugevdamiseks.¹⁴⁶

Nagu selgus, siis mandrieuroopaliku õiguskultuuriga maades kohtunik alustab tahes tahtmata seadusest, kuid peab sealt kindlasti edasi liikuma. Oma otsustuse tegemisel peab ta ka õigusdogmaatikale tähelepanu pöörama ning kasutama ka printsiipti. Viimaseid küll täna veel pelgalt otsuse õigusjõu tugevdamiseks.

2.3.2 Üksikjuhu õiglase lahenduse otsing - õiglase otsuseni jõudmine seaduse abita

Ent on olemas kaasused, millele on iseloomulik, et ükski õigusakt ei anna lahenduseks selget vastust, ei ole võimalik tabada ka seaduse mõtet, tõlgendusmeetmed osutavad eri suundadesse või on küll selge seadusesäte, kuid seda järgides ei oleks lahend õiglane või seadus puudub üldse. Ehk kirjutatud õigus ei anna meile vajalikke pidepunkte ning õiguspositivistlik seisukoht, mis lubab ainult neid õigusi, mida positiivne õigus ehk legitimeeritud õigus pakub, jääb kitsaks.¹⁴⁷ Ka õigusdogmaatikast pole võimalik pidepunkte leida.

R. Dworkin leiab, et üksnes reeglitel põhinev õigusmõistmine on ebapiisav ning selle saatuslikud vead ilmnevad eeskätt raskete juhtude lahendamisel, mil seadus ühest vastust ei anna ja kohtunik ei saa oma otsust tuletada õigusnormide puhtloogilisest rakendamisest konkreetsele kaasusele. Siis saab selgeks, et peale reeglite peab õigus hõlmama veel midagi, mis aitaks ka sellisel juhul otsuseid langetada.¹⁴⁸ Ta peab tähtsaks printsiipti, mis on reeglitest eraldiseisvad, reegleid täiendavad, kuid õigussüsteemi tarvilikud osad. Ja seetõttu peab iga õigussüsteem reeglite kõrval hõlmama ka printsiipti.

R. Dworkin rõhutabki printsiiptide rolli vastukaaluks õigusnormidele ning leiab, et isegi siis, kui seadus puudub, võib eksisteerida õiguse seisukohalt õige vastus kaasusele.¹⁴⁹ Ta ei poolda raskete juhtumite korral kohtunikusuva, tema isiklike vaadete ja intuitsiooni järgi

---

¹⁴⁶ R. Narits. (viide 30).

¹⁴⁷ R. Dworkin. (viide 13), lk 14.

¹⁴⁸ P. Jõgi. Õigus ja eetika: teooriad õigusest ja õiglusest 20. sajandi õigusfilosoofias. Tallinn: Juura 1997, lk 67.

¹⁴⁹ R. Dworkin. (viide 13), lk 12.

otsustamist, vaid usub, et ka kõige raskemate kaasuste jaoks on olemas ainuõige ehk korrektne juriidiline lahendus. Kuigi see lahendus ei selgu õigusnormidest, jõuab kohtunik selleni just kasutades õiguses sisalduvaid printsiipe.¹⁵⁰

Õiguspõhimõtted on üks kõige kasulikumaid õigusallikaid, mis ei kujuta endast nende seaduslike allikadena kasutamise kõrget perspektiivi, vaid pigem nende olulise rolli tõttu üldistusstandarditena, mida kasutatakse teiste kirjalike allikate, nagu seaduste kehtivuse põhjendamiseks. Lisaks on õiguspõhimõtted ainsad õigusallikad kohtunikele, kui nad tegelevad suhetega, mida ei reguleeri ükski seadus.¹⁵¹ Tegelikult võib ju seaduse vastus vaidlusküsimusele üldse puududa.¹⁵²

R. Dworkin nendib, et reegli ja printsiibi vahe pole mitte niivõrd sisuline kui just loogiline. Reegli mõjule on omane automatism – reeglid on rakendatavad põhimõttel „kas kõik või mitte midagi“. Printsiipidel aga sellist mõjuautomatismi ei ole. Kõigepealt ei osuta põhimõtte ise neile juhtumitele, mil teda tuleb rakendada. Ta fikseerib ainult mingi võimaliku lahenduse üldise suuna, lahendamata seejuures ise ühtegi konkreetset asja. Printsiipide kollisiooni puhul ilmneb ka üks nende dimensioone, mis reeglil puudub, see on kaalukus. Printsiibid võivad üksteist täiendada, vastastikku kustutada jne. Reeglite kollisiooni puhul aga midagi taolist toimuda ei saa. Lihtsalt selgub, et üks kollisioonis olevaist reegleist on antud olukorras kehtetu.¹⁵³

R. Pound uskus samuti, et just õiguspõhimõtetel on õigusemõistmisel oluline roll. Kui põhimõtted kaotavad oma tähenduse, muutub õigus reeglite kogumiks.¹⁵⁴ Selles nägi ta ohtu „mehaanilisele kohtupraktikale (jurisprudentsile)“, st olukorrale, kus „kontseptsioone ei kasutata eeldustena, millele peaks järgnema argumentatsioon, vaid lõplikuks lahenduseks“. ¹⁵⁵

Ka R. Narits on välja toonud, et on olukordi, kus printsiibid omavad juriidilises praktikas jõulise tähenduse. Tegemist on situatsioonidega, kus otsustus on põhistatud ainult õigusprintsiibile tuginedes. Selline võimalus on tingitud asjaolust, et õigusprintsiip on väga

---

¹⁵⁰ P. Jõgi. (viide 148), lk 208.

¹⁵¹ J. Daci. (viide 101).

¹⁵² R. Dworkin. (viide 13), lk 15.

¹⁵³ I. Gräzin. Anglo-Ameerika õigusfilosoofia. Tallinn: Juura 2011, lk 55.

¹⁵⁴ R. Pound. Mechanical Jurisprudence. Columbia Law Review 1908, nr 8, lk 612.

¹⁵⁵ R. Pound. (viide 156), lk 620, 621.

kõrge abstraktsioonitasemega, ¹⁵⁶ eelkõige on tegemist juhtudega, kus seadus on vastuoluline või puudub üldse.

R. Dworkin toob näiteks Elmeri juhtumi ¹⁵⁷, kus Elmer mõrvas vanaisa, et testamendi kohaselt vanaisa vara pärida. Tekkis küsimus, kas Elmer võib pärija olla, kui ta ise testaatori pärandi kättesaamiseks mõrvas? Seaduses ei olnud selle kohta midagi öeldud, et mõrvaja ei peaks pärandust saama. Seega seadusega kooskõlas olev lahend annaks õiguse Elmeril pärida. New Yorgi kõrgeima kohtu kohtunikud olid kõik veendumusel, et kohtuotsus peab olema seadusega kooskõlas. Ent nad vaidlesid selle üle, mida õigus tegelikult ette näeb, milleks seadus õigesti mõistetuna neid kohustab? Kui seadust sõna-sõnaliselt tõlgendati, siis ei välistanud see mõrvarite pärimisõigust. Ent seda võiks lugeda seaduse mehaaniliseks kohaldamiseks. ¹⁵⁸

Kuid asja otsustanud kohtunike enamus ei tuginenud ainult seadusandja tahte põhimõttele vaid ka õiguse üldistele põhimõtetele. See tähendas, et kohtunikud peavad seadust tõlgendama nii, et tõlgendus oleks võimalikult suures ulatuses kooskõlas mujal õiguses sisalduvate õigluse põhimõtetega. Esiteks on mõistlik eeldada, et seadusandja üldine kavatsus on austada traditsioonilisi õigluse põhimõtteid. Teiseks, kuna seadus kuulub suuremasse intellektuaalsesse süsteemi – õigusesse tervikuna –, tuleb seadust tõlgendada nii, et suurem süsteem oleks põhimõtete poolest sidus. Vaidlus käis selle üle, mis on õigus, mida seadusandja vastu võetud tegelik seadus päriselt ütleb. ¹⁵⁹

I. Tammelo toob oma arutlustes samamoodi välja, et on võimalik, et norm, mis on täiesti teatud positiivse õiguse pärane, on taunitav või kehtetu teatud moraalisüsteemi põhimõtete järgi, mis tähendab, et normi kehtivuspõhimõtete vahel võib valitseda erinevatest väärtustest ja erinevatest väärtuskriteeriumitest tulenevalt konkurents. ¹⁶⁰ Ta toob välja G. Randbruchi väljendi „õigusroim“, mis tähendab, et kohtunik, kes on andnud vande oma riigi õiguskorra norme vankumatult rakendada, kutsutakse rakendama mingit „häviväärset seadust“. ¹⁶¹

---

¹⁵⁶ R. Narits. (viide 30).

¹⁵⁷ Riggs vs Palmer kaasus.

¹⁵⁸ R. Dworkin. (viide 13), lk 41, 43.

¹⁵⁹ R. Dworkin. (viide 13), lk 45.

¹⁶⁰ I. Tammelo. Õigus ja hool. Tartu: Ilmamaa.2002/2006, lk 243.

¹⁶¹ I. Tammelo. (viide 160), lk 238.

Samuti leiab I. Tammelo, et kohtunikul on õigus keelduda „häviväärse“ õiguse rakendamisest.¹⁶² Seda toetavad põhimõtted *lex injusta non est observanda*¹⁶³ ja *lex injusta non est lex*¹⁶⁴. I. Tammelo arvates haarab viimane seisukoht ebaõigluse äärmisi juhte, kus mõistlikkuse piirides on võimatu tulla teisele otsusele, kui et on tegemist karjuva ülekohtuga. Samuti toob ta välja põhimõtte: *lex injusta non est applicanda in foris superioribus*,¹⁶⁵ mis annab tunnustust selle kohta, et kohtunikul on otsustamisvabadus põhilistes küsimustes.¹⁶⁶

Eelõeldu valguses saab küsida, kas selliste juhtumite korral, kui lahendus läheb vastuollu olemasolevate õigusnormidega või moraali üldpõhimõtetega, siis millest peab kohtunik lähtuma, et otsus õiglane oleks? I. Tammelo väitis, et kohtunikul on õigus keelduda häviväärse õiguse rakendamisest, R. Dworkin leiab, et ka raske juhtumi korral peab lahenduse leidma.

R. Dworkin arvab, et kohtunikud, kelle laual on seadus, peavad konstrueerima sellest tekstist „päris seaduse“: nad vajavad seaduse tähenduse konstrueerimiseks midagi seaduse tõlgendamise teooria sarnast. Selline vajadus võib tunduda päevselgena olukorras, kui seadusetekstis olevad sõnad kannavad semantilist viga: sõnad on mitmetähenduslikud või nende tähendus on ebamäärane. Kuid seaduse tõlgendamise teooriat on vaja ka olukorras, kui kõik sõnad seadusetekstis on keelises mõttes veatud. Elmeri kaasuses ei olnud testamendiseaduses sisalduvad sõnad ei ebamäärased ega ka mitmemõttelised. Kohtunikud olid eri meelt, milline on nende sõnade mõju Elmeri, vanaisa tütarde juriidilistele õigustele. Kohtunikud vaidlesid selle üle, kuidas tuleks juhtumi eriliste asjaolude puhul seadusetekstist „päris seadus“ konstrueerida.¹⁶⁷

R. Dworkin leiab, et tegelikult on ka nende kaasuste puhul kummaldi poolel oma õigused.¹⁶⁸ Kuid neid õiguseid peab kaaluma enne kui kellegi õigust otsustamisel kõrvale jätta.¹⁶⁹

---

¹⁶² I. Tammelo. (viide 160), lk 244.

¹⁶³ Tõlkes - ebaõiglast seadust ei tule arvestada.

¹⁶⁴ Tõlkes – ebaõiglane seadus pole seadus.

¹⁶⁵ Tõlkes – ebaõiglast seadust ei tule rakendada kõrgemas kohtus.

¹⁶⁶ I. Tammelo. (viide 160), lk 245, 246.

¹⁶⁷ R. Dworkin. (viide 13), lk 42.

¹⁶⁸ A. Aarnio. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Juura. 1996, lk 208, 209.

¹⁶⁹ R. Dworkin. Hard cases. - Harvard Law Review 1975, nr 6, lk 1078.

Seetõttu on tähtis otsuse võimalikult täpne põhjendamine. Sel viisil ongi R. Dworkini probleemiasetus seotud õige otsustusega.¹⁷⁰

Elmeri kaasuse lahendamisel ei lähtutud seadusest vaid printsiibist „keegi ei tohi kuriteost kasu saada”. Kohtunikud ei lähtunud üksnes ajaloolisest seadusandja tahtest, vaid õigusprintsiibi abil konstrueeriti õiglusele vastav otsustus. Ehk laual olevale seadusele anti reaalsusega kooskõlas olev tähendus.

R. Dworkin püüab leida olukorrast väljapääsu n-ö konstrueeriva teooria abil ja võtab appi Heraklese – omamoodi üliinimese, kes oskab olla täiesti erapooletu, täiesti eksimatu, kõikiteadja ja kellel on otsustamiseks lõputult aega. Just selline kohtunik on võimeline konstrueerima kaasuse jaoks ühe õige otsuse. Iga kohtunik peaks püüdlema sellisele tasemele. Kui ta nii tegutseb – tugineb otsustusprotsessis nii normidele kui printsiipidele, lahutamata õiguse teooriat ja õiguspraktikat –, siis sünnibki tema jaoks üks õige otsus.¹⁷¹

R. Dworkin pooldab selliste kaasuste lahendamiseks õiguse terviklikkusekäsitust, mis lähtub eeldusest, et õiguse seatavad piirangud on ühiskonnale kasulikud selle tõttu, et piirangud tagavad kodanike teatava võrdsuse, mis muudab nende kogukonna ehtsamaks ja tugevdab kogukonna kõlbelist õigustust kasutada seda poliitilist võimu, mida kasutatakse.¹⁷²

Õiguse terviklikkusekäsituse kohaselt on õiguslaused tõesed juhul, kui need on osa õigluse ja aususe põhimõtetest, millest saab kogukonna õiguspraktika parima konstrueeritud tõlgenduse, või kui need tulenevad nimetatud põhimõtetest.¹⁷³

Terviklikkusekäsitus kohustab kohtunikke võtma meie praegust ühiskondlike nõuete süsteemi nii ulatuslikult kui võimalik selles valguses, et süsteem väljendab ja austab sidusat hulka põhimõtteid, ning tõlgendama sellel eesmärgil neid nõudeid, leidmaks selgesõnaliselt väljendatud nõuete vahelt ja tagant tuletatavaid nõudeid.¹⁷⁴ Õiguse terviklikkusekäsitus on korraga nii õiguspraktika igakülgse tõlgendamise tulemus kui ka loominguline innustus õiguspraktika igakülgseks tõlgendamiseks. Tegevusjuhised, mille terviklikkusekäsitus pakub

---

¹⁷⁰ A. Aarnio. (viide 168), lk 208, 209.

¹⁷¹ R. Dworkin. (viide 13), lk 14.

¹⁷² R. Dworkin. (viide 13), lk 133.

¹⁷³ R. Dworkin. (viide 13), lk 279, 280.

¹⁷⁴ R. Dworkin. (viide 13), lk 269.

raskeid kohtuasju lahendavale kohtunikule, ei suuna mitte lihtsalt vahetevahel tõlgendamisega tegelema, vaid need on olemuslikult tõlgendamisjuhised – kohtunikud peavad terviklikkusekäsituse kohaselt jätkama sama ainese tõlgendamist, mille käsitus väidab ise juba edukalt tõlgendatud olevat. Terviklikkusekäsitus näitab end katkematuna – see on kui sissejuhatus – üksikasjalikumates tõlgendustes, mille tegemist käsitus soovitab.¹⁷⁵

Õiguse terviklikkusekäsitus püüab leida õigustust varasemate poliitikute tegudele üldise loo raames, mis väärib jutustamist just praegu ja millele on keerukas taotlus: praegust praktikat saab korraldada ja õigustada põhimõtetega, mis on auväärase tuleviku loomiseks piisavalt kõitvad.¹⁷⁶

R. Dworkin ei väida siiski, nagu oleks alati võimalik olla kindel nimetatud teooria sisus. Õigusteadlased, samuti kui kohtunikud, võivad eksida. Selle asemel rõhutab R. Dworkin, et „parima võimaluse teooria“ leidmine peab olema kohtuniku eesmärk.¹⁷⁷

Õiguse alal esineb olukordi, mis on tõesti mitmeti tõlgendatavad, kusjuures õiguslik tõlgendamine printsiipide kaudu on keeruline. Kui tõlgendamisvõimalusi on kaks, on R. Dworkini järgi põhimõtteliselt võimalik konstrueerida ka kaks „parimat võimalikku teooriat“. Ent rasketes olukordades tulevad tõlgendusse juurde ka väärtused ja hinnangud, samuti peab asetama õigusallikad prioriteetsuse järjekorda, peab tuginema analüüsile ja tagajärgede kaalutlemisele ning lahenduses peab kajastuma ka moraal. Ehk teisiti öeldes, kui on valida kahe tõlgenduse vahel, peab kohtunik küsima, milline tõlgendus näitab kogukonna ühiskondlikke nõudeid tervikuna ning poliitilise kõlbluse seisukohalt paremas valguses. Sel juhul rakenduvad vahetult ka kohtuniku enda veendumused õiglusest ja aususest, kusjuures need ei ole lihtsalt veendumused, vaid kõrgema tasandi veendumused – nendes peab väljenduma kohtuniku pühendumus terviklikkusele.

Ent I. Tammelo lisab, et igas konkreetsetes situatsioonis sõltub iga õiglusotsustus argumentatsiooniõpetusest, mille ülesandeks on anda ette reeglid, kuidas konsensuseni jõuda. Ent ka see õpetus vaid suunab lahenduste poole: argumentatsioonis osalejate taotletud arukas konsensus võib aset leida, ent ka mitte aset leida, mis tähendab, et keegi arvab, et tehti õiglane

---

¹⁷⁵ R. Dworkin. (viide 13), lk 281.

¹⁷⁶ R. Dworkin. (viide 13), lk 282.

¹⁷⁷ P. Jõgi. (viide 148), lk 209, 210.

otsus, kuid teine on seisukohal, et seda ei ole sündinud.¹⁷⁸ Seega I. Tammelo peab võimalikuks, et lahendus leitakse, küll mitte alati konsensuslik. R. Dworkin ei tee siiski vahet lõpliku ja õige vastuse vahel. Et täideviimine oleks võimalik, vajab iga protsess lõplikku lahendust. Organisatoorselt, s.o kohtuasutuse seisukohalt vaadatuna on üheainsa lahenduse oletus siis loomulik. See ei ole siiski see sama õige vastus, mis oleneb otsustavatest argumentidest.¹⁷⁹ Seda, et igale lahendusele on olemas üks ja ainus õige vastus, ei suuda ka R. Dworkini teooria põhjendada, sest siis peaks olema absoluutne teadmine heast ja halvast, õigest ja väärast.

Iga kohtuniku tõlgendamisteooriad põhinevad tema veendumustel õiguspraktika kui terviku „mõttest“ – praktika õigustavast sihist, eesmärgist või juhtmõttest – ja need on tal teiste kohtunikega võrreldes paratamatult isesugused, vähemalt üksikasjades. Igas kogukonnas on õiguse musternäiteid, õiguslauseid, mida ei ole võimalik praktikas ilma rikutust või teadmatust näitamata kahtluse alla seada. Pretsedendipraktika, mida ei saa ühegi kohtuniku tõlgendus täiesti tähelepanuta jätta, suunab arvamusi ühtlustumise teele; olenemata sellest, millise seletus- või restructureerimisviisi kasuks kohtunik pretsedendi puhul otsustab, sisaldavad iga kohtuniku teooriad õigusemõistmise tegelikust olemusest viite kaudu teiste populaarsete ajakohaste tõlgenduste tahke. Pealegi mõtlevad kohtunikud õigusest ühiskonna raamides, mitte ühiskonnast väljaspool, ning nii üldine intellektuaalne keskkond kui ka seda keskkonda peegeldav ja kaitsev ühine keel toimivad eripärasuse suhtes praktiliste ja fantaasialennu suhtes kontseptuaalsete kitsendustena.¹⁸⁰

Õigusotsustuse tegemisel printsiipidele tuginedes pole võimalik aga enam kasutada subsumeerimisel rajanevat tõlgendamismeetodit. Tegemist on olukorraga, mida R. Dworkin iseloomustab “Õiguse impeeriumis” kui õiguse kujundavat hoiakut: “...õigus püüdleb tõlgendavas vaimus, minevikule antud lubadusi murdmata selle poole, et panna praktikale pähe põhimõttepäitsed, näitamaks, kust läheb parim tee paremasse tulevikku.”¹⁸¹

Kokkuvõtlikult saab öelda, et õiguses peab peale reeglite jälgima ka õigusprintsiipe, kuid samas ei tohi kohtunik mitte ühelgi juhul teha suvaotsust.

---

¹⁷⁸ I. Tammelo. (viide 160), lk 147.

¹⁷⁹ P. Jõgi. (viide 148), lk 211.

¹⁸⁰ R. Dworkin. (viide 13), lk 124.

¹⁸¹ Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. – www.pohiseadus.ee/index.php?sid=1&ptid=2 (01.03.2019).

3. KOHTULAHENDITE ANALÜÜS

3.1 Hea usu põhimõte

Õigusprintsipi kohaldamist koos õigusnormidega või õigusnormide puudumisel otsustavad kohtud *ex aequo et bono*.¹⁸² *Ex aequo et bono* iidne mõiste põhineb mõttel „fundamentaalne õiglus” kui suunisprintsip vahekohtus ja teistes vaidluste lahendamise protsessides. Tingimusel, et pooled on selgesõnaliselt nõus, võimaldab see kohtunikel ja vahekohtunikel otsustada asja vastavalt sellele, mis on algse ladinakeelse fraasi grammatilises tõlkes „õiglane ja hea” (õiglane ja võrdne kohtlemine). See tähendab ka „heas südametunnistuses” ja hoolimata kirjalikust õigusest.¹⁸³

Õiguste ja kohustuste aluseks võivad olla nii reeglid kui ka õigusprintsipid. Hea usu põhimõte on eraõiguse üldpõhimõte, mis tugineb põhiseaduslikule väärtuskorrale, tagades sellega põhiseaduse aluseks olevate väärtuste kaitse üksikisikute vahelistes eraõiguslikes suhetes ning see põhimõte võimaldab reageerida pidevalt muutuvatele sotsiaalsetele oludele vajaliku paindlikkusega.¹⁸⁴

R. Pound on leidnud, et hea usu põhimõte peegeldab õigluse ideed, mille kohaselt ei ole tähtis mitte reeglite kindlus, vaid inimeste käitumise ette- aimatavus. Stabiilsus ja ettenähtavus on olulisemad moraalse käitumise tunnused, mis võimaldavad anda täna teadmist sellest, milline saab olema moraalne käitumine homme.¹⁸⁵

Mandrieuroopalikus õigussüsteemis ei ole õigluse idee ja hea usu põhimõte alati selgelt eristatavad. Õigluses nähakse sageli hea usu põhimõtte osapõhimõtet. Vaatamata sellele, et hea usu põhimõtet ei ole võlaõigusseaduses defineeritud ja õigluse mõistet ei kasutata ka teiste üldpõhimõtete sisu avamisel, on õigluse ideed nimetatud mitmes võlaõigusseaduse sättes.¹⁸⁶ Seaduses sätestatud kohustus arvestada õiglust sunnib juriste õigluse mõistet selle praktiliseks kasutamiseks vastavate argumentidega sisustama. Eesti õiguses on seega hea usu põhimõte ja õigluse põhimõte seaduses eristatud põhimõtted, mis samas ei välista ühe

¹⁸² P. Stein, J. Shand. Legal Values in Western Society. - British Journal of Law and Society 1974, nr 2. - <https://www-jstor-org.ezproxy.utlib.ut.ee/stable/pdf/1409874.pdf?refreqid=excelsior%3A21a7472f6813d6b853f9b076bf38e22d>. (03.03.2019).

¹⁸³ M. Kotzur. Ex Aequo et Bono. Max Planck Encyclopedia of Public International Law 2009. - <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1402>. (01.03.2019).

¹⁸⁴ P. Varul jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010, lk 414.

¹⁸⁵ R. Pound. Jurisprudence. West Publishing Co 1959, lk 413.

¹⁸⁶ Nt Võs § 42 (1), 140 (1).

põhimõtte kohaldamisel teise põhimõttega arvestamist ja nende omavahelist kaalumist. Hea usu põhimõtte kui laiem ja üldisem põhimõtte võimaldab igal üksikul juhul kontrollida, kas õiglane lahendus on kooskõlas heas usus käitumise nõudega.¹⁸⁷

1. septembril 1994. a kehtima hakanud tsiviilseadustiku üldosa seaduse (TsÜS) § 108 sätestas heas usus käitumise kui üldnõude kõikidele tsiviilsuhetes osalejatele. Nimelt tuli vastavalt TsÜS § 108 lg-le 1 toimida tsiviilõiguste teostamisel ja tsiviilkohustuste täitmisel heas usus. TsÜS § 108 lg 2 sätestas aga keelu teostada õigust seadusevastasel viisil, samuti siis, kui õiguse teostamise eesmärgiks oli kahju tekitamine teisele isikule. Nii muutus hea usu põhimõtte tsiviilõiguse üldiseks õiguspõhimõtteks, mille laienemist lepingule ei saanud pooled omavahelise kokkuleppega välistada. Kuna Eesti NSV tsiviilkoodeksi kohustisi reguleeriv osa jäi kehtima endises redaktsioonis, siis jäi TsÜS § 108 ainukeseks sätteks, milles sisaldus moraalistandard ka lepingulistes suhetes osalejate jaoks. Vaatamata selle sätte olemasolule seaduses juba 1994. aastast, hakati üldisele heas usus käitumisele kui käitumisstandardile kohtuotsustes tuginema alles 1998. aastast. Otsuste vähesus, kus kohtud pidasid vaidluse lahendamiseks vajalikuks arvestada poolte käitumise moraalseid aspekte, ei võimaldanud kohtupraktikat üldistada. Nii ei kujunenudki 1994. aastal jõustunud tsiviilseadustiku üldosa seaduse alusel välja hea usu põhimõtte kohaldamise praktikat ega seda põhimõtet sisustavaid käitumisreegleid.¹⁸⁸

Hea usu põhimõtte kui üldine kohustus heas usus käitumiseks on sätestatud TsÜS § 138, heas usus käitumise kohustuslikkus võlasuhetes võlaõigusseaduse (VÕS) § 6 ning juriidilise isiku juhtorganite heas usus käitumise kohustuslikkus TsÜS § 32. Antud seadusesätted kehtestavad, et tsiviilõiguse teostamisel ja tsiviilkohustuse täitmisel peavad osapooled toimima heas usus. Kusjuures see tähendab ka seda, et pooled, tunnetades oma õigusi ja kohustusi, täidavad neid vabatahtlikult. Hea usu põhimõtte on muutunud Eesti õiguskorra lahutamatuks osaks.

Hea usu üldpõhimõttele on Eesti õiguskorras antud kõrgema normatiivse põhimõtte tähendus, mis tähendab õigust jätta seadusest, tavadest või lepingust tulenev kohaldamata, kui see oleks hea usu põhimõttest lähtuvalt vastuvõetamatu.¹⁸⁹

---

¹⁸⁷ I. Kull. Hea usu põhimõtte kaasaegses lepinguõiguses. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus 2002. - <https://dspace.ut.ee/handle/10062/43585>. (12.04.2019).

¹⁸⁸ I. Kull. (viide 187).

¹⁸⁹ I. Kull. (viide 187).

Termini “heas usus” legaaldefiniitsiooni seadusest ei leia, mis tähendab, et sätete kohaldamiseks peab kohus nende sisu konkreetse juhtumi asjaoludest lähtuvalt konkretiseerima. Seega toimub neil juhtudel õiguse edasiarendamine mitte seaduse teksti alusel, vaid läbi kohtupraktika, millega sisustatakse üldpõhimõtete järjest uute kohustuste ja õigustega.¹⁹⁰ Hea usu põhimõtte järgimine tähendab, et kohtunik ei kohalda seadusest või lepingust tulenevat, kui sealt tulenev oleks vastuolus seadusega, ühiskonnas väljakujunenud moraalistandarditega või oleks ülekohtune ja teise poole huve mitteamvestav, samuti ebaõiglane, ausust ja lojaalsust mittejälgiv. Sel juhul kohtunik kaalub esiletoodud asjaolusid kogumis ning seejärel kujundab just selle konkreetse juhtumi jaoks konkreetse reegli. Kohtunik peab ka järgima, et heas usus käitumise nõudele oleks antud võimalikult objektiivne sisu. Kogu see protsess aga tähendab, et kohtunik kujundab kohtupraktika kaudu õigust.

Seejuures on hea usu põhimõtte kohaldamine õiguse kohaldamine, mida kõigi astmete kohtud saavad teha tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 436 lg 7, § 652 lg 8 ja § 688 lg 2 kohaselt sõltumata poolte õiguslikest väidetest.¹⁹¹ Kuna tegemist on õiguse üldpõhimõttega, siis ei ole säte subsumeeritav, see toimib kui üldine juhis õiguse kohaldamisel ja kujundamisel.¹⁹² Hea usu põhimõtte funktsiooniks on ka lepingust või seadusest tulenevate õiguste teostamise kuritarvitamise piiramine. Lepingust või seadusest tulenevate õiguste teostamist loetakse alati õiguse kuritarvitamiseks siis, kui õigusi teostatakse vastuolus hea usu põhimõttega. Õiguste teostamise piiramine tähendab, et kohus ei kohalda konkreetsel halvas usus käitumise juhul seadusest või lepingust tulenevat. Õiguste kuritarvitamine võib toimuda erinevalt.

Töö autor analüüsib, mis juhtudel on kohtunikud jätnud seaduse või lepingu kohaldamata ja lähtunud õiguste kuritarvitamisel hea usu põhimõttest ning kuidas on kohtunikud kujundanud õigust hea usu põhimõtte kohaldamisel ehk kuidas on seda põhimõtet sisustatud. Autor toob välja õiguste kuritarvitamise kaasused, mis jaotatud järgmiselt:

- õiguse ebaaus omandamine,
- ebaproportsionaalne õiguskaitsevahendite kasutamine,
- vastuolulise käitumise keeld,
- õiguse teostamine teise poole huve arvestamata enda kaitsmisväärse huvi puudumisel,
- õiguse teostamine teisele isikule kahju tekitamise eesmärgil.

¹⁹⁰ P. Varul jt (koost). Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207). Komm vlj. Tallinn: Juura 2016, lk 34.

¹⁹¹ Vt näiteks RK lahend nr 3-2-1-28-15 p 13.

¹⁹² P. Varul jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010, lk 420.

3.2 Õiguste kuritarvitamine

3.2.1 Õiguse ebaaus omandamine

Õiguse ebaausaks omandamiseks loetakse õiguse omandamist pahauskse käitumisega.¹⁹³ Ebaaus õiguse omandamine tähendab igasuguse enda jaoks soodsama õiguspositsiooni ärakasutamist või omandamist vastuolus hea usu põhimõttega. Juba Rooma õiguses kujundati välja õpetus *exemptio doli specialis*, millele *common law* õiguses vastab keeld teha tehinguid n-ö mittepuhaste kätega (“with unclean hands”). Eelkõige kuuluvad sellesse gruppi juhused, kus omaenda ebaausa käitumisega omandatakse eeliseid, mida ausa käitumisega ei oleks saadud. Õiguste teostamine võib olla lubamatu ja seega hea usu põhimõttega vastuolus, kui selle motiiviks on teisele poolele kahju tekitamine.¹⁹⁴

Järgnevalt toob töö autor välja, mis juhtudel on kohus leidnud, et õigused on omandatud ebaausalt lähtuvalt hea usu põhimõttest.

Riigikohtu lahendis nr 3-2-1-37-08 ei saanud üürnikud (hagejad) tähtaegselt ostueesõigust teostada vastavalt VÕS § 250, kuna ei olnud järginud avalduste esitamise tähtaega. Kuigi seadus annab konkreetsed tähtajad ostueesõiguse teostamiseks, siis leidis kolleegium siiski, et konkreetselt seadusesätet antud olukorras rakendada ei tohi. Põhiargument oli, et hea usu põhimõttega on vastuolus kostjate tuginemine ostueesõiguse teostamise avalduste tähtaja mittejärgimisele, kui selle tähtaja mittejärgimise vähemalt kaudselt põhjustasid kostjad ise, näiteks kui USAs elavatel kostjatel ei olnud Eestis esindajat, kellele üürnikud oleksid saanud avaldust esitada või ei teatanud nad esindajate või enda kontaktandmeid ning vaatamata üürnike poolt mõistlike pingutuste tegemisele ei jõudnud nende avaldused õigeaegselt kostjateni.¹⁹⁵

Tallinna Ringkonnakohtu lahendi nr 2-14-11797/89 asjaolude kohaselt kohustusid hageja ja kostja teostama seltsingulepingu järgi mullatööd ühiselt, kusjuures kostja oli määratud mullatööde juhiks. Seltsingulepingus oli ka punkt, mille alusel kostja pidi kandma 66% mullatööde kuludest samuti kandma 66% mullatööde kahjumist. Kostja ei olnud sellega nõus ja leidis, et vastavalt kostja ja hageja vahelisele seltsingulepingule ei saa hageja nõuda nende

¹⁹³ P. Varul jt (koost). (viide 192), lk 420.

¹⁹⁴ I. Kull. (viide 187).

¹⁹⁵ RKTk 05.08.2008, 3-2-1-37-08 p 23.

kulutuste hüvitamist kostjalt, mis tekkisid seoses hageja enda teostatud tööde parandamise vajadusega, kuna hageja tegi need tööd ainuisikuliselt ning ka kõik kahjud pidi hageja järelikult kandma ainuisikuliselt. Seltsingulepingu vastava punkti eesmärgiks on tagada, et hankelepingu täitmise käigus ühe seltsinglase teostatud (ebakvaliteetses) töös ilmnunud puuduste kõrvaldamisega (ümberteostamisega) seotud kulu kannaks vastava töö algselt teostanud seltsinglane ainuisikuliselt. Kohtud aga leidsid, et kuna hageja pidi mullatööd üksi lõpule viima põhjusel, et kostja lahkus objektilt enne kui oli täitnud seltsingulepinguga endale võetud kohustused, siis kostja tuginemine seltsingulepingu punkti rikkumisele on vastuolus hea usu põhimõttega. Kohtud leidsid ka, et kostjal tuleb kanda oma osa ka neist kuludest, mis tekkisid töödest, mille teostamine oli algselt kostja kohustus, aga mis kostja jättis tegemata. Kostja tuginemine seltsingulepingule on seetõttu vastuolus hea usu põhimõttega, sest kostja ise rikkus algset kohustust ning seetõttu ei saanud seltsingulepingu vastavas punktis sisalduvat kokkulepet hea usu põhimõtte tõttu kohaldada.¹⁹⁶

Riigikohtu lahendis nr 3-2-1-115-07 leidis kohus, et käsundi andmine kohustuse täitmiseks lähikondsest kolmandale isikule eesmärgiga vabaneda võlgniku pankroti korral soorituse tagasivõitmise võimalusest võib olla oma õiguste kuritarvitamine, mis on hea usu põhimõttest tulenevalt vastuvõetamatu.¹⁹⁷

Järgneva lahendi nr 3-2-1-33-00 asjaoludest nähtus, et üürileandja tahtis ennetähtaegselt üürilepingu üles öelda ja üürniku koos temaga elavate isikutega eluruumist välja tõsta teist eluruumi vastu andmata. Nõuet põhjendas hageja sellega, et ta on üürnikule kolme aasta jooksul saatnud tähitud kirjaga üüriarveid, millega oli täitnud kohustuse teatada üürnikule kindlaksmääratud üüri suuruse ja üürnikul lasus kohustus need tasuda. Üürnik hoidus üüriarvete vastuvõtmisest ning väitis, et ta ei ole kohustatud kätte saama tähitud kirju ning seetõttu ei saa neilt sissenõuda üürivahet ega lõpetada ennetähtaegselt üürilepingut. Riigikohus leidis, et kui üürnik paneb ennast ise olukorda, kus ta ei saa äraoleku tõttu arveid kätte, siis lasub vastutus üüri tasumata jätmise eest üürnikul.¹⁹⁸

Lahendi nr 3-2-1-84-06 tulenevalt esitas hageja hagi, kuna kostja oli rikkunud müügilepingu punkti - ei olnud õigeaegselt müügilepingust tulenevaid dokumente tähtajaks üle andnud.

¹⁹⁶ TlnRnK 29.07.2019, 2-14-11797/89, vt ka HaMK 19.02.2018, 2-14-11797/78.

¹⁹⁷ RKTk 19.12.2007, 3-2-1-115-07 p 14.

¹⁹⁸ RKTk 02.05.2000, 3-2-1-33-00 p IV.

Kolleegium leidis, et kuigi kostja oli andnud dokumendid üle korteriühistule, ei saa seda lugeda võrdseks ostjale üleandmisega. Kuid kui ostjal oli võimalik saada need dokumendid viivitamata korteriühistult ja teda on sellest teavitatud, siis hea usu põhimõttest tulenevalt ei saa ostja tugineda müüjapoolsele lepingu rikkumisele.¹⁹⁹

Järgnevas kaasuses vaidlevad pooled selle üle, kas kostja on kohustatud tasuma hagejale remondifondi makseid, samuti haldus- ja hoolduskulude eest olukorras, kus kortermajas juhatuse liikmel on otsuste vastuvõtmisel hääleteenamus. Riigikohus leidis, et nõuetekohaselt vastuvõetud korteriühistu otsuste täitmine võib erandlikel asjaoludel, eelkõige otsuse vastu hääletanud korteriomani suhtes, olla vastuolus hea usu põhimõttega, mistõttu võib viimane sel põhjusel otsuse täitmisest keelduda. See võib mh tähendada, et otsuse vastu hääletanud korteriomani ei saa vähemalt tervikuna nõuda enamuse otsusel tehtud muude kui vajalike kulutuste hüvitamist, kui majanduslikel või muudel põhjustel ei saa temalt kulude kandmist täies ulatuses eeldada, kuna see tooks talle kaasa rasked tagajärjed.^{200 201}

Kaubamärgi omanikul on ainuõigus kaubamärgile kaubamärgiseaduse (KaMS) § 14 lg 1 p 2 ja lg 2 p 3 ja 5 tähenduses. Kolleegium leidis, et juhul kui kaubamärgiomanik kuritarvitab oma seadusega tagatud ainuõigust, võib see olla vastuolus hea usu põhimõttega. Eelneva tõttu võib hea usu põhimõttest tulenev keeld teostada oma õigusi teisele isikule kahju tekitamise eesmärgiga piirata kaubamärgiomaniku õigust oma ainuõigusele tugineda. Praeguses asjas ei ole kohtud tuvastanud, et hageja eesmärk oma kaubamärgist tulenevale ainuõigusele tuginemisel oleks kostjale kahju tekitada. Selleks tuleb hinnata, kas tähise kasutamine kostja domeeninimes mõjutab või võib mõjutada kahjulikult hageja kaubamärgi ülesannete täitmist, võttes arvesse tähise kasutamise viisi konkreetsel juhul. Seejuures tuleb lisaks kaubamärgi põhiülesandele tagada kaupade või teenuste päritolu hinnata ka mõju kaubamärgi muude ülesannete täitmisele.²⁰²

Tallinna Ringkonnakohtu lahendis nr 2-16-1676/34 leidis hageja, et töövõtulepingu ülesütlemisega lõppes nii hageja garantiikohustus kui kostjale antud pangagarantii realiseerimise õigus ning kostja peab hageja poolt antud pangagarantii hagejale tagasi andma.

¹⁹⁹ RKTk 12.10.2006, 3-2-1-84-06 p 14.

²⁰⁰ RKTk 04.02.2017, 3-2-1-156-16 p 13, 14.

²⁰¹ vt ka RKTk 25.05.2011, 3-2-1-28-11, p 16; 3-2-1-50-11, p 11, 13.02.2012, 3-2-1-116-11, p 24; 9.12.2015, 3-2-1-137-15, p 11, RKTko 3-2-1-116-11, p 24.

²⁰² RKTk 13.06.2018, 2-16-6665/60 p 17.3.

Ringkonnakohus oli nõus maakohtuga, et, et garantiikirja tagastamise nõue lepingu ülesütlemise tõttu on vastuolus garantii olemusega. Vastupidisel juhul oleks töövõtjal igal hetkel võimalik töövõtulepingu ülesütlemisega vabaneda enne lepingu ülesütlemist tehtud töödele antud garantiist. Selline tõlgendus ei vastaks VÕS § 650 lg 1 ja § 155 põhimõtetele. Garantiid ei ole võimalik lihtsalt ühepoolsest üles öelda. Riigikohus on varasemalt selgitanud, et garantii alusel väljamaksete tegemise keelamine on võimalik vaid väga erandlikes olukordades ning selle aluseks saab olla üksnes garantii ilmselge ja äratuntav kuritarvitamine. Näiteks kohtuasja nr 3-2-1-34-13 p-s 16 selgitas Riigikohus järgmist: „[---] üksnes nõudegarantii lepingule tuginemine ei ole lubatud juhul, kui see tähendaks õiguste kuritarvitamist ning rikuks heas usus käitumise põhimõtet. Seejuures peab garantii saaja õiguste kuritarvitamine olema selgelt äratuntav ja kindlaks tehtav. Asjas ei ole jõustunud lahendiga tuvastatud, et hageja on nõudnud garantii täitmist, teades, et garantiiga tagatud kohustust tegelikult ei ole (st kasutanud oma õiguslikku positsiooni pahatahtlikult).

Eelnevast nähtub, et vaidluse olemasolu garantii realiseerimise ja selle aluseks olevate nõuete üle ei saa mõjutada garantii kehtivust. Kohtuasja nr 3-2-1-49-12 p-s 11 on Riigikohus selgitanud, et tõendid, millest ei nähtu garantii väljamaksmise nõude alusetus ilmselgelt, on garantii kuritarvitamise tuvastamiseks sobimatud: „Vältimaks garantii funktsiooni mitteaktseessoorse tagatisena õiguskäibes kahjustamist, peab garantii saaja õiguste kuritarvitamine olema selgelt äratuntav ja kindlaks tehtav. Tagatava kohustuse puudumist saab põhistada nt jõustunud kohtu- või vahekohtu lahendiga või poolte kokkuleppega võlasuhte lõpetamise kohta. ²⁰³

Järgneval juhul on hageja sõlminud kostjaga akende ostumüügilepingu täitmaks kolmanda isiku ja hageja vahel sõlmitud töövõtulepingust tulenevaid kohustusi ning, et akende eest tasus kostjale kolmas isik (mitte hageja). Hageja andis akende müügifirmale (kostjale) nõusoleku akende üleandmiseks kolmandale isikule. Müügifirma andis aknad kolmandale isikule üle, seega täitis ta lepingu ning hagejal puudus alus lepingus taganemiseks. Hageja ei saa VÕS § 189 alusel kostjalt raha nõuda, kuna hageja ei ole kostjale midagi üle andnud.

Kuigi antud juhul hageja nõudeõigus pooltevahelisest ostu-müügilepingust ei olnud hagi esitamise ajaks lõppenud, siis hea usu põhimõtte alusel oli selle makspanek

---

²⁰³ TlnRnK 15.11.2017, 2-16-1676/34 p 54.

hagimenetluses lubamatu. Hagejale kuulus küll subjektiivne õigus lepingust taganemise tagajärjel nõuda lepingu alusel üleantu tagastamist, kuid selle omamine ei too kaasa oma õiguse piiramatut teostamise õigust, kuna käesoleval juhul on hageja sõlminud kostjaga akende ostumüügilepingu täitmaks kolmanda isiku ja hageja vahel sõlmitud töövõtulepingust tulenevaid kohustusi ning, et akende eest tasus kostjale kolmas isik (mitte hageja). Nimetatud asjaolud iseenesest ei mõjuta pooltevahelise lepingu kehtivust, kuid hea usu põhimõttest lähtuvalt välistavad nad koosmõjus tuvastatud asjaoludega tehingust tuleneva nõude maksmapaneku.

Hagi esitamise eesmärgiks oli saada kostjalt raha hageja ja kolmanda isiku vahel sõlmitud töövõtulepingust tuleneva kolmanda isiku poolt väidetavalt täitmata jäänud kohustuse täitmise katteks, s.o kuigi hageja esitas formaalselt ostu-müügilepingut tuleneva nõude, oli tema huviks nõude täitmise kaudu täita hoopis kolmanda isikuga sõlmitud töövõtulepingust tulenevat nõuet. Hageja käitumine on olnud vastuoluline ning hea usu põhimõttega vastuolus, mille tulemusena on ta kaotanud tehingust tuleneva nõudeõiguse.²⁰⁴

Heas usus käitumise kohustuse rikkumisega on tegemist ka siis, kui rikkuja pool pahatahtlikult hävitab tõendi, mille tõttu ta kahandab vastaspoole tõendamisvõimalusi ja suurendab seeläbi enda tõendamisvõimalusi. Tagamaks TsMS § 7 sätestatud põhimõtet, et pooli peab kohtlema kohtumenetluses võrdselt, tuleb kõnealust rikkumist tõendite hindamisel arvestada. Ebaõiglane oleks lugeda rikkuja tõendamiskoormus täidetuks nt olukorras, kus rikkuja on vastaspoole võimaluse esitada oma vastuväiteid kinnitavad tõendid täielikult välistanud.²⁰⁵

Hea usu põhimõttega kooskõlas peavad oma õigusi teostama ja kohustusi täitma ka töölepingu pooled vastavalt VÕS § 1 lg 1 ning TLS § 15 lg 1 ja § 28 lg 1. Tööandja peab teadma, millistel tingimustel ta töötajaga töölepingu sõlmis. Tähtajalist töölepingut sõlmides ning hiljem ülesütlemisavaldust tagasi võttes ei käitu tööandja heas usus. Ilma seadusest tuleneva aluseta tähtajalist töölepingut sõlmides soovis tööandja välistada tähtajatu töölepinguga kaasnevaid kohustusi. Mõistes tähtajalise töölepingu erakorralise ülesütlemisega kaasnevat rahalist kohustust, soovis tööandja sellest vabaneda, asudes pidama töölepingut

---

²⁰⁴ TrtRnK 24.04.2017, 2-15-13143/34 p 9, 10.

²⁰⁵ RKTk 02.11.2017, 2-14-62992/46 p 15.

tähtajatuks. Need asjaolud annavad aluse kohaldada hea usu põhimõtet ning jätta kohaldamata TLS § 9 lg-st 1 tulenev kohustus kontrollida tähtajalise töölepingu sõlmimise eeldusi.²⁰⁶

Järgnevas kaasuses leppisid töötaja ja tööandja töölepingus kokku, et töötajale makstakse lahkumishüvitist kuue kuu töötasu ulatuses. Töötaja ütles töölepingu üles ning olles samaaegselt ka juhatuse liige, maksis endale välja töölepingus kokkulepitud lahkumishüvitise. Kokkulepe, mille kohaselt tööandja kohustub töötaja suval töölepingu lõpetamisel maksma hüvitist, on vastuolus TLS mõttega. Kuna pooltel ei ole selget kokkulepet, ei saa kostjaga sõlmitud töölepingu sõnastust tõlgendada selliselt, et hüvitist makstakse igal juhul, ükskõik kelle algatusel või millistel asjaoludel tööleping lõpeb. Kostjal oleks õigus saada lahkumishüvitist, kui töösuhe oleks lõppenud hageja algatusel. Praegusel juhul lõppes töösuhe kostja soovil.

Töösuhetes mh VÕS § 6 lg 2, mille järgi ei kohaldata võlasuhtele mh tehingust tulenevat, kui see oleks hea usu põhimõttest lähtuvalt vastuvõtmatu. Sellest järeldub, et poolte kokkulepet lahkumishüvitise maksmise kohta ei kohaldata, kui see kokkulepe on vastuolus hea usu põhimõttega. Hea usu põhimõttega võib olla vastuolus näiteks kokkulepe, mille järgi makstakse töötajale lahkumishüvitist, kui tööleping lõpetatakse töötaja töökohustuste rikkumise, usalduse kaotuse või töötajast tuleneva muu sarnase põhjuse tõttu (vt ka nt otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-55-01). Selliseid asjaolusid ei ole pooled esile toonud ega kohtud tuvastanud.²⁰⁷

Nagu eespool väljatoodud kaasustest selgub, on erinevaid situatsioone, kui kohus tugineb seaduse või lepingu asemel hoopis hea usu põhimõttele. Kokkuvõtlikult olukorrad, kus isikute tegevus või käitumine on vastuolus hea usu põhimõttega:

- 1) tuginemine avalduse tähtaja mittejärgimisele, kui ise vähemalt kaudselt põhjustati olukord, kus avalduste esitajad ei saanud järgida ostueesõiguse avalduse esitamise tähtaega;
- 2) seltsingulepingu poole mittenõustumine kulude hüvitamisega olukorras, kus ise jättis seltsingulepinguga võetud kohustused täitmata;
- 3) üürniku enda tekitatud arvete mittekatsetaamise olukord, et mitte maksta neid;

²⁰⁶ RKTk 22.04.2015, 3-2-1-28-15 p 13.

²⁰⁷ RKTk 24.03.2013, 3-2-1-30-13 p 12.

- 4) ostja tuginemine müüjapoolsele lepingu rikkumisele olukorras, kus tal oli võimalik dokumente saada ka korteriühistult;
- 5) nõuetekohaselt vastuvõetud korteriühistu otsuste täitmineotsuse poolt vastuhääletajate poolt, kui juhatuse liikmel on otsuste vastuvõtmise häälteenus;
- 6) kaubamärgiomaniku ainuõiguse kuritarvitamine teisele isikule kahju tekitamise eesmärgil;
- 7) nõudnud garantiid täitmist, teades, et garantiiga tagatud kohustust tegelikult ei ole (st kasutanud oma õiguslikku positsiooni pahatahtlikult) ;
- 8) kuigi nõudeõigus ostu-müügilepingust ei olnud hagi esitamise ajaks lõppenud, siis hea usu põhimõtte alusel oli selle maksmapanek hagimenetluses lubamatu, kuna oli formaalselt ostu-müügilepingust tuleneva nõude esitamine, kui tegelikult huviks on nõude täitmise kaudu täita hoopis kolmanda isikuga sõlmitud töövõtulepingust tulenevat nõuet;
- 9) tõendi pahatahtlik hävitamine, et kahandada vastaspoole tõendamisvõimalusi;
- 10) tööandja poolt töölepingu tähtsuse muutmine tööandjale soodsamaks;
- 11) kokkulepe, mille järgi makstakse töötajale lahkumishüvitist, kui tööleping lõpetatakse töötaja töökohustuste rikkumise, usalduse kaotuse või töötajast tuleneva muu sarnase põhjuse tõttu.

3.2.2 Ebaproportsionaalsete õiguskaitsevahendite kasutamine

Järgnevalt uuris töö autor hea usu põhimõttele tuginemist, kui õiguskaitsevahendeid on ebaproportsionaalselt kasutatud.

Ebaproportsionaalseks tuleb lugeda õiguskaitsevahendi kasutamist juhul, kui isik soovib kasutada raskete õiguslike tagajärgedega õiguskaitsevahendit, mille kohaldamise formaalsed eeldused on küll täidetud, kuid isiku kaitsmisväärsed huvid ei ole märkimisväärselt kahjustatud.²⁰⁸

---

²⁰⁸ P. Varul jt (koost). (viide 192), lk 420.

Väikese tähtsusega kohustuse rikkumine, mitteoluline puudus täitmisel ei või olla aluseks raskete õiguslike tagajärgedega õiguskaitsevahendite kohaldamisele. 209

Kaasusest tulenes, et hagejal olid tasumata liikmemaksud 7 aasta eest ja et viidatud põhikirja punkti kohaselt on liidust väljaarvamise aluseks volikogu poolt kehtestatud liikmemaksu mittetasumine mõjuva põhjuseta vähemalt kahe aasta jooksul.

Kuigi lepingupunkt sõnaselgelt sätestas liidust väljaarvamise leidis kohus, et hageja väljaarvamine ainuüksi liikmemaksu võlgnevuse põhjendusel, arvestades kostja enda passiivset tegevust selles osas, ei oleks kooskõlas hea usu põhimõttega, kuna liikmemaksude tasumata jätmisega ei kahjustanud hageja ühingu ega selle liikmete huve, sest liikmemaksud ei olnud oluline osa kostja tegevuse finantseerimisest. 210

Ka kindlustuslepingus kokkulepitud kindlustushüvitise väljamaksmisest keeldumise õiguse kasutamine võib teatud asjaoludel olla hea usu põhimõtte vastane. Sel juhul võib kohus tõkestada kindlustusandjal selle õiguse kasutamise ja mõista kindlustushüvitise lepingus sätestatud maksest keeldumise õigusele vaatamata kindlustusandjalt välja.

Ühelt poolt ei saa kindlustuslepingus kokkulepitu järgimine olla vastuolus hea usu põhimõttega, teisalt aga kindlustuslepingus kokkulepitud kindlustushüvitise väljamaksmisest keeldumise õiguse kasutamine võib teatud asjaoludel olla küll hea usu põhimõtte vastane. Sel juhul võib kohus tõkestada kindlustusandjal selle õiguse kasutamise ja mõista kindlustushüvitise lepingus sätestatud maksest keeldumise õigusele vaatamata kindlustusandjalt välja. Riigikohus leidis, et hindama peab sõidukikindlustuse üldtingimustes märgitud kohustuse rikkumise mõju osa kindlustusjuhtumi toimumisele, kindlustusjuhtumi kindlakstegemisele ja kindlustusjuhtumi tagajärjel tekkinud kahju suurusele. Kui üldtingimustes märgitud rikkumine kindlustusjuhtumi toimumisele, kindlustusjuhtumi kindlakstegemisele ega kindlustusjuhtumi tagajärjel tekkinud kahju suurusele mõju ei avaldanud, siis tuleb kaaluda, kas kostja keeldumine kahjuhüvitise väljamaksmisest üldtingimustes toodud rikkumise tõttu oli kooskõlas hea usu põhimõttega. 211

---

²⁰⁹ I. Kull (viide 187).

²¹⁰ RKTk 02.06.2017, 2-16-9905/34.

²¹¹ RKTk 29.11.2004, 3-2-1-120-04 p 15, 16.

Järgnevalt on tegemist sundtäitmise olukorraga. Nimelt, kui laenuleping on kehtivalt üles öeldud, siis vastavalt poolte vahel olevale notariaalselt tõestatud kokkulepele oli kinnisasja omanikul kohustus alluda kohesele sundtäitmisele hüpoteegiga tagatud nõude rahuldamiseks ja krediidiandjal õigus sissenõude pööramiseks. Riigikohus aga leidis vaatamata poolte vahelisele kokkuleppele, et õiguste teostamise kuritarvitamiseks ja seega nende hea usu põhimõtte vastaseks teostamiseks võib olla krediidiandja poolt sissenõude pööramine kolmandast isikust pantija kinnisasjale olukorras, kus asjaoludest nähtuvalt esineb mõistlik võimalus hüpoteegi realiseerimist vältida, sealjuures krediidiandja huve kahjustamata. Sellise olukorraga võib tegemist olla näiteks juhul, kui hüpoteegiga koormatud kinnisasja omanik on näidanud välja valmisolekut täita krediidivõtja kohustused, mille täitmata jätmise tõttu krediidileping üles öeldi, või krediidileping esialgsel või muudetud tingimustel üle võtta ning see ei kahjustaks ebamõistlikult krediidiandja huve.²¹²

Kohus on hinnanud ka lepingust taganemise kooskõla hea usu põhimõttega. Kollegium leidis, et müüja taganemine lepingust ei pruugi olla kooskõlas hea usu põhimõttega näiteks juhul, kui müüja ei näita mitme aasta jooksul üles huvi ostjapoolse kohustuse täitmise vastu. Müügilepingu poolte esmane tahe peaks olema suunatud sellele, et lepingust tulenevad kohustused saaksid täidetud, mitte aga sellele, et lepingust taganeda. Üldjuhul oleks hea usu põhimõttega kooskõlas see, kui müüja taganeb müügilepingust alles pärast seda, kui ostja ei ole asja eest tasunud müüja antud täiendava tähtaja jooksul või mõistliku aja jooksul pärast meeldetuletust.²¹³

Ka töösuhetes peab järgima hea usu põhimõtet. Vaidluses nõuab hageja töölepingu lõpetamise ebaseaduslikuks tunnistamist ja hüvitise saamist, kuna tööandja ekslikult märkis töölepingu lõpetamise kande valesti. Tööandja tahtis koheselt kande parandada, kuid töötaja oli sellele vastu. Riigikohus leidis, et eksimuse parandamine on võimalik, kui õiguste teostamisel ja kohustuste täitmisel toimitakse heas usus. Viisakas oleks olnud, kui hageja, märgates töölepingu lõpetamise ebaõiget formuleeringut, oleks palunud vea parandada. Hageja seda ei teinud.²¹⁴

---

²¹² RKTk 12.12.2018, 2-17-9391/46.

²¹³ RK 01.04.2009, 3-2-1-18-09 p 14.

²¹⁴ RKTk 02.10.1997, 3-2-1-106-97.

Järgmisel juhul nõudis töötaja töölepingu peatamist kogu linnavolikogu liikme ülesannete täitmise ajaks. Tööandja ei olnud sellega nõus. Riigikohus leidis, et hea usu põhimõtte tähendab ka töötaja kohustust võimaluse korral teatada tööandjale ette volikogu antud ülesannete täitmisest, et tööandja saaks organiseerida tööprotsessi häireteta kulgemise.²¹⁵

Aegumistähtaaja kestel nõude maksmapanekut saab lugeda hea usu põhimõttega vastuolus olevaks ja nõuet seetõttu lõppenuks pikemaajalisele nõude sissenõudmata jätmisele tuginedes üksnes erandlikel asjaoludel. Kuid see võib olla aluseks näiteks põhivõlalt arvestatava viivise vähendamisele.²¹⁶

Kindlustuslepingute korral on Riigikohus leidnud, et kindlustusandja ei pea kindlustusjuhtumi toimumisel lähtuma oma kohustuse täitmisel kindlustuslepingus määratud kindlustussummast, vaid peab igal üksikjuhul hindama kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju suurust.²¹⁷ Olukorras, kus kindlustusandja on rikkunud VÕS § 489 lg-s 1 sätestatud kahju kindlakstegemise kohustust, on tema kahjuhüvitise mittemaksmisel tuginemine sellele, et kindlustusvõtja ei ole tõendanud kahju suurust, hea usu põhimõttega vastuolus olev käitumine.²¹⁸

Vaidluseid on olnud ka üürilepingutes sätestatu vastuolu hea usu põhimõttega. Riigikohtu 09.03.2006 lahendis nr 3-2-1-2-06 asjaoludest tulenevalt leppisid pooled üürilepingus kokku, et üürnik võib lepingu ennetähtaegselt lõpetada pärast ühe aasta möödumist selle lepingu allkirjutamisest, teatades sellest teisele poolele kirjalikult kolm kuud ette, kui üürileandja ei täida oma lepingujärgseid kohustusi. Kohtud leidsid põhjendatult, et üürileandja huvid lepingu jätkamiseks kaaluvad üles üürniku huvid lepingu erakorraliselt lõpetamiseks, kuna üürileandja on teinud üürileantud hoonele ulatuslikke kulutusi, eeldades, et üürileping kehtib kümme aastat ja seda saadakse ennetähtaegselt lõpetada üksnes seadusest ja lepingust tulenevatel alustel, s.o lepingu olulise rikkumise korral või mõjuvate põhjuste esinemisel. Sellest tulenevalt leidis kohus, et ka sel juhul, kui pooled on kokku leppinud võimaluses leping erakorraliselt üles öelda lepingu rikkumise lõpetamiseks (VÕS § 196 lg-s 2) tähtaega andmata igasuguse rikkumise korral, peab kohus arvestama hea usu põhimõttega.²¹⁹

²¹⁵ RKTk 31.05.2002, 3-2-1-58-02 p 9.

²¹⁶ RKTk 29.01.2007, 3-2-1-137-06 p 18, 23; vt ka RKTk 3-2-1-70-03, 3-2-1-109-06.

²¹⁷ Vt nt RKTk 07.11.2012, 3-2-1-133-12 p 23.

²¹⁸ RKTk 19.03.2015, 3-2-1-152-14 p 15.

²¹⁹ RKTk 09.03.2006, 3-2-1-2-06 p 14 p 17.

Ka lepingutest tulenevate sanktsioonide rakendamine tarbijate vastu peab olema hea usu põhimõttega kooskõlas. Tarbijal energia kasutamise eest võla olemasolu korral ei tohi ettevõtte soojavarustuse või elektrienergia katkestuse õigust kuritarvitada. Riigikohus on seda teemat käsitlenud järgnevalt.

Hagis palusid hagejad kohustada soojaettevõtjat taastama hagejatele kuuluvate korterite soojusenergiaga varustamine ning lõpetama soojavarustuse katkestused. Riigikohus leidis, et eelkõige ei tohi seda õigust kasutada juhul kui tarbijate võlgnevused ei ole pikaajalised ega suured või kui tarbija on olulises osas vaidlustanud tarbitud energia arvestuse.²²⁰

Tarbitud energia arvestust võib hageda ka teenusepakkuja. Järgnevas kaasuses nõudis elektrifirma hagejalt täiendava arve tasumist, kuna elektriarvesti oli valesti programmeeritud ning see ei näidatud tegelikku tarbitud elektrienergiat. Kolleegium leidis, et juhul kui hageja on kohustatud maksma elektrienergia eest täiendava arve alusel, kuid täiendava arve esitamine sai võimalikuks üksnes kostja enda tegemata jätmise tõttu (tarbimist mõõtnud arvesti kahe aasta jooksul ümberprogrammeerimata jätmise ja tegelikust tarbimisest väiksemate arvete esitamine), võib üksnes kostjast sõltuvate asjaolude tõttu rohkem saadu tagasi nõudmine olla hea usu põhimõttega vastuolus, kui tagantjärele nõude rahuldamine oli hageja jaoks ettearvamatu ning hageja tarbijana ei saanud aru ega pidanudki aru saama arvestuse ebaõigsusest ning arve tagantjärele maksmine tooks talle kaasa tõsiseid tagajärgi.²²¹

Hea usu põhimõttega võivad vastuolus olla ka viivisenõude ja arvete õigeaegne esitamata jätmise. Võlausaldaja õigused oma lepingujärgse leppetrahvinõude sissenõudmisel ei ole piiramatud. Riigikohus on öelnud, et ainuüksi kahju puudumine võlausaldajal ei õigusta leppetrahvinõude rahuldamata jätmist, kuna on võimalus leppida leppetrahv kokku ka üksnes sanktsioonilisena, s.t sõltumata tegelikust kahjust. Küll aga võib kahju puudumine olla aluseks leppetrahvi vähendamisele, kui leppetrahvi väljanõudmine kokkulepitud ulatuses ei ole kooskõlas hea usu põhimõttega.²²²

VÕS § 6 lg 2 üks funktsioon on mh piirata ebamõistliku hüvitisenõude maksmapanekut, mitte vaidlustada nõude olemasolu. Kaasuses toodud asjaolude kohaselt jättis rentnik tasumata

²²⁰ RKTk 30.11.2004, 3-2-1-111-04 p 25, RKTk 08.02.2006, 3-2-1-170-05 p 21.

²²¹ RKTk 23.03.2011, 3-2-1-2-11 p 14.

²²² RKTk 14.6.2005, 3-2-1-66-05 p 17.

kokkulepitud renditasu, viivitades sellega pikka aega. Lepingut tõlgendades tekkis olukord, kus rendileandjal tekkis kulutuste hüvitamise kohustus ka siis, kui ülesütlemise põhjuseks oli rentniku poolne oluline lepingurikkumine. Hea usu põhimõttest lähtuvalt oleks aga vastuvõetamatu, kui rendileandjal oleks rentniku poolse olulise lepingurikkumise korral valik, kas jätkata lepingusuhtes kuni selle tähtaja möödumiseni vaatamata sellele, et rentnik on pikka aega jätnud renditasu maksmata, või öelda leping üles ning kohustuda sellega seoses hüvitama rentnikule viimase majandustegevusega seotud kulud.²²³

Töösuhetes on olnud ka järgmine hagi, kus töötaja nõudis tööandjalt tööraamatu kätteandmisega viivitamise eest hüvitist. Kolleegium leidis, et hea usu põhimõttega oleks vastuolus, kui tööandja peaks maksma hüvitist tööraamatu kätteandmisega viivitamise eest, kuigi töötaja pole seeläbi kahju saanud.²²⁴

Kolleegium märgib, et palga maksmisega viivitamise eest tööandja vastutus teenib tööandja distsiplineerimise eesmärki, kuid seaduses nõutud viivise maksmine ei tohi muutuda tööandjat ebaproportsionaalselt koormavaks karistuseks. Kaasuse asjaoludest nähtus, et töötaja pöördus lepingust tulenevate nõuetega kohtusse alles 7,5 kuu möödudes ajast, mil pooled vahetasid tööülesannete täitmise lõpetamisega seoses elektronkirju. Samas tuleb arvestada, et töölepingu seaduse kohaselt on töölepingu lõpetamise vormistamine tööandja kohustuseks. Poolte käitumist hinnates kaaluda, kas hageja viivisenõue võib osutuda (nt osaliselt) hea usu põhimõtte vastaseks.²²⁵

Kuigi seadus ei nõua, et ostja peab enne ostuhinna alandamist andma müüjale VÕS § 114 lg 1 alusel täiendava tähtaja rikkumise kõrvaldamiseks (asja lepinguga kooskõlla viimiseks), võib selline kohustus tuleneda hea usu põhimõttest, eelkõige kui vastasel juhul tekitataks müüjale ebaproportsionaalseid kulusid.²²⁶

2018. a lahendatud kaasuses kerkis samuti üles küsimus ostuhinna alandamise korral täiendava tähtaja andmine rikkumise kõrvaldamiseks. Sisuliselt oli poolte vahel vaidlus selles, kas tuulutuseta katus vastas kokkulepitud või tavapärastele nõuetele või mitte. Riigikohus

---

²²³ TrtRnK 07.09.2018, 2-15-118251/50 p 15, 17.

²²⁴ RKTk 1.11.2006, 3-2-1-76-06 p 17.

²²⁵ RKTk 13.03.2009, 3-2-1-7-09 p 15.

²²⁶ RKTk, 3-2-1-156-11 p 20.

rõhutas jällegi, et kuigi seadus ei nõua, et ostja peab enne ostuhinna alandamist andma müüjale VÕS § 114 lg 1 alusel täiendava tähtaja rikkumise kõrvaldamiseks (asja lepinguga kooskõlla viimiseks), võib selline kohustus tuleneda hea usu põhimõttest, eelkõige kui vastasel juhul tekitataks müüjale ebaproportsionaalseid kulusid. ²²⁷

Ka Tartu Ringkonnakohus on lahendanud hinna alandamise küsimuse seost hea usu põhimõttest lähtuvalt ning järginud Riigikohtu antud juhiseid. Nimelt oli poolte vahel sõlmitud töövõtuleping kergliiklusteel haljastustööde tegemiseks ning kokkulepped täiendavate tööde osas. Tööde tegemiseks anti tähtaeg üks nädal. Ringkonnakohus leidis, et tööde iseloomust ning tähtajast tulenevalt oleks hinna alandamine ilma täiendavat tähtaega andmata sellises ulatuses nagu kostja soovib (kostja on nõus tasuma vaid 30% kokkulepitud tasust) ilmselt hagejat ebaproportsionaalselt kahjustav. ²²⁸

Autor toob kokkuvõtlikult välja need juhtumid, kui kohus on leidnud, et pool ei ole käitunud hea usu põhimõtte kohaselt, eelkõige on kasutatud ebaproportsionaalseid õiguskaitsevahendeid.

Hea usu põhimõttega vastuolus on:

- 1) liidust väljaarvamine liikmemaksu mittemaksmisel, kui tegelikult liikmemaks ei olnud liidu tegevuse finantseerimise oluline osa;
- 2) kindlustushüvitise väljamaksmisest keeldumine (kindlustushüvitise lepingus sätestatud maksest keeldumise õigusele vaatamata);
- 3) krediidiandja poolt sissenõude pööramine kolmandast isikust pantija kinnisasjale olukorras, kus asjaoludest nähtuvalt esineb mõistlik võimalus hüpoteegi realiseerimist vältida, sealjuures krediidiandja huve kahjustamata;
- 4) lepingust taganemine müüja poolt samas kui müüja ei näita mitme aasta jooksul üles huvi ostjapoolse kohustuse täitmise vastu;
- 5) töölepingu lõpetamise kande parandamise mittelubamine töötaja poolt;
- 6) töötaja nõue töölepingu peatamiseks kogu linnavolikogu liikme ülesannete täitmise ajaks;

---

²²⁷ TlnRnK 29.08.2018, 2-16-9045/59 p 46.

²²⁸ TrtRnK 16.06.2017, 2-16-13242/34 p 15.

- 7) nõude maksmapanek aegumistähtaja kestel, kuid jätmata siiski pikaajaliselt nõuet sisse nõudmata;
- 8) kindlustusandja kahjuhüvitise mittemaksmisel tuginemine sellele, et kindlustusvõtja ise ei tõendanud kahju suurust;
- 9) lepingu erakorraline ülesütlemine ebaolulise rikkumise korral ja rikkumise lõpetamise tähtaega andmata;
- 10) tarbijal sooja- või elektrienergia katkestamine olukorras, kus võlg ei ole pikaajaline ega suur või tarbija on olulises osas vaidlustanud tarbitud energia arvestuse;
- 11) rohkem tarbitud energia eest täiendava arve esitamine ettevõtte enda tegemata jätmise ja tegelikust tarbimisest väiksemate arvete esitamise tõttu, kui see on tarbijale ettearvamatu ja tõsiseid tagajärgi kaasatoov;
- 12) arvete ja viivisenõuete õigeaegne esitamata jätmine;
- 13) omapoolse lepingu olulise rikkumise korral hüvitise nõudmine lepingu ülesöelnud poolelt;
- 14) kahju nõudmine tööraamatu kätteandmisega viivitamisel kui tegelikku kahju ei tekkinud;
- 15) 7,5 kuu möödudes palga maksmiseseaga viivitamisel viivise nõudmine;
- 16) hinna alandamisel rikkumise kõrvaldamiseks täiendava tähtaja mitteandmine juhul, kui müüjale tekiks sellest ebaproportsionaalseid kulusid;
- 17) võlausaldaja keeldumine täitmise vastuvõtmisest (sh osalisest) kolmandalt isikult, kelle vara tagab võlgniku kohustuse täitmist.

3.2.3 Vastuolulise käitumise keeld

Keeld kannab endas üldist põhimõtet, mille kohaselt isik, kes oma käitumisega tingib teise isiku mingi teo, ei saa sellele hiljem oma nõuetes tugineda.²²⁹

Õiguste kuritarvitamine võib toimuda ka vastuolulise käitumisega — venire contra factum proprium, Rooma õiguses oli vastuolulise käitumise keeld tuntud kui dolo agit, qui petit quod statim redditurus est. Vastuoluliseks käitumiseks loetakse õiguse teostamist, kui selle läbi saadu peab õigustatud isik teisel seaduslikul alusel kohustatud isikule tagastama. Kuigi

---

²²⁹ P. Varul jt (koost). (viide 192), lk 421.

formaalõiguslikult on õigustatud isikul maksmapandav nõue, ei ole selle täitmine erilise vastu- nõude eksisteerimise tõttu enam õigustatud. ²³⁰

Hea usu põhimõtte piirangufunktsiooni üheks juhuseks on ka õiguste kaotamine. Saksa õigusest pärinev õiguste kaotamise doktriini kohaselt võib kohus lugeda lepingu poole õiguse kaotanuks ebalojaalse hilinemise tõttu, kui ta pikema ajajooksul oma õigust ei kasuta, kuigi tal oli selleks võimalus, ja teisel poolel tekkis õigustatud usaldus, et seda õigust ei kasutata. Õiguste kaotamist on käsitletud ka kui vastuolulise käitumise alaliiki. ²³¹ Autor käsitlebki neid järgnevalt koos.

Hea usu põhimõtet ei ole järgitud, kui isik pakub teistele võimalust, mis tegelikult on tema tahtega vastuolus. Järgnevas lahendis ringkonnakohus leidis, et arvestades kinnistute müügilepingutes sisalduvat asumi teede mustkattega katmise kohustust ja asjaolu, et kostja pakkus hagejatele võimalust sissesõidutee katmiseks mustkattega ilma väljendmata seisukohta, et hagejate poolt sissesõidutee rajamine on vastuolus kostja tahtega, said hagejad mõistlikult eeldada, et sissesõiduteede rajamine vastab ka kostja tahtele. Hagejad said õigustatult eeldada, et nad rajavad sissesõidutee kostja kinnisasjale kostja teadmisel ja nõusolekul. ²³²

Vastuoluline käitumine, mis takistab nõude maksmapanemist ja toob kaasa selle tähtaja möödumise (aegumise), võib olla vastuolus hea usu põhimõttega. Kostja käitumine ja sellest tulenevalt ka aegumise vastuväitele tuginemine võib olla vastuolus hea usu põhimõttega, kui hageja on pikema aja jooksul teinud kostjale makseid, kostja on need vastu võtnud ja on seejuures korduvalt lubanud, et võimaldab hagejale korteriomandi, mistõttu hageja viivitab pidevatele lubadustele tuginedes raha tagasinõudmisega nii kaua, et tema tehtud maksete tagasinõue lõpuks aegub. Asjaoludest nähtuvalt on kostja käitunud vastuoluliselt, võttes pikema aja jooksul vastu tühise tehingu alusel tehtud makseid ja jättes samas hagejale mulje, et ta siiski tagab notariaalse müügi- ja asjaõiguslepingu sõlmimise. ²³³

---

²³⁰ I. Kull. (viide 187).

²³¹ I. Kull. (viide 187).

²³² TlnRnK 06.12.2017, 2-09-22329/151.

²³³ RKTk 17.02.16, 3-2-1-169-15 p 10, 11.

Aegumisele tuginemine võib olla vastuolus hea usu põhimõttega üksnes väga erandlikel asjaoludel (Riigikohtu 10. märtsi 2014 otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-199-13, p 13 teine lõik). Ringkonnakohtu hinnangul on selliseks asjaoluks eelkõige kohustatud isiku tahtlik tegevus võlausaldaja teadmatuses hoidmisel või talle nõude sissenõutavaks muutumisest vale ettekujutuse loomisel. Samas ei ole kõnealuse erandliku olukorraga tegemist siis, kui võlausaldaja ise ei tunne mõistlikku huvi oma nõude sissenõutavaks muutumise kohta. Käesoleval juhul tähendab eeltoodu, et kostja tuginemine aegumisele võiks olla vastuolus hea usu põhimõttega juhul, kui hageja oleks pöördunud kostja poole päringutega peetud kohtuvaidluse tulemuste kohta ja kostja oleks andnud kas ebaõigeid või põiklevaid vastuseid. Selliste päringute tegemist ei ole hageja esile toonud. Aegumisele tuginemine ei ole vastuolus hea usu põhimõttega olukorras, kus võlausaldaja ise ei ilmuta piisavalt hoolt oma nõude sissenõutavaks muutumise kohta teabe saamisel. Eeltoodust järeldeb ringkonnakohus, et kostja tuginemine aegumisele ei ole käesolevas asjas vastuolus hea usu põhimõttega.²³⁴

Kahju hüvitama kohustatud isiku vastuoluline käitumine, mis takistab nõude maksmapanemist ja toob kaasa selle tähtaja möödumise, võib olla vastuolus hea usu põhimõttega. Kolleegiumi hinnangul ei ole välistatud, et hageja esitatud asjaoludel võib olla VÕS § 475 lg-s 3 sätestatud õigustlõpetavale tähtajale tuginemine vastuolus hea usu põhimõttega ning anda seetõttu aluse jätta nimetatud tähtaeg VÕS § 6 lg 2 alusel kohaldamata. Kui kostja pidas hagejaga pärast kahju hüvitamisest keeldumise otsuse tegemist ja hagejale kättetoimetamist läbirääkimisi, mööndes mh võimalust hüvitada osa kahjust, võib kostja olla käitunud vastuoluliselt.²³⁵

Järgnevas kaasuses vaidlesid pooled selle üle, kas kinnistu kaasomaniku kindlaksmääramisel tuleb lähtuda kinnistusraamatusse kantud andmetest omaniku kohta või tõenditest, mis kinnistusraamatusse kantud omaniku andmed ümber lükkavad. Tuginemine aegumisele võib olla hea usu põhimõtte vastane, kuna liisingufirma on käitunud oma tegevuses vaidlusaluse kinnistu mõttelise osa omandiga vastuoluliselt - ühelt poolt on liisingufirma nõudnud kohtus asjaõiguslepingute tühisuse tuvastamist ja palunud kohtul tuvastada vajalike nõusolekute andmise kohustus, et senised omanikukanded kustutada ja liisingufirma kinnistusraamatusse kinnistu mõttelise osa omanikuna sisse kanda, teiselt poolt on ta aga pärast kohtuotsuse

---

²³⁴ TlnRnK 17.2.2017, 2-15-2035/70 p 15.

²³⁵ RKTk 21.09.16, 3-2-1-156-16 p 12, 13.

jõustumist lasknud kinnistusraamatusse kantud isikutel tegutseda kui kaasomanikel ja pole astunud samme, et liisingufirma ka tegelikult omanikuna kinnistusraamatusse kantaks. ²³⁶

Kindlustusandja käitumist saab pidada kindlustusvõtja suhtes vastuoluliseks ja seetõttu hea usu põhimõttega vastuolus olevaks, kui ta kindlustusvõtjaga kindlustuslepingut sõlmides teadis või pidi teadma, et kostjal ei ole juhtimisõigust. Vastasel juhul, kui kindlustusandjal oleks sellises olukorras tagasinõudeõigus, ei saaks teine lepingupool hoolimata kindlustusmaksete tasumisest sisuliselt kindlustuskaitset, kuna kindlustusandjal oleks tema vastu alati tagasinõudeõigus, kui ta sõidukit juhtides liiklusõnnetuse põhjustab. ²³⁷

Hageja püüdis vaidluse lahendada kohtuvälises organis. Kostja avaldas kindlustushüvitise maksmisest keeldumise otsuses, et hageja võib pöörduda Eesti Kindlustusseltside Liidu lepitusorganisse ja lepitusorganis kokkuleppele mittejõudmisel lahendatakse vaidlus kohtus. Kostja märkis keeldumise otsuses, et enne lepitusorganisse pöördumist tuleb esitada kostjale nõue ja anda võimalus sellele vastata. Seetõttu tekkis hagejal õigustatud ootus, et kohtueelse menetluse ebaõnnestumisel lahendatakse vaidlus kohtus. Järelikult käitus kostja võlasuhtes hagejaga vastuoluliselt, kui suunas hagejat pöörduma lepitusorganisse, viitas võimalusele jätkata vaidlust kohtus ja tugines pärast lepitusorgani menetlust nõude maksma panemist välistava tähtaja saabumisele. VÕS § 457 lg 3 alusel.

Kostja jättis hagejale usaldusel põhineva ettekujutuse, et vaidluse lahendamine kohtus on pärast lepitusmenetlust igal juhul võimalik. Kindlustusvõtja võis mõistlikult eeldada, et talle otsuses esitatud info on tõene. Seda mh seetõttu, et kindlustusselts on professionaalne teenuse pakkuja, kelle vastu võib kindlustusvõtjal tekkida õigustatud usaldatavus. Eeltooduga rikkus kostja õiguse üldpõhimõtteks olevat vastuolulise tegutsemise keeldu ja selline käitumine on hea usu põhimõtte vastane. ²³⁸

Järgnevas hakis on kaasomanike suhted kinnisasja hooldamise küsimustes. Hagiavalduse kohaselt olid hageja ja kostja korteriomandite kaasomanikud. Kinnistuomaniku kohustuste täitmiseks sõlmis hageja firmaga välikoristusteenuse osutamise lepingu. Kostja sai lepingust teada alles neli aastat hiljem. Kuigi (korteriomandiseadus) KOS § 13 kohaselt on

²³⁶ RKTK 10.10.2012, 3-2-1-100-12 p 14.

²³⁷ RKTK 16.3.10, 3-2-1-4-10 p 13.

²³⁸ TrtRnK 20.06.17, 2-17-9569/21.

korteriomanik kohustatud kaasomandi eseme korrashoiu ja valitsemise kulutused teistele korteriomanikele hüvitama, siis leidis ringkonnakohus, et tegemist on hea usu põhimõtte rikkumisega. Hageja käitumine ei pruugi lepingu sõlmimisel ja sellest pikka aega teavitamata jätmisel vastata mõistliku isiku käitumisele, arvestades ka seda, et hageja pidi eelduslikult olema teadlik sellest, et lepingu sõlmimisega kaasnevad kulud langevad suures osas just kostjale, kelle kaasomandiosa on hageja kaasomandiosast oluliselt suurem. Samas oli nõue esitatud aegumistähtaja jooksul ning Riigikohus on iseenesest korduvalt viidanud, et aegumistähtaja jooksul nõude maksmapanekut saab pidada hea usu põhimõtte vastaseks üksnes erandlikel asjaoludel, eelkõige peaks selliseks erandlikuks asjaoluks olema võlausaldaja vastuoluline käitumine, mis jätab võlgnikule mulje, et ta on oma nõude sissenõudmisest loobunud.²³⁹

Vastuoluliseks käitumiseks saab pidada ka järgnevas kaasuses üürileandja tegutsemist. Nimelt tahtis üürileandja üürnikuga lõpetada üürilepingu, kuna viimane oli üürileandja nõusolekuta andnud korteri allüürile. Samas oli aga üürnik eelnevalt soovinud mitmel korral eluruumi erastada, ning isegi ostuhinna üürileandjale tasunud, kuid talle ei ole eluruumi erastamist võimaldatud.²⁴⁰

Ka töösuhetes tuleb järgida hea usu põhimõtet ja seda nii tööandja kui ka töötaja poolt. Seaduse kohaselt kannatada saanud töötajale makstakse hüvitist sissetuleku või selle osa ulatuses, millest kannatanu jäi ilma töövõime kaotuse või selle alanemise tagajärjel ning alates päevast, mil ta töövigastuse tagajärjel jäi ilma senisest sissetulekust. Tööandja, makstes alguses hagejale toetusi, täitis vabatahtlikult oma kohustust hüvitada hageja tervisele tekitatud kahju (kasvõi osaliselt) ja hageja leppis sellega, pidades toetusi saades oma õiguse teostatuks (kaitstuks). Hiljem tööandja keeldus toetuse edaspidisest maksmisest (lõpetas maksmise) ning töötaja oli sunnitud kohtusse pöörduma.²⁴¹

Samuti töötajad ei ole järginud alati hea usu põhimõtet. Tööandja pankroti korral ei saanud töötajad pikemat aega töötasu võlgnikult, kuid pankrotihalduri poole pöördusid nad alles 2,5 aasta möödumisel. Töötajatel oli vähemalt kohustus pankrotihaldurit oma töösuhetest teavitada ja põhjendamatu oli ka nn vaikimisi töötamise pikk periood. Pankrotistunud äriühingu töötaja

²³⁹ RKTk 20.12.17, 2-14-25115/48.

²⁴⁰ RKTk 01.11.2006, 3-2-1-37-00 p IV.

²⁴¹ RKTk 18.09.1997, 3-2-1-94-97.

kuritarvitab oma õigusi, kui ta pikema aja jooksul jätkab töö tegemist ilma pankrotihalduri teadmata, eriti olukorras, kui töötasu ei laeku võlgnikult ja ka ükski muu asjaolu ei viita sellele, et haldur võiks töösuhtest teada. Töötaja selline käitumine ei vasta töösuhte olemusele, töölepingu eesmärgile ega poolte käitumisele TLS-st tulenevatele tingimustele. Kuna kohus ei kohalda halvas usus käitumise juhul seadusest või lepingust tulenevat on töötajad nõudeõiguse kaotanud oma käitumise vastuolu tõttu hea usu põhimõttega. ²⁴²

Vastuoluliseks saab pidada ka hageja käitumist, kui ta pärast kolmanda isikuga kokku leppimist selles, et kolmandale isikule anti õigus võtta tasu vastu mitte hagejalt vaid kostjalt, väidab, et kostjal ei olnud õigust otse alltöövõtjale (kolmandale isikule) tasuda. Hageja ei saa seega tugineda sellele, et kostja on valesti kolmandale isikule maksnud. ²⁴³

Riigikohus on põhimõtteliselt võib viivisenõue, sealhulgas ka seadusjärgne viivisenõue olla vastuolus hea usu põhimõttega. Eelkõige võib nõude esitamine olla vastuolus hea usu põhimõttega, kui hageja varasemast käitumisest nähtus, et ta ei kavatse kostja vastu nõuet kunagi esitada. ²⁴⁴

Olenevalt tuvastatud asjaoludest on võimalik ka olukorda, kus hea usu põhimõtte vastaseks osutub viivisenõue üksnes teatud perioodi eest. Kuna hageja ei nõudnud enne hagi esitamist kordagi viivist, tekkis kostjal arusaam, et hageja viivist temalt ei nõua või on selle esitamisest loobunud. Oluline on, et läbirääkimiste käigus ei arutatud kordagi viivisenõude esitamise võimalust ning viivisenõude hilist esitamist. ²⁴⁵

Sama on öelnud Riigikohus alusetu rikastumise nõude esitamise kohta. Nimelt saab soodustatu küll rikastumise – kulutuste kokkuhoiu – kuid võib jätta kulutuste tegijale hüvitist maksmata üksnes juhul, kui kulutusi tehti kokkuleppe kohaselt tasuta. Sellise kokkuleppe puudumise korral võib alusetult rikastunud isik hüvitise maksmisest keeldumisel tugineda tsiviilõiguses tunnustatud hea usu põhimõttele juhul, kui vaatamata kokkuleppe puudumisele tasu osas võis ta asjaolude kohaselt eeldada, et hüvitist ei hakata kunagi nõudma. ²⁴⁶

---

²⁴² TlnRnK 15.6.2018, 2-16-9851/203 p 16.5.

²⁴³ RKTk 14.2.2006, 3-2-1-140-06 p 18.

²⁴⁴ Vt ka RKTk 3-2-1-99-11 p 19.

²⁴⁵ RKTk 10.10.2007, 3-2-1-41-07 p 27.

²⁴⁶ RKTk 13.12.2005, 3-2-1-133-05 p 12.

Riigikohus on läbivalt oma lahendites rõhutanud, et kuigi pikema aja jooksul õiguse kasutamata jätmine võib sõltuvalt asjaoludest kaasa tuua selle teostamise lubamatuse, ei saa üldjuhul seaduses sätestatud aegumistähtaaja sees määrata veel täiendavat hea usu põhimõtet lähtuvat uut tähtaega, mille jooksul isik võib oma õiguste kaitseks hagi esitada. Seda õigustaksid ainult erandlikud asjaolud.

Antud asjas on kohtud tuvastanud sellise erandliku asjaoluna saldoteatiste esitamise ilma viiviseta pikema aja jooksul (lepingulised suhted olid kestnud üle 10 aasta) ning see annab aluse kohaldada asjas viivisenõude suhtes hea usu põhimõtet. Hageja käitumine on olnud vastuoluline, mis on hea usu põhimõttega vastuolus. Hageja vastuoluline käitumine seisnes selles, et ta jättis pikema aja jooksul esitatud saldoteatistega mulje, nagu oleks viivisenõudest loobunud, kuid sellele vaatamata nõudis viivise tasumist. Seega saab viivisenõue olla hea usu põhimõttega vastuolus üksnes selles osas, milles hagejal tekkis nõudeõigus enne viimase viivisenõudeta saldoteatise esitamist kostjale.²⁴⁷ Samas on kolleegium hilisemates asjades välja toonud, et viivisenõuet ei muuda hea usu põhimõtte vastaseks ainuüksi ühel saldoteatisel viivisenõude kajastamata jätmine.²⁴⁸

Vastuoluliselt on käitunud ka see pool, kes enampakkumisel ei ole toonud välja kõiki müüdava asja võlgnevusi ning peale enampakkumise võitmist esitab poolele täiendavaid arveid. Näiteks esitas hageja pärast enampakkumist esitanud kostjale täiendava nõude vee võlgnevuse eest. Täiendava nõude esitamine ei olnud kohtu hinnangul kooskõlas hea usu põhimõttega. Hagejal oli seadusest tulenev kohustus esitada enampakkumisel müüdava korteri osas õiged andmed korteriomandil lasuvate võlgnevuste kohta. Samuti ei ole hea usu põhimõttega kooskõlas vastuoluline käitumine, mida väljendab täiendavast võlgnevusest teatamine kostjale juba pärast enampakkumise toimumist.²⁴⁹

Kokkuvõtvalt toob töö autor välja, mida on pidanud kohus vastuoluliseks käitumiseks, mille alusel saab hea usu põhimõtet rakendada:

- 1) võimaluse pakkumine, mis tegelikult on enda tahtega vastuolus;
- 2) maksete pikaajaline vastuvõtmine ja korteriomandi võimaldamise lubamine ning seejärel raha tagasisaamise nõude saamisel selle aegumisele tuginemine;

²⁴⁷ RKTk 6.12.2007, 3-2-1-107-07 p 16.

²⁴⁸ RKTk 21.11.12, 3-2-1-131-11 p 11.

²⁴⁹ TrtRn 04.02.2019, 2-16-109666/81 p 5, 12.

- 3) isiku tahtlik tegevus võlausaldaja teadmatuses hoidmisel või talle nõude sissenõutavaks muutumisest vale ettekujutuse loomisel ning seejärel aegumisele tuginemine;
- 4) peale kohtuotsuse jõustumist kinnistusraamatu omanikuna sissekandmise õiguse saamist seda õigust mitte kasutada ning lasta kinnistusraamatusse kantud isikutel tegutseda kaasomanikena;
- 5) kindlustusandja teadmine kindlustusvõtjal juhiloa puudumisest;
- 6) kindlustusandja mitteteavitamine kindlustusvõtjat, et õigust lõpetav tähtaeg ei peatu lepitusorganisse pöördumisel ja kindlustusvõtjal võib hagi esitamiseks jääda väga vähe aega;
- 7) teenuse osutamise lepingust teavitamatajätmine pika aja jooksul olukorras, kus suurem osa kulusid langes kaasomanikule;
- 8) üürilepingu lõpetamine olukorras, kus üürnikule pole antud võimalust korteri erastamiseks;
- 9) tööandja keeldumine hüvitise maksmisest, mida ta algul maksis vabatahtlikult (vastuoluline käitumine);
- 10) töötajate poolt pankrotihalduri teavitamata jätmine töösuhtest ning pikal perioodil vaikimisi töötamine;
- 11) olukorras, kus isik andis nõusoleku kolmandale isikule maksmiseks tugineda hiljem sellele, et kostja on valesti kolmandale isikule maksnud;
- 12) viivisenõude olemasolul saldoteatiste esitamine viiviseta;
- 13) viivisenõude olemasolul vastuolulise käitumisega arusaama tekitamine, et viivist ei nõuta;
- 14) võla nõudja käitumine selliselt, nagu ta ei kavatse kunagi nõuet esitada (vastuoluline käitumine);
- 15) hakatakse tehtud kulutusi nõudma, kuigi teisele poolele jäeti arusaam, et hüvitist ei hakata kunagi nõudma;
- 16) enampakkumisel müüdaval asjal lasuvate kõikide võlgnevuste mittenäitamine ning peale enampakkumist täiendavatest võlgnevustest teatamine.

3.2.4 Õiguse teostamine teise poole huve arvestamata enda kaitsmisväärse huvi puudumisel

Õiguse teostamine teise poole huve arvestamata või ilma kaitsmisväärse isikliku huvita võib tekitada ebaproportsionaalselt suurt kahju teisele poolele võrreldes õiguse kasutamise eesmärgiks oleva kasuga.²⁵⁰

Õiguste kuritarvitamiseks loetakse õiguste teostamist, kui isiku kaitsmisväärseid huve ei ole rikutud. Samuti loetakse õiguste teostamist vastuolus olevaks hea usu põhimõttega, kui puudub kaitsmisväärne isiklik huvi, millega seoses isik oma õigusi teostab. Lepingulistes suhetes võib õiguse kuritarvitamiseks ja seega hea usu põhimõttega vastuolus olevaks lugeda seadusest või lepingust tulenevate õigus- kaitsevahendite kohaldamist, kui pool lepingut küll formaalselt rikkus, kuid huvide kahjustamise puudumise tõttu ei ole õiguskaitsevahendi kohaldamiseks alust.²⁵¹ Igal juhul loetakse õiguste kuritarvitamiseks õiguskaitsevahendite kasutamist, kui õigusi ei ole rikutud. Samuti loetakse hea usu vastaseks õiguste teostamist, kui kaitsmisväärsed huvid puuduvad.²⁵²

Koostööl ja solidaarsusel rajanev hea usu põhimõte tähendab eelkõige vastastikust usaldamist, ausust ja õiglust. Selleks, et koostöö lepingupoolte vahel toimiks, peavad pooltel olema vähemalt mingis osas kokkulangevad huvid. Kokkulangevate huvide arvestamine ei tähenda oma huvide kõrvalejätmist, vaid ühiste huvidega arvestamise eelistamist üksikhuvidele.²⁵³

Riigikohus on leidnud, et subjektiivsete õiguste kasutamist saab erandkorras piirata, kui see on vastuolus hea usu põhimõttega ning hea usu põhimõttele tuginedes on riigikohus jaatanud ka tahteavalduse andmise kohustust.

Järgnevas kaasuses pooled ei vaidle selle üle, et kostjale tagastati omandireformi käigus maad, mis oli hageja seaduslikus kasutuses ja mida tal oli õigus ostueesõigusega erastada. Hageja nõuab kostjate nõusolekut kinnistu jagamiseks ja kinnistust eraldatava maaüksuse hüpoteegist vabastamiseks. Riigikohus püstitas küsimused, et mis on kaitsmisväärne huvi säilitada hüpoteek maatükile, mis moodustab kogu hüpoteegiga koormatud kinnistust

---

²⁵⁰ P. Varul jt (koost). (viide 192), lk 420.

²⁵¹ I. Kull. (viide 187).

²⁵² I. Kull. (viide 187).

²⁵³ I. Kull. (viide 187).

suhteliselt väikese osa, ja kas see huvi võiks saada kahjustatud hagi rahuldamisel. Erandlikel asjaoludel võib selguda, et kostjad kuritarvitavad õigust keelduda nõusoleku andmisest, et kostja I kinnistust eraldatakse eraldi kinnistuna maaüksus ja seda ei koormaks hüpoteek. ²⁵⁴

Samuti on kaasomandis oleva kinnisasja jagamiseks vajalike hüpoteegipidaja tahteavalduse andmisest keeldumise lugenud kolleegium vastuolus hea usu põhimõttega, kui sisuliselt kinnisasja jagamisega hüpoteegipidaja õigusi ei kahjustata ja hüpoteegiga koormatud vara (tagatise) väärtus ei vähene. See võib olla nii nt siis, kui kinnisasja soovitakse jagada selliselt, et senise kasutuskorra järgi kaasomanike kasutuses olnud kinnisasja osad eraldatakse reaalselt ja moodustatakse neist eraldi kinnisasjad ning jagamise järel jääb mõttelist osa koormanud hüpoteek samal järjekohal kehtima eraldatud kinnisasjale. Samuti võib hüpoteegipidaja keeldumine kinnisasja jagamisega nõustumisest olla vastuolus hea usu põhimõttega, kui hüpoteek jääb ühishüpoteegina koormama kõiki või mitut jagamisel tekkivaid kinnisasju ja tagatise väärtus ei vähene hüpoteegipidaja jaoks ka nt eri järjekohtade tõttu. ²⁵⁵

Vaidluses esemeks on olnud ka sisuliselt küsimus, kas ja millises ulatuses võib hageja oma kinnisasjal kasutada omaniku õigusi, kui ta riivab sellega kostjate omandiõigust - konkreetsel juhul siis veekogu paisutamisega riivab piirnevate maaomanike õigusi. Olukorras, kus kostjate nõusoleku andmata jätmise tagajärjeks on hageja hüdroelektrijaama tegevuse seiskamine, on kahjustatud ka hageja õigust kasutada oma kinnisasja sihipäraselt, st elektri tootmiseks võib keeldumine nõusoleku andmisest olla ka vastuolus hea usu põhimõttega, mh oma õiguse kuritarvitamisena. ²⁵⁶

Samas on leitud ka, et kui isik on hagenud pangalt tahteavalduse andmist, mille alusel oleks tal võimalik saada notari kontolt kätte sinna tellija hoiustatud vaidlusalune raha, siis ei saa hoiustaja oma ühepoolse avaldusega tekitada kohustusi teistele isikutele, st ainuüksi raha hoiustamisest VÕS § 120 lg 1 esimese lause alusel ei saa pangal tekkida kohustust anda nõusolek isikule raha kättesaamiseks. Panga kohustus anda isikule tahteavaldus võiks tuleneda hea usu põhimõttest siis, kui isikule on panga tahteavaldus raha kättesaamiseks

---

²⁵⁴ RKTk 18.04.2007, 3-2-1-35-07 p 19, 20.

²⁵⁵ RKTk 01.06.2010, 3-2-1-46-10 p 18, 19.

²⁵⁶ RKTk 19.04.2011, 3-2-1-12-11 p 19, 20, 28, 29.

notari kontolt (oma õiguste kaitseks) mõistlike alternatiivideta vajalik (vt VÕS § 121 lg 1 ja § 122 lg 1) ja pangal puudub mõistlik põhjendus tahteavalduse andmisest keelduda.²⁵⁷

Sama on leidnud Riigikohus ka 2018. a lahendis, et kohtud peavad tegelema ka hageja kohustamisnõude ja hoiustatud raha tagastamise tingimustega, et selgitada välja, millistel tingimustel notar hoiustatud rahasumma tagastab ning kas selleks on vaja ka kostja tahteavaldust või mitte. Kui selgub, et hoiustatud raha kättesaamiseks on vajalik kostja tahteavaldus, võib kostja keeldumine hoiustatud raha kättesaamiseks vajaliku tahteavalduse andmisest olla vastuolus hea usu põhimõttega. Sellisel juhul puudub kostjal mõistlik põhjendus tahteavalduse andmisest keelduda, kuivõrd käesoleva kohtuotsuse kohaselt on hageja kehtivalt lepingust taganenud ning kostja ei ole õigustatud ostuhinda nõudma.²⁵⁸

Lisaks märgib kolleegium, et hüpoteegipidaja keeldumine hüpoteegi kustutamisest asjaõigusseadus (AÕS) § 349 lg 1 järgi võib olla keelatud ja hea usu põhimõttega vastuolus. Nii võib hüpoteegipidaja keeldumine tulevasi nõudeid tagava hüpoteegi kustutamisest olla vastuolus hea usu põhimõttega ja seega keelatud juhul, kui rahuldatud on tagatud olemasolevad nõuded ning tagatud tulevased nõuded ei muutu ilmselt lähiajal sissenõutavaks, on muul viisil piisavalt tagatud või moodustavad täidetud kohustustega võrreldes väikese osa.²⁵⁹

Samuti isikuga lepingu sõlmimisest keeldumine või keeldumine lepingu sõlmimisest mõistlikel tingimustel võib olla keelatud, kui leping on isikule hädavajalik ja tal ei ole lepingu sõlmimiseks alternatiivset mõistlikku võimalust.²⁶⁰

Järgnevas kaasuses rikkus liisinguvõtja liisingulepinguid, jättes liisingumaksed tähtajaks tasumata, ütles liisinguandja lepingud üles. Liisinguvõtja ei tagastanud liisingulepingu esemeks olevat sõidukit, kuna liisingulepingu lõpetamise ajal kehtis liisinguandja kolmandatele isikutele antud liisinguvara kasutamise volikiri.

---

²⁵⁷ RKTk 01.06.2016, 3-2-1-34-16 p 27.

²⁵⁸ RKTk 06.04.2018, 2-15-3965/103 p 29.

²⁵⁹ RKTk 20.03.2008, 3-2-1-46-10 p 18, 19. Vt ka RKTk 05.11.2008, 3-2-1-104-08 p 19.

²⁶⁰ RKTk 04.03.2010, 3-2-1-164-09 p 31.

Olukorras, kus liisinguandja jääb pärast liisingulepingu ülesütlemist liisingueseme omanikuks, kuid liisinguvõtja ei tagasta talle kolmanda isiku valdusesse jäänud liisingueset, on liisinguandjal õigus nõuda liisinguese AÕS § 80 alusel välja kolmandalt isikult, kelle ebaseaduslikus valduses see on ning liisingueseme jääkväärtus tuleb sellisel juhul liisinguandjale hüvitatavatest kuludest maha arvata. Samas märgib kolleegium, et eelkirjeldatud olukorras on liisinguandjal õigus loovutada liisingueseme väljaandmise nõudeõigus liisinguvõtjale (VÕS § 164 lg 1). Viimasel ei ole hea usu põhimõttest tulenevalt õigust keelduda loovutatud õigust vastu võtmast.²⁶¹

VÕS § 127 lg 5 kohaselt tuleb kahjuhüvitisest maha arvata igasugune kasu, mida kahjustatud isik sai kahju tekitamise tagajärjel, eelkõige tema poolt säästetud kulud, välja arvatud juhul, kui kasu mahaarvamine oleks vastuolus kahju hüvitamise eesmärgiga. Kahjustatud isik saab kahju tekitamise tagajärjel kasu saamist vältida sel teel, et ta loovutab alusetust rikastumisest tuleneva nõude kahju tekitajale (VÕS § 164 jj). Tulenevalt hea usu põhimõttest peab kahju tekitamise eest vastutav isik, kes väidab, et kahjustatud isikule kuuluv alusetust rikastumisest tulenev nõue omab väärtust, nõustuma nõude loovutamisega. Kui ta sellest keeldub, tuleb eeldada, et kahjustatud isikule kuuluv alusetust rikastumisest tulenev nõue on väärtusetu.²⁶²

Võlaõigusseadusest ei tulene, et ehitise kasutuselevõtuga tuleks iseenesest lugeda töö vastuvõetuks. Töö vastuvõetuks lugemise jaoks on oluline üksnes see, kas tellija rikkus töö vastuvõtmise kohustust vastuvõtmiseks antud mõistliku tähtaja jooksul (VÕS § 638 teine lause). Hea usu põhimõttega oleks aga vastuolus, kui tellija keelduks töö vastuvõtmisest ainuüksi ebaoluliste puuduste tõttu. Samuti võib hea usu põhimõttega olla vastuolus tellija keeldumine töö tervikuna vastuvõtmisest, kui töö on osadeks jaotatav ja oluliste puudusteta töö osa vastuvõtmine ei kahjustaks tellija õigusi.²⁶³

Kokkuvõtvalt toob autor välja, millal on kohus leidnud, et õiguse teostamine teise poole huve arvestamata enda kaitsmisväärse huvi puudumisel on vastuolus hea usu põhimõttega. Vastuolus hea usu põhimõttega on:

- 1) töö vastuvõtmisest keeldumine ebaoluliste puuduste tõttu;

²⁶¹ RKTK 12.11.2014, 3-2-1-104-14 p 14.

²⁶² RKTK 30.05.2007, 3-2-1-49-07.

²⁶³ RKTK 13.12.2017, 2-15-2810/51 p 14. Vt ka RKTK 02.03.2015, 3-2-1-145-14; RKTK lahend 28.10.2008, 3-2-1-80-08 p 11; RKTK 02.03.2015, 3-2-1-145-14.

- 2) nõusoleku andmisest keeldumine kinnistu jagamiseks ja hüpoteegist vabastamiseks;
- 3) tulevase nõudeid tagava hüpoteegi kustutamisest keeldumine, kuigi need lähiaastail ei muutu ilmselt sissenõutavaks;
- 4) nõusoleku andmisest keeldumine kinnisasja jagamisest, kuigi hüpoteek jääb ühishüpoteegina koormama ning tagatuse väärtus ei vähene;
- 5) kinnisvara omaniku nõusoleku andmisest keeldumine hüdroenergia tootmiseks vajaliku vee paisutamiseks;
- 6) nõusoleku andmisest keeldumine hoiustatud raha kättesaamiseks, kui lepingust on kehtivalt taganatud ja ostuhinna nõudmine pole õigustatud;
- 7) tahteavaldusest andmisest keeldumine hoiustatud raha kättesaamiseks;
- 8) hüpoteegi kustutamisest keeldumine;
- 9) lepingu sõlmimisest keeldumine või keeldumine lepingu sõlmimisest mõistlikult vastuvõetavatel tingimustel;
- 10) loovutatud õiguse vastuvõtmisest keeldumine;
- 11) kahju tekitava isiku keeldumine nõude loovutamisest;
- 12) töö vastuvõtmisest keeldumine ainuüksi ebaoluliste puuduste tõttu;
- 13) töö tervikuna vastuvõtmisest keeldumine, kui töö on osadeks jaotatav ja oluliste puudusteta töö osa vastuvõtmine ei kahjustaks tellija õigusi.

3.2.5 Õiguse teostamine teisele isikule kahju tekitamise eesmärgil

TsÜS § 138 lg 2 järgi ei ole õiguse teostamine lubatud mh selliselt, et õiguse teostamise eesmärgiks on kahju tekitamine teisele isikule.

Müüja kohustus on seadusest tulenevalt teatada ostjale kolmandate isikute kõikidest õigustest müüdavale asjale. Hea usu põhimõttest tuleneb, et müüja peab informeerima ostjat kõigist asjaoludest, mille vastu võib eeldada ostja mõistlikku huvi.

Kolleegium on leidnud, et ka rendile antud asja müüjal on kohustus informeerida ostjat rendile antud varale tehtud parendustest ja selleks antud nõusolekust. Renditud vara parendamisest võivad rentnikul tekkida erinevad nõuded: rentnikul on õigus parendused ära võtta või nõuda parendusteks tehtud kulutuste hüvitamist. Renditud asjast tulenev rahaline nõue rendileandja vastu võib rentnikule anda vallasasja suhtes kinnipidamisõiguse. Rentniku

nimetatud õigused võivad mõjutada rendile antud asja müügihinda. Seega on igati mõistlik eeldada ostja huvi selle vastu, kas rentnik on müüdavat vara parendanud ja kas selleks oli rendileandja luba. Need asjaolud ei pruugi selguda aga rendilepingust. Järelikult ei piisa ostja teavitamisest ainult vara suhtes sõlmitud rendilepingust. Seega leiab kolleegium, et lisaks kolmanda isiku sellistele õigustele müüdava asja suhtes, mis kahjustavad või võivad kahjustada ostja valdamis-, kasutamis- ja käsutamissoigust, tuleb ostjat informeerida ka asjaoludest, mis mõistlikult eeldades on ostja jaoks olulised.²⁶⁴

Ka korteriomanikud peavad hea usu põhimõttest ja üldisest käibekohustusest tulenevalt tegema kõik mõistliku selleks, et nad elamut omades, vallates ja kasutades ei kahjustaks teisi isikuid. Kohtute tuvastatud ja poolte vaidlustamata asjaolude kohaselt sai sõiduauto kahjustada kohas, kus lund ja jääd oli katuselt juba eemaldatud. Hageja heitis kostjale ette, et kostja jättis katuse tipust lume ja jää eemaldamata ega hoiatanud autoomanikke, et kogu lumi ja jää ei ole katuselt eemaldatud ning et seetõttu on olukord jätkuvalt ohtlik. Kolleegium leidis, et maja katuselt lume ja jää eemaldamise ja autoomanike hoiatamise kohustus lasus elamu korteriomanikel tulenevalt üldisest käibekohustusest, st kohustusest tegutseda omi õigusi kasutades viisil, mis ei kahjusta teisi isikuid. Elamu omanike asutatud korteriühistul ei ole hea usu põhimõttest tulenevat üldist käibekohustust eemaldada maja katuselt lumi ja jää. Seetõttu ei saa sõiduauto kahjustamist põhjustanud kostja tegevusetus - maja katuselt lume ja jää eemaldamata jätmine - olla õigusvastane tegu VÕS § 1045 lg 1 p 5 järgi.²⁶⁵

VÕS § 220 lg 1 esimese lause ja lg 3 esimese lause kohaselt peab ostja teatama asja lepingutingimustele mittevastavusest müüjale mõistliku tähtaja jooksul pärast seda, kui ta asja lepingutingimustele mittevastavusest teada sai või pidi teada saama, vastasel korral ei saa ta puudustele tugineda. Ka ei saa kostja hea usu põhimõttest tulenevalt tugineda asjaolule, et hageja ei teatanud teda puudustest õigeaegselt ei teavitanud, kuna asjas on tõendatud, et kostja vältis teadlikult hagejatega suhtlemist (VÕS § 6 lg 1).²⁶⁶

Järgnevalt töösuhtes luges hageja ise koondamishüvitise alusetult saaduks ja soovis, et seda kinnitaks kohus. Kohus tunnistas hagejaga koondamise tõttu töölepingu lõpetamine ebaseaduslikuks, hageja ennistati tööle ja kostjalt mõisteti hagejale välja sunnitult töölt

²⁶⁴ RKTK 09.09.2002, 3-2-1-77-02 p 10.

²⁶⁵ RKTK 17.12.2012, 3-2-1-161-12 p 10.

²⁶⁶ TlnRnK 08.05.2017, 2-15-17617/52 p 31.

puudumise aja eest keskmine palk. Kolleegium nõustub kostjaga selles, et kui kohus on töötaja soovil andnud hinnangu, et koondamine oli ebaseaduslik ja selle tulemusel langes õiguslik alus koondamishüvitise saamiseks ära, siis võib tööandja alusetult makstud koondamishüvitise töötajalt kinni pidada. Hea usu põhimõttega poleks kooskõlas olukord, kus töölepingu lõpetamise korral töötajale makstud koondamishüvitis jääb töötajale, kui töötaja hagi alusel tunnistatakse töölepingu lõpetamine ebaseaduslikuks, töötaja ennistatakse tööle ning talle mõistetakse välja sunnitud töölt puudumise aja eest keskmine palk.²⁶⁷

Ka kaasomanikud peavad AÕS § 72 lg 5 teise lause järgi käituma üksteise suhtes lähtuvalt hea usu põhimõttest, eelkõige hoiduma teiste kaasomanike õiguste kahjustamisest. Kaasusest selgus, et oli kokkulepe, et kummagi kaasomaniku ehitatud juurdeehitus jääb selle ehitatud kaasomaniku kasutusse. Kostja ehitatud juurdeehitise ruumid määras kohus kostja kasutusse. Olukorras, kus kostja kasutuses olev pind on suurenenud varasema kokkuleppe alusel, on ebaõiglane nõuda kostjalt raha tema omandiosast suurema pinna kasutamise eest. Hea usu põhimõttega on vastuolus see, et hageja nõude alus on tekkinud hageja enda kohustuse rikkumisega ning osutunud võimalikuks seetõttu, et kostja on poolte lepingust tuleneva kohustuse täitnud.²⁶⁸

Õiguste hea usu põhimõtte vastaseks teostamiseks võib olla ka käendaja kui solidaarvõlgniku vastu nõude esitamine. Kui tõendatakse, et hageja pahatahtliku tegevuse tulemusena võla sissenõudmisel on vähenenud põhivõlgniku vara, mille arvel oleks võlausaldaja saanud oma nõude rahuldatud suuremas summas kui algatatud täitemenetluse kaudu, siis võib käendaja vastutus väheneda vastava summa võrra. Kui hageja tegevus võla sissenõudmisel, sh sundtäitemenetluses põhjustas põhivõlgniku viivituse nõude täitmisel, ei saa hageja nõuda põhivõlgnikult ega käendajalt ka viiviseid.²⁶⁹

Hea usu põhimõtte rakendamisel tuleb arvestada ka TsÜS §-ga 32, mille järgi peavad juriidilise isiku juhtorganite liikmed omavahelistes suhetes järgima hea usu põhimõtet ja arvestama üksteise õigustatud huve.

---

²⁶⁷ RKTk 19.10.2004, 3-2-1-107-04.

²⁶⁸ RKTk 20.12.2010, 3-2-1-137-10 p 11.

²⁶⁹ RKTk 07.11.2007, 3-2-1-102-07 p 16, 17.

Riigikohus on öelnud, et osanikule võib hea usu põhimõttest tuleneda kohustus mitte kahjustada ühingu, mille väljendusena võib ta olla kohustatud hääletama n-ö patiseisust väljatulemiseks vajalike otsuste poolt.²⁷⁰ Samasugune kohustus võib hea usu põhimõttest tuleneda ka patiseisus oleva aktsiaseltsi aktsionärile.²⁷¹

Kuigi seaduses ei ole otsesõnu sätestatud, et aktsionär peab hääletama majandusaasta aruande kinnitamise otsuse poolt, võib selline kohustus tuleneda ÄS § 334 lg-test 1 ja 2 koostoimes TsÜS §-dega 32 ja 138 ning äriseadustiku (ÄS) §-dega 60 ja 71. Olukorras, kus aktsiaseltsi majandusaasta aruanne on koostatud seaduse nõudeid järgides, on patiseisus aktsiaseltsi aktsionäril, kelle hääleta ei saa otsust vastu võtta, kohustus hääletada majandusaasta aruande kinnitamise poolt, et vältida aktsiaseltsile kahjulikke tagajärgi (registrist kustutamine, sundlõpetamine, trahvimine). Kui aktsionär hääletab põhjendamatult majandusaasta aruannete kinnitamise vastu, ei käitu aktsionär kooskõlas hea usu põhimõttega.²⁷²

Selline hääletamiskohustus on suunatud eelkõige ühingu huvide tagamisele ja selle vältimisele, et ühing osanike erimeelsuste tõttu kaotaks tegutsemisvõime. Ühinguõiguse üldpõhimõtte järgi tuleks aktsionäride või osanike huvide vastandlikkuse korral eelistada ühingu üldisi huvisid.²⁷³

TsÜS § 32 järgi hea usu põhimõttega vastuolus olevaks käitumiseks saab lugeda juhatuse liikme käitumist, kes sisuliselt varjab nõukogu eest vahetult enne ametist vabastamist tehtud majanduslikult küsitavaid tehinguid ja tugineb hiljem aktsiaseltsi teadmatusel antud kinnitusele nõuete puudumise kohta tema vastu.²⁷⁴

Juriidilise isiku osanikud, aktsionärid või liikmed, samuti juriidilise isiku juhtorganite liikmed peavad TsÜS § 32 kohaselt omavahelistes suhetes järgima hea usu põhimõtet ja arvestama üksteise õigustatud huve,²⁷⁵ mis kehtib ka osanike nimekirjas kannete muutmise kohta.

---

²⁷⁰ RKTk 07.11.2018, 3-2-1-97-11 p 35. Vt ka nt RKTk 27.10.2011, 3-2-1-97-11 p 35.

²⁷¹ RKTk 07.11.2018, 2-17-9986/48 p 12.

²⁷² RKTk 07.11.2018, 2-17-9986/48 p 16-18. Vt ka RKTk 8.10.2008, 3-2-1-65-08, p 26; 31.03.2010, 3-2-1-7-10, p 31; 29.10.2014, 3-2-1-89-14, p 21.

²⁷³ RKTk 29.10.2014, 3-2-1-89-14.

²⁷⁴ RKTk 13.04.2016, 3-2-1-9-16 p 41.

²⁷⁵ RKTk 08.10.2008, 3-2-1-65-08.

ÄS § 172 järgi kannab osanike koosoleku toimumise teate kohaletoimetamise riski osanik ise. Osaniku enda ülesandeks on tagada, et osanike nimekirjas oleks aadress, millele saadetud kutse ta kätte saab. Kui osanike nimekirjas tehakse kanne sinna kantud osaniku kohta viimase avalduseta või nõusolekuta (mh kohtulahendita), teeb osaühingu juhatus seda n-ö omal riisikol.²⁷⁶

Kolleegium on kordi rõhutanud, et osaühingu kohustusi osanike koosoleku kokkukutsumisel ei saa lugeda täidetuks ka juhul, kui kutse osanike koosolekule on saadetud osanike nimekirja kantud osanikule nimekirja kantud aadressil, kuid osaühing on eelnevalt muutnud osanikukannet või aadressikannet nimekirja kantud osaniku avalduseta või nõusolekuta.²⁷⁷

Kui osaühingu juhatus aga kindlalt teab, et osanik kutset kätte ei saa või ei saanud ja samas on juhatusel teada osaniku muud kontaktandmed, võib hea usu põhimõttest tuleneda kohustus informeerida osanikku koosolekust täiendavalt.²⁷⁸

Hea usu põhimõttest tuleneb ka juhatuse liikme kohustus vältida oma tegevuses enda ja aktsiaseltsi huvide konflikti.²⁷⁹

Kolleegiumi arvates ei saa lugeda heade kommetega kooskõlas olevaks ja lubatuks aktsionäri või osaniku tegutsemist äriühingu või selle majandustegevuse üle kontrolli haaramise nimel, kui seda tehakse ebaausate vahenditega teiste aktsionäride või osanike arvel. Isegi kui sel eesmärgil kasutatakse seadusega iseenesest otseselt vastuolus mitteolevaid vahendeid, võib tegutsemine sellise eesmärgi nimel olla õigusvastane. Seda kinnitab mh TsÜS § 138 lg 2, mille järgi ei ole õiguse teostamine lubatud mh selliselt, et õiguse teostamise eesmärgiks on kahju tekitamine teisele isikule. Kolleegiumi arvates võib kahe võrdse osalusega osanikuga või aktsionäri äriühingu puhul lugeda tahtlikuks heade kommetega vastuolus olevaks käitumiseks mh osaniku või aktsionäri tegutsemist teise aktsionäri või osaniku tahteta või vähemalt teadmista aktsiaseltsis enamuse omandamiseks, aktsiaseltsi vara üleandmist ühe aktsionäri majandusliku kontrolli alla vms, mille tulemusena teine aktsionär kaotab sisulise kontrolli aktsiaseltsi vara üle ja sellega muutub tema osalus sisuliselt väärtusetuks.²⁸⁰

²⁷⁶ RKTk 08.10.2008, 3-2-1-65-08.

²⁷⁷ RKTk 29.10.2008, 3-2-1-74-08.; RKTk 19.11.2008, 3-2-1-99-08.

²⁷⁸ RKTk 29.01.2003, 3-2-1-6-03 p 23.

²⁷⁹ RKTk 02.06.2003, 3-2-1-67-03.

²⁸⁰ RKTk 27.10.2011, 3-2-1-7-10 p 37.

Kokkuvõtvalt toob autor, missuguseid juhtumeid on kohus pidanud õiguse teostamiseks teisele isikule kahju tekitamise eesmärgil, kui vaja on olnud rakendada hea usu põhimõtet. Need on järgmised:

- 1) ostjat rendile antud varale tehtud parendustest mitteteavitamine;
- 2) Teiste isikute kahjustamine korteriomanike poolt, kuna nad ei teinud kõike mõistlikku selle vältimiseks (korteriühistul ei ole seda kohustust);
- 3) teadlik suhtlemise vältimine selleks, et asja lepingutingimustele mittevastavusest mõistliku tähtaja jooksul mitte teada saada;
- 4) Koondamise ebaseaduslikkuse korral koondamishüvitise töötajale jätmine;
- 5) Esitada nõuet, kui nõude alus on tekkinud enda kohustuse rikkumisega;
- 6) Võlausaldaja tegevus, mille tõttu põhivõlgniku vara väheneb;
- 7) Osaniku või aktsionäri vajalike otsuste poolt mittehääletamine ühingu patiseisust välja-tulemiseks;
- 8) majandusaruande vastu hääletamine aktsionäri poolt;
- 9) juhatuse liikme vahetult enne ametist vabastamist majanduslikult küsitavate tehingute tegemine ja selle varjamine nõukogu eest;
- 10) juhatuse poolt reglite kehtestamine, mis lähevad vastuollu kohustusega anda liikmetele vajalikku teavet;
- 11) osaühingu eelnev osanikukande või aadressikande muutmine nimekirja kantud osaniku avalduseta või nõusolekutaning sellel aadressil koosoleku kokkukutsumise teate saatmine;
- 12) osaühingu eelnev osanikukande või aadressikande muutmine nimekirja kantud osaniku avalduseta või nõusolekutaning sellel aadressil koosoleku kokkukutsumise teate saatmine;
- 13) juhatuse liikme enda ja aktsiaseltsi huvide konflikti mittevältimine;
- 14) osaühingu eelnev osanikukande või aadressikande muutmine nimekirja kantud osaniku avalduseta või nõusolekutaning sellel aadressil koosoleku kokkukutsumise teate saatmine;
- 15) koosoleku kokkukutsumisest täiendavalt osaniku mitteteavitamine olukorras, kus juhatus teab, et osanik teavet kätte ei saa või juhatusel on ka osaniku muud kontaktandmed.

Analüüsi põhjal saab öelda, et selgelt võib eristada hea usu põhimõtte kohaldamist õiguste kuritarvitamise tõkestamise eesmärgil. Kohtupraktika on olnud järjepidev ning seisukohad on püsinud muutumatutena. Autor tõi välja, kuidas Eesti kohtud on sisustanud hea usu põhimõtet ning mis on olnud konkreetsed käitumisjuhised õiguse kuritarvitamise juhtudel.

Hea usu põhimõtte võimaldab kõrvaldada kehtiva õiguse puuduseid, sh kui seadus üldse vaikib. Samuti annab see võimaluse kohtunikule paindlikult reageerida igale ühiskonnas toimunud muudatusele. Hea usu põhimõtte aitab arvestada kohtulahendite tegemisel väärtushinnangutega, et tagada õiglasem õigus.

Autori analüüsist selgus, et hea usu põhimõttele tuginedes on võimalik tõkestada seadusest, tavast või lepingust tulenevate õiguste teostamist, mis omakorda tähendab, et kohtunik kujundab õigust ning annab sellega panuse õiguse edasiarendamisele.

Riigikohus on eelkirjeldatud kohtuasjades andnud oma hinnangu õiguste kuritarvitamisele ja tõestanud nõuded, mis antud asjaoludel oleksid kaasa toonud õiguste kuritarvitamise. Uuritud kohtupraktika näitab, et kohtud on kohaldanud hea usu põhimõtet eelkõige õiguste teostamise tõkestamiseks, et tagada õiglus lepingulistest suhetes.

KOKKUVÕTE

Enamik inimesi arvab, et normides on kirjas õigus, mis annab vastuse ükskõik missugusele õiguslikule küsimusele. Kohtunikud ütlevad, et õigusemõistmine on kunst, kus väljendub analoogia, ametioskuste, poliitilise tarkuse ja rollitaju ühtsus. Või nagu ütles Celsius:” Ius est ars boni et aequi – õigus on headuse ja õigluse kunst.” Seda põhjendatult. Nimelt on tänases kiires muutuvast maailmas seadus juba sündides ajale jalgu jäänud ning lihtsale subsumptsioonile alluvad vähesed kaasused.

Kui kohtunik hakkab seadust tõlgendama, analoogiat kasutama, dogmaatikast pidepunkte leidma, on tegemist juba kunstiga ehk kohtunik kujundab õigust. Veel “kunstilisem” peab kohtunik olema juhtudel, kui seadus on vastuoluline või puudub üldse. Kohtunik ei saa jätta vaidlust lahendamata. Juba Vana-Roomas ei lubatud kohtunikel keelduda õigusemõistmisest, tuginedes argumendile, et vaidluslust suhet reguleerivat seadust ei olnud. Isegi paljudes tänapäeva siseriiklikes õigusaktides on ette nähtud, et kohus ei saa keelduda kaalutlemisest ja otsuse tegemisest juhtumite kohta, mis talle esitati kaalumiseks õiguse puudumise tõttu, või see on puudulik, vastuoluline või ebaselge.²⁸¹

Sel juhul ei saa kohtunik tugineda seadusele, vaid peab kujundama printsiibi, mis olukorra õiglaselt lahendaks. Lihtsam on kohtunikul siis, kui õiguskorras printsiip n-ö seaduses on sätestatud. Kuigi ka siis on kohtunikul vaja printsiipi lahti mõtestada, sest oma olemuselt on printsiibid väga kõrge abstraktsioonitasemega.

Kuid Eesti õiguskord kuulub mandrieuroopaliku õiguskultuuri perekonda ning lähtuvalt sellest peab kohtunik eelkõige lähtuma kirjutatud õigusest ehk seadustest. Samas common law õiguskultuuris saavad kohtunikud olla otsustuste tegemisel vabamad, sest õiglane otsus sünnib eelkõige pretsedentidele tuginedes ning suur kaal on printsiibikesksel otsustamisel. Samas peab ütlema, et kaks õiguskultuuri on teine-teisele lähenemas, eelkõige kui mõtlemisviisid.

Magistritöö kirjutab autor teemal *Õiguse kujundamine õiguse rakendamise teel. Eesti kohtupraktika näitel.*

---

²⁸¹ J. Daci. (viide 99).

Töö eesmärgiks oli uurida, kas ja kuidas kaks õiguskultuuri – mandrieuroopalik ja common law on teine-teisele lähenenud ning mis roll on õiguse printsiipidel üksikjuhu õiglase lahenduse tegemisel. Põhieesmärk oli analüüsida Eesti kohtupraktikat, et välja selgitada, kas ja kuidas Eesti kohtunikud kujundavad õigust hea usu põhimõtte kaudu

Lähtuvalt eesmärkidest püstitab töö autor järgmised hüpoteesid:

- 1) kohtuotsuse tegemiseks ei piisa enam üksnes subsumeerimisest ning selle juurde kuuluvast lihtsast tõlgendamisest;
- 2) kohtuotsuse tegemisele on lisandunud õiguse printsiibid;
- 3) esineb juhtusid, kus õigusotsustus tehakse ainult õiguse printsiipidele tuginedes.

Et teemat avada, võrdles töö autor mandrieuroopaliku ja common law õiguskultuuride olemust. On ju common law kohtunikul tähtis roll õiguse kujundamisel. Töös selgus, et ka mandrieuroopalikus õigussüsteemis ei piisa enam vaid seadusele tuginemisest ning subsumptsioonist. Seda eelkõige sellepärast, et kiiresti muutuv asjas ei jõua seadused enam reaalse olukorraga ühte sammu pidada ning teiseks on toimunud globaliseerumine ning õigusolukorrad on muutunud keerulistemaks.

Kohtunik, asudes seadusesätet tõlgendama, kujundab juba oma lahendusega õigust. Kuigi seaduse olemasolul ei kasuta tänane Eesti kohtunik üldjuhul printsiipe, kui siis ainult otsustusele suurema kaalu andmiseks.

Ent, kui seadusesäte on vastuoluline või puudub üldse, siis kohtunik peab pöörduma õigusprintsiipide poole, sest kohtunikul on otsustamise kohustus. See tähendab, et kohtunik peab appi võtma printsiibid.

Sellest lähtuvalt selgus, et kaks õiguskultuuri on teine-teisele lähenenud, eelkõige mandrieuroopalik õiguskultuur common law süsteemile, sest:

- 1) ainult seadustele põhinedes ei ole võimalik vaidluseid lahendada, sest seadused ei suuda ajaga kaasas käia. Otsustamisel on lisaks vaja kohtunikul jälgida ka eelnevalt tehtud kohtuotsuseid, mis tegelikult tähendab common lawlikku pretsedendiõigust.

2) kasutades otsuse tegemisel eelnevaid kohtulahendeid, kus kohtunikud on andnud suunised, kujundanud õigusreegli, siis see on tegelikult õiguse loomine kohtuniku poolt. Küll võib-olla kaudne, sest ametlikult formaal-juriidiliselt on see ju tunnustamata.

3) seaduse kõrval peab kohtunik tunnetama seadusest kõrgemal olevaid väärtuseid. Väärtused sisalduvad aga õigusprintsippiides.

Töö teises osas selgus, et õigusprintsippiide alusel tehtud väärtusotsustuse roll üksikjuhu õiglase lahenduse tegemisel on olenevalt olukorrast erinev. Kui on asja reguleeriv seadus olemas ja see on reaalselt kasutatav, siis printsiipt on pigem lahendust toetav ja sellele õiguslikku kaalu lisav.

Kui seadust pole või see on vastuoluline või seda järgides tuleks otsus ebaõiglane ehk lahendus tuleb teha seaduse abita, siis on printsippiidel oluline roll, sest põhimõtteliselt tulebki siis otsustus teha printsippiide alusel.

Kohtulahendite analüüsi põhjal saab öelda, et selgelt on välja kujunenud hea usu põhimõtte kohaldamine õigust kuritarvitamise tõkestamise eesmärgil. Kohtupraktika on olnud järjepidev ning seisukohad on püsinud muutumatutena. Autor tõi välja, kuidas Eesti kohtud on sisustanud hea usu põhimõtet ning mis on olnud konkreetsed käitumisjuhised õiguse kuritarvitamise juhtudel.

Autori analüüsist selgus, et hea usu põhimõttele tuginedes on võimalik tõkestada seadusest, tavast või lepingust tulenevate õiguste teostamist, mis omakorda tähendab, et kohtunik kujundab õigust ning annab sellega panuse õiguse edasiarendamisele.

Hea usu põhimõte võimaldab kõrvaldada kehtiva õiguse puuduseid, sh kui seadus üldse vaikib. Samuti annab see võimaluse kohtunikule paindlikult reageerida igale ühiskonnas toimunud muudatusele, aga ka ebaõiglusele, vastuolulisusele. Hea usu põhimõte aitab arvestada kohtulahendite tegemisel väärtushinnangutega, et tagada õiglasem õigus.

РЕЗЮМЕ

Автор работы написал магистерскую работу на тему: «Применение права путем формирования права.».

Что означает формирование права? Судья должен принимать решение. Для вынесения решения у него никогда нет написанным черным по белому на бумаге правового решения, поскольку закон может быть неясным, иметь несколько смыслов, противоречивым или вообще не давать ответа для решения спора. Для вынесения правового решения судья должен заполнить понятия права, толковать нормы, преодолеть противоречия, использовать аналогию, заполнить пробелы как в законе, так и праве. Судья находит самую лучшую трактовку, содержание понятия, возможность аналогии – это конкретное формирование для каждого конкретного судебного дела. Даже в том случае, когда закон противоречив или отсутствует вообще, судья должен дать решение судебному делу. Делая всё это, он формирует право, и оно волей-неволей становится дальнейшей инструкцией поведения при решении подобных дел.

От чего зависит убедительность судебного решения, каким является справедливое судебное решение? Решение прежде всего должно быть правильным, т.е. должно находиться в соответствии с действующим правом. Этот аспект особенно важен в правовой культуре материковой Европы. Однако, что, если закон противоречив или закон вообще молчит, или действующий закон не является справедливым и точным? С одной стороны, судья должен очень хорошо знать закон и выносить, исходя из закона, правильное решение, но с другой стороны он должен также придерживаться и чего-то другого – ценностей, которые мы разделяем в обществе. В таком случае на помощь судье приходят ценности, которые содержатся в принципах права. Принципы – это одна из важных вещей, которых должен придерживаться судья и которые в результате должны придать решению справедливое содержание. И если судья профессионально может связать действующее право и ценности или другим путем через ценности решить спор, то рождается ценностное решение. Решенный справедливо спор в виде синергии закона и принципов, или только будучи основанным на принципах, является звездным часом формирования права. К этому должен стремиться каждый судья.

Основанный на принципах подход в решении спора особенно свойственен для стран с правовой культурой *common law*, где судьи напрямую формируют своими решениями право – создают прецеденты. В правовом пространстве Европы, как в правовой культуре материковой Европы, наоборот – основой формирования права является применение закона. В то же время эти две культуры сближаются, и сегодняшнее правовое решение в правовой культуре материковой Европы должно быть нечто большим, чем механическим следованием закону. Сегодня правовое решение должно быть ценностным решением, в которое внедряются находящиеся выше закона принципы. Осмысливая и трактуя закон или находя решения при отсутствии закона, судья формирует право, придавая ему форму.

Целью работы было исследовать приблизились и каким образом друг к другу две правовые культуры – материковой Европы и *common law*, и какую роль играют принципы права при вынесении справедливого решения в отдельном случае. Основной целью является проанализировать судебную практику Эстонии, чтобы выяснить формируют ли и каким образом судьи Эстонии право с помощью принципов добросовестности.

Исходя из целей, автор работы выдвинул следующие гипотезы:

- 1) для вынесения судебного решения больше недостаточно одного лишь субсумирования и являющегося его составляющей простого толкования;
- 2) к созданию судебного решения добавились принципы права;
- 3) имеются случаи, когда правовое решение выносится только, опираясь на принципы права.

Работа состоит из трех частей. В первой главе автор дает ответ на вопрос, каковы основные черты, которые придают специфический характер правовой культуре материковой Европы и *common law*, и в чем заключается сближение двух правовых культур.

В целях раскрытия темы автор сравнил суть правовых культур материковой Европы и *common law*. Ведь *common law* играет важную роль в формировании права. В работе выяснилось, что и в правовой системе материковой Европы больше недостаточно

только базирования на законах и субсумпции. Прежде всего потому, что в быстро меняющемся времени законы больше не успевают идти в ногу с реальной ситуацией, и, во-вторых, произошла глобализация и правовые ситуации значительно усложнились.

Судья, приступая к трактовке положения закона, уже своим решением формирует право. Хотя при наличии закона современный судья Эстонии в общем случае не использует принципы, если только для придания решению большего веса.

Однако, если положение закона противоречиво или вообще отсутствует, то судье следует обратиться к правовым принципам, поскольку на судье лежит обязанность принятия решения. Это означает, что судья должен призвать на помощь принципы.

Исходя из этого выяснилось, что две правовые культуры приблизились друг к другу, прежде всего правовая культура материковой Европы к системе *common law*, поскольку:

- 1) опираясь только на закон невозможно решать споры, так как законы не в состоянии идти в ногу со временем. Помимо этого, при принятии решения, судья должен придерживаться также вынесенных ранее судебных решений, что на самом деле означает право прецедента типа *common law*.
- 2) используя при вынесении решения предыдущие судебные решения, где судьи задали определенные ориентиры, сформировали правовое правило, это в действительности является созданием судей права. Возможно, оно и косвенное, так как официально формально-юридически это не признано.
- 3) наряду с законом судья должен осознавать находящиеся выше закона ценности. Ценности же содержатся в правовых принципах.

Во второй главе автор представил формирование ценностного решения с помощью правовых принципов — как при наличии являющегося основанием для решения закона, так и при его отсутствии. Во второй части работы выяснилось, что роль вынесенного на основании правовых принципов ценностного решения в отдельном случае является разной, в зависимости от ситуации. Если имеется регулирующий дело закон и его можно реально использовать, то принцип, скорее, поддерживает решение и придает ему правовой вес.

Если закона нет или он является противоречивым, или если, соблюдая его решение, будет несправедливым, т.е. решение необходимо вынести без помощи закона, то принципы играют важную роль, так как в принципе решение нужно будет выносить на основании принципов.

В третьей главе работы автор представил анализ судебных решений, опирающихся на принципы добросовестности.

На основании анализа судебных решений можно сказать, что четко сформировалось применение принципа добросовестности с целью воспрепятствовать злоупотреблению правом. Судебная практика была последовательной и точки зрения оставались неизменными. Автор привел примеры, как эстонские суды наполняют принцип добросовестности и что послужило конкретными инструкциями поведения в случаях злоупотребления правом.

На основании проведенного автором анализа выяснилось, что, опираясь на принцип добросовестности, можно воспрепятствовать осуществлению прав, следующих из закона, обычая или договора, что в свою очередь означает, что судья формирует право и тем самым вносит вклад в дальнейшее развитие права.

Принцип добросовестности предоставляет возможность устранить недостатки действующего права, в том числе, если закон вообще молчит. Это в свою очередь дает судье возможность более гибко реагировать на каждое произошедшее в обществе изменение, а также на несправедливость, противоречивость. При вынесении судебных решений принцип добросовестности помогает учитывать ценностные оценки в целях обеспечения справедливого права.

При составлении первой и второй части работы был использован качественный и сравнительный метод исследования, в то время как при анализе судебной практики третьей части — количественный метод исследования.

Ключевые слова работы: правовые принципы, правовая культура материковой Европы, *common law*, принцип добросовестности.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. A. Aarnio. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Juura. 1996.
2. A. Kangur. Kohus ja kohtulahend. Riigikohus: 2012.
3. A. Kaufmann. Freirechtsbewegung – lebendig oder tot? - Juristische Schulung 1965.
4. А. Михайлов. универсальные пути правогенеза: немецкая историческая школа права и семья общего права. - Российский юридический журнал 2009, nr 4. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=12854784> (01.03.2019).
5. А. РАЙНИКОВ. Основные частноправовые семьи: общие черты. Журнал российского права 2013, nr 9, lk 76. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=20186686> (03.03.2019).
6. А. Смбалян. Об алгоритме определения прецедентной нормы в международном праве. Журнал российского права, nr 8. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=17954685>. (03.03.2019).
7. A. Taska. Õigusteaduse metodoloogia. Lund 1978.
8. B. Rüthers. Die neuen Herren – Rechtsdogmatik und Rechtspolitik unter dem Einfluss des Richterrechts. - Zeitschrift für Rechtsphilosophie, nr 1.
9. Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. – www.pohiseadus.ee/index.php?sid=1&ptid=2 (01.03.2019).
10. F.-R. Grabau. Über die Normen zur Gesetzes- und Vertragsinterpretation. Berlin 1993.
11. H. Kranich. Inimväärikuse mõiste sisu sõltuvus õigussüsteemist. Suurbritannia näide. – Juridica 2010, nr 9. Tartu: SA Iuridicum.
12. I. Gräzin. Anglo-Ameerika õigusfilosoofia. Tallinn: Juura 2011.
13. I. Kull. Hea usu põhimõtte kaasaegses lepinguõiguses. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus 2002. - <https://dspace.ut.ee/handle/10062/43585>. (12.04.2019).
14. I. Tammelo. Õiglus ja hool. Tartu: Ilmamaa 2002/2006.
15. J. Burke, J. Kohtuniku roll Ameerika õigussüsteemis. – Juridic 1993, nr 3. Tartu: SA Iuridicum.
16. J. Daci. Legal Principles, Legal Values and Legal Norms: are they the same or different? - https://www.researchgate.net/publication/307795533_Legal_Principles_Legal_Values_and_Legal_Norms_are_they_the_same_or_different. (13.01.2019).
17. J. Derrida. Õigusest õiglusele. - Akadeemia 2003, nr 3.
18. K. Härmand. Õiguspoliitika õiguskultuuri kujundajana. - www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/dokumendid/kai20he4rmand2020d5iguspoliitika20f5iguskultuuri20kujundajana.pdf (01.03.2019).

19. K. Pettai. Seaduse ja kohtulahendi roll õiguse allikatena tänases Eestis. Magistritöö 201, lk 26, 27. - http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/42608/pettai_katri.pdf?Sequence=1. (03.03.2019).
20. M. Kotzur. Ex Aequo et Bono. Max Planck Encyclopedia of Public International Law 2009. - <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1402>. (01.03.2019).
21. M. Linntam. Õigluse idee kui argument Eesti Vabariigi Riigikohtus ja Euroopa Kohtus. - Juridica 2002, nr I.
22. M. Luts. Lünga vastu tõlgendamise või analoogiaga? - Juridica 1996, nr VII.
23. М. Марченко. О понятии общее право. Известия высших учебных заведений. правоведение 1999, nr 4. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=23602252>. (03.03.2019).
24. M. Sillaots. Kohtunikuõigus. – Juridica 1998, nr 5. Tartu: SA Iuridicum.
25. M. Sillaots. Kohtunikuõiguse võimalikkusest ja vajalikkusest kontinentaal-euroopalikus õiguskorras. Tartu: Atlex 1997.
26. N. Achterberg. Allgemeines Verwaltungsrecht. Heidelberg 1986.
27. N. Luhmann. Rechtssystem und rechtsdogmatik. Stuttgart: Kohlhammer, 1974.
28. Н. Малиновская. принцип права как объект правовой интерпретации. вестник воронежского государственного университета 2010. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=15204215&>. (03.03.2019).
29. P. Jõgi. Õigus ja eetika: teooriad õigusest ja õiglusest 20. sajandi õigusfilosoofias. Tallinn: Juura. 1997.
30. P. S. Atiyah. Law and Modern Society. Oxford (etc): University Press 1995.
31. P. Stein, J. Shand. Legal Values in Western Society. - British Journal of Law and Society 1974, nr. 2. - <https://www-jstor-org.ezproxy.utlib.ut.ee/stable/pdf/1409874.pdf?refreqid=excelsior%3A21a7472f6813d6b853f9b076bf38e22d>. (03.03.2019).
32. P. Varul jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010.
33. P. Varul jt (koost). Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207). Komm vlj. Tallinn: Juura 2016.
34. R. Alexy. The Dual Nature of Law. - Law of Ukraine 2011, nr 1.
35. R. Dworkin. Hard cases. - Harvard Law Review 1975, nr 6.
36. R. Dworkin. The Model of Rules. - https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://scholar.google.com/&httpsredir=1&article=4614&context=fss_papers. (03.03.2019).
37. R. Dworkin. Õiguse impeerium. Tallinn: Valgus 2015.

38. R. Narits. Eesti õiguskord ja väärtusjurisprudents. - Juridica 1998, nr 1.
39. R. Narits. Jurisprudentsi põhjoontest. - Juridica 1995, nr 9.
40. R. Narits. Kohtupretsedendist. – Juridica 1998, nr 9. Tartu: SA Iuridicum.
41. R. Narits. Konstitutsioonikohtute tänapäevastest töömeetoditest mandrieuroopaliku õiguskultuuri ja common law kui mõtlemisviiside lähenemise tingimustes. Dogmaatika ja õiguspoliitika. Riigikogu Toimetised: 2008, nr 17. - <https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2016/04/RiTo-17.pdf> (20.03.2019).
42. R. Narits. Objektiivse õiguse korrastamisest Eestis: kodifitseerimisest õiguse ümberkujundamiseni. Riigikogu toimetised: 2005, nr 4. - <https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2016/03/Objektiivse-%C3%B5iguse-korrastamisest-Eestis-kodifitseerimisest-%C3%B5iguse-%C3%BCmberkujundamiseni.pdf>. (03.03.2019).
43. R. Narits. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura 2007.
44. R. Narits. Õigusteaduse metodoloogia I. Tallinn: Juura 1997.
45. R. Pound. Jurisprudence. West Publishing Co 1959.
46. R. Pound R. Mechanical Jurisprudence. Columbia Law Review 1908, nr 8.
47. Riigikohtu lahendid eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Riigikohtu teadustööde konkursi kogumik. Eesti Riigikohus: 2005. - www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/22323 (05.03.2019).
48. С. Касаткин. проблема судейского усмотрения в полемике г. харта и р. дворкина: очерк основных позиций. Вектор науки тольяттинского государственного университета 2018, nr 4. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=36634670> (03.03.2019).
49. S. Kaugia. Õigusnormide kohast eri kultuuriruumides. – Riigikogu Toimetised 2002 nr 6. Tallinn: Riigikogu Kantselei. - www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11925&highlight=%C3%B5igusteaduse&op=archive2 (03.03.2019).
50. С. Кутузова. Некоторые особенности традиции толкования закона в общем и континентальном праве. Материалы III всероссийской научно-практической конференции 2017. -<https://elibrary.ru/item.asp?id=32680797> (01.03.2019).
51. U. Volkmann. Veränderungen der Grundrechtsdogmatik. - Juristen Zeitung, nr 6.
52. В. Брежнев. Судебный прецедент: право на существование 2011, nr 5. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=21028794> (01.03.2019).
53. В. Кожевников. Современное английское общее право: новое прочтение. Вестник Омского университета. 2015. -<https://elibrary.ru/item.asp?id=24891529>. (03.03.2019).

54. В. Вепрев, А. Соловьева. универсальность как свойство правовых принципов. Вестник южно-уральского государственного университета. 2017, nr. 3. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=29930381>. (03.03.2019).
55. В. Шамаров. Теоретико-правовая учебная литература о принципах права. вестник екатерининского института 2011, nr 2. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=16654326>. (03.03.2019).
56. Ю. Воробьева. Особенности судебного правотворчества в странах общего прав. - Ленинградский юридический журнал 2015, nr 3. - <https://elibrary.ru/item.asp?id=25399054> (01.03.2019).
57. W. Fikentscher. Methoden des Rechts in Vergleichenden Darstellung. Tübingen. 1975.
58. Õiguse Entsüklopeedia. – Quizlet.com. – www.quizlet.com/18415459/oiguse-entsuklopeedia-flash-cards/ (03.09.2018).

KOHTULAHENDID

- 59. RKTk 3-2-1-94-97.
- 60. RKTk 3-2-1-106-97.
- 61. RKTk 3-2-1-33-00.
- 62. RKTk 3-2-1-58-02.
- 63. RKTk 3-2-1-77-02.
- 64. RKTk 3-2-1-6-03.
- 65. RKTk 3-2-1-67-03.
- 66. RKTk 3-2-1-70-03.
- 67. RKTk 3-2-1-107-04.
- 68. RKTk 3-2-1-111-04.
- 69. RKTk 3-2-1-120-04.
- 70. RKTk 3-2-1-66-05.
- 71. RKTk 3-2-1-133-05.
- 72. RKTk 3-2-1-2-06.
- 73. RKTk 3-2-1-37-00.
- 74. RKTk 3-2-1-76-06.
- 75. RKTk 3-2-1-84-06.
- 76. RKTk 3-2-1-109-06.
- 77. RKTk 3-2-1-140-06.
- 78. RKTk 3-2-1-170-05.
- 79. RKTk 3-2-1-35-07.
- 80. RKTk 3-2-1-41-07.
- 81. RKTk 3-2-1-49-07.
- 82. RKTk 3-2-1-102-07.
- 83. RKTk 3-2-1-107-07.
- 84. RKTk 3-2-1-115-07.
- 85. RKTk 3-2-1-137-06.
- 86. RKTk 3-2-1-37-08.
- 87. RKTk 3-2-1-65-08.
- 88. RKTk 3-2-1-74-08.
- 89. RKTk 3-2-1-80-08.
- 90. RKTk 3-2-1-99-08.

91. RKTk 3-2-1-7-09.
92. RKTk 3-2-1-18-09.
93. RKTk 3-2-1-104-08
94. RKTk 3-2-1-4-10.
95. RKTk 3-2-1-7-10.
96. RKTk 3-2-1-46-10.
97. RKTk 3-2-1-137-10.
98. RKTk 3-2-1-164-09.
99. RKTk 3-2-1-2-11.
100. RKTk 3-2-1-12-11.
101. RKTk 3-2-1-28-11.
102. RKTk 3-2-1-50-11.
103. RKTk 3-2-1-97-11.
104. RKTk 3-2-1-99-11.
105. RKTko 3-2-1-116-11.
106. RKTk 3-2-1-131-11.
107. RKTk 3-2-1-156-11.
108. RKTk 3-2-1-100-12.
109. RKTk 3-2-1-133-12.
110. RKTk 3-2-1-161-12.
111. RKTk 3-2-1-30-13.
112. RKTk 3-2-1-89-14.
113. RKTk 3-2-1-104-14.
114. RKTk 3-2-1-145-14.
115. RKTk 3-2-1-28-15.
116. RKTk 3-2-1-137-15.
117. RKTk 3-2-1-152-14.
118. RKTk 3-2-1-169-15.
119. RKTk 3-2-1-9-16.
120. RKTk 3-2-1-34-16.
121. RKTk 3-2-1-156-16.
122. TlnRnK 17.02.2017, 2-15-2035/70.
123. TrtRnK 24.04.2017, 2-15-13143/34.

- 124. TlnRnK 08.05.2017, 2-15-17617/52.
- 125. RKTK 02.06.2017, 2-16-9905/34.
- 126. TrtRnK 16.06.2017, 2-16-13242/34.
- 127. TrtRnK 20.06.17, 2-17-9569/21.
- 128. RKTK 02.11.2017, 2-14-62992/46.
- 129. TlnRnK 15.11.2017, 2-16-1676/34.
- 130. TlnRnK 06.12.2017, 2-09-22329/151.
- 131. RKTK 13.12.201, 2-15-2810/51.
- 132. RKTK 20.12.17, 2-14-25115/48.
- 133. HaMK 19.02.2018, 2-14-11797/78.
- 134. RKTK 06.04.2018, 2-15-3965/103.
- 135. RKTK 13.06.2018, 2-16-6665/60.
- 136. TlnRnK 15.6.2018, 2-16-9851/203.
- 137. TlnRnK 29.08.2018, 2-16-9045/59.
- 138. TrtRnK 07.09.2018, 2-15-118251/50.
- 139. RKTK 07.11.2018, 2-17-9986/48.
- 140. RKTK 12.12.2018, 2-17-9391/46.
- 141. TrtRn 04.02.2019, 2-16-109666/81.
- 142. TlnRnK 29.07.2019, 2-14-11797/89.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Janika Tasane,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Õiguse rakendamine õiguse kujundamise teel,

mille juhendaja on Raul Narits,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Janika Tasane
30.04.2019